

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

VLIV ODĚVU A TRESTNÉHO ČINU
NA POSOUZENÍ VYBRANÝCH
CHARAKTERISTIK OBĚTI

THE INFLUENCE OF CLOTHING AND CRIME ON
VICTIM'S PERCEIVED CHARACTERISTICS

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Adéla Peřinová**

Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.**

Olomouc

2024

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za jejich podporu při psaní této práce. Mé díky dále patří především vedoucímu této práce Mgr. Miroslavu Charvátovi, Ph.D. a také všem účastníkům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „*Vliv oděvu a trestného činu na posouzení vybraných charakteristik oběti*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 27.3.2024

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	7
1	Odivání	8
1.1	Vliv oděvu na nositele	9
1.2	Vliv oděvu na fenomény sociální psychologie.....	10
1.2.1	Utváření dojmu.....	10
1.2.2	Stereotypy.....	13
1.2.3	Atribuční procesy	14
1.2.4	Neverbální komunikace.....	15
2	Viktimologie	16
2.1	Základní trestněprávní souvislosti	17
2.2	Viktimita.....	18
2.3	Viktimizace a reviktimizace	20
2.3.1	Sekundární viktimizace	21
2.3.2	Victim blaming.....	24
2.4	Zásady jednání s oběťmi.....	25
2.5	Syndrom falešné viktimizace a nadhodnocování jeho prevalence	26
2.6	Role oběti v trestním řízení	28
2.6.1	Věrohodnost oběti	29
2.7	Oběti loupeží	30
2.8	Oběti sexuálního násilí a znásilnění	32
2.8.1	Mýty a stereotypy spojené se sexuálním násilím	34
2.8.2	Následky sexuálního násilí a znásilnění	36
3	Související studie	38
3.1	Výzkumy na téma vyzývavé oblečení	38
3.2	Výzkumy porovnávající hodnocení oběti různých trestných činů	40
3.3	Výzkumy zabývající se odíváním oběti	41
	VÝZKUMNÁ ČÁST	45
4	Výzkumný problém a cíle	46
5	Typ výzkumu a použité metody	50
5.1	Videa vytvořená pro studii	51
5.1.1	Znění příběhů na videích.....	52
5.1.2	Zvolené oblečení	52
5.1.3	Úprava videí	53

5.2	Škály posouzení oběti	54
6	Sběr dat a výzkumný soubor	57
6.1	Metody získávání dat a výběru výzkumného souboru	57
6.2	Výzkumný soubor	59
6.3	Etické hledisko a ochrana soukromí	60
7	Práce s daty a její výsledky	62
7.1	Vnitřní konzistence použitých škál	63
7.2	Ověření platnosti statistických hypotéz	63
7.3	Zpětná vazba k výzkumu	70
8	Diskuze	73
9	Závěr	80
10	Souhrn	81
LITERATURA		87
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ		108
PŘÍLOHY		109

ÚVOD

Tématem této diplomové práce je vliv odívání a trestného činu na posouzení vybraných charakteristik oběti. V současné době probíhá společenská debata zejména nad přístupem k obětem trestných činů a nad činností soudů, policie a dalších orgánů činných v trestním řízení. Jedná se o témata, kterým je sice věnována velká mediální pozornost, výzkumná už ale menší, zejména na poli psychologie. Spousta mechanismů, které ovlivňují rozhodování zúčastněných stran, je stále málo probádána.

O obětech trestných činů existuje celá řada mýtů, které jsou společensky rozšířené, zejména pak v souvislosti s trestným činem znásilnění (Smith & Skinner, 2017). Každý člověk minimálně o pár z nich slyšel a možná byl jimi i do určité míry ovlivněn. Existují představy, jak asi vypadá oběť trestného činu, jak se chová před činem, jak naopak po činu či jaké následky v ní viktimizace zanechala. Zajímavé je se zamyslet nad tím, co stojí za rozšířením těchto mýtů a představ a jaké charakteristiky oběti je mohou ovlivňovat. Některé charakteristiky oběti mohou ovlivnit nejen přístup k oběti, ale také samotný průběh trestního řízení (Campbell et al., 2015).

I když se z běžného života může zdát jasné, že člověk ovlivňuje dojem, který vytvoří ve druhých, pomocí svého vzhledu, z empirického hlediska to není zcela prozkoumaný jev. Ve své bakalářské práci jsme se zabývali odíváním psychologek, konkrétně tím, co stojí za volbou jejich oděvu a jak si myslí, že oděv psychologa ovlivňuje klienty.

Při vypracovávání této práce jsme narazili na velké množství zajímavých zdrojů, které odkazovali na nejrůznější souvislosti psychologie odívání, například v oblasti práce a vzdělávání, ale také právě ve forenzní oblasti. Právě v této oblasti je řada výzkumů, které se zabývají oděvem a jeho vlivem na další rozhodování orgánů činných v trestním řízení.

Téma, kterému jsme se rozhodli se v této práci věnovat, je souvislost mezi oděvem oběti a jeho vlivem na vybrané charakteristiky oběti, tedy jestli ovlivní oblečení vnímanou věrohodnost, maskulinitu a zodpovědnost za čin, a také, zdali v posouzení těchto charakteristik hraje roli i trestný čin, jehož se daná osoba stala obětí.

Teoretická část práce je věnována tématům odívání, viktimologie a také studiím, které souvisí s předkládaným výzkumným problémem. V rámci výzkumné části budou představeny použité metody a také hypotézy. Nedílnou součástí je práce s daty a diskuze, v rámci které se zamýšlíme nad výsledky naší práce.

Úvodem také zmiňme, že v celé práci pro zjednodušení pracujeme s pojmy oběť, pachatel a trestný čin, i když se může stát, že v daném kontextu není toto označení vhodné či přesné. I v rámci metod použitých ve výzkumné části není přesněji definováno, že se jedná o trestný čin. Toto označení jsme ale zvolili pro celkové zjednodušení textu, a také proto, že většina výzkumných studií pracuje právě s těmito pojmy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ODÍVÁNÍ

V následující kapitole se budeme zabývat poznatky o oděvu v kontextu psychologie, jeho vlivu na nositele a na vybrané fenomény sociální psychologie, konkrétně na utváření dojmu, stereotypy, atribuční procesy a neverbální komunikaci. Tato kapitola je převzatá, upravená a rozšířená z naší bakalářské práce.

Odívání bylo definováno jako druhá kůže člověka Hornem a Gurelem (1981). Je to prostředek pro vytvoření a vyjádření vlastní sociální identity (Banim et al., 2001). Najdeme také paralely mezi oděvem a sebepojetím (Keogan, 2013) či sebevědomím (Kwon, 1994). Oděv, zvláště u žen, může být také prostředkem objektifikace a dehumanizace, jednak ze strany ostatních, může se ale také promítnout ve vnímání sebe sama (Awasthi, 2017; Fredrickson et al., 1998). Objektifikace a dehumanizace budou podrobněji diskutovány v rámci kapitoly Související studie.

Odívání je zajímavým fenoménem už jenom proto, že je to něco, na čem participují všichni bez ohledu na vlastní zájem o toto téma (Twigg, 2009). Byť je oděv součástí naší každodenní zkušenosti, výzkumně toto téma nebylo vždy uznáváno a mnohdy bylo zavrhováno jako povrchní (Barnard, 2002). Zdá se, že výzkum odívání zatím dosáhl svého vrcholu koncem 20. století. Ze 115 odborných článků zařazených do obsahové analýzy zabývajících se přímo oděním byla celá polovina publikovaná v letech 1987 až 1996 podle dat z roku 2014 (Lennon et al.). V současnosti jsou v kontextu výzkumu odívání patrné nové obzory, například v podobě výzkumu oděvu psychologů a jiných profesí (Dunbar & Segrin, 2012; Halmagyi, 2019; McCarthy, 2017), využití poznatků o oděvu v rámci psychologie práce (Maran et al., 2021), Horáková (2021) vyzdvihuje terapeutický a diagnostický potenciál oděvu.

Pozornost je také již delší dobu obrácena k oblasti hledající vztah mezi osobností a volbou oděvu (Aiken, 1963; Gillani et al., 2016). Například studie Myong-Sug a Yong-Im (2001) našla souvislost mezi skromným, neokázalým oděvem a introverzí, na straně druhé pak souvislost mezi extravertí a extravagancí v odívání. Jedná se ale spíše o izolované studie a nelze z nich usuzovat na obecné závěry.

1.1 Vliv oděvu na nositele

Oděv ovlivňuje jak okolí, tak samotného nositele. Autoři Adam a Galinsky (2012) v této souvislosti představili pojem *enclothed cognition*. Tento pojem používají k popisu vlivu oblečení na psychické procesy jedince.

Ve svých experimentech se zabývali vlivem nošení bílého pláště na pozornost pokusných osob. Obecně se zvýšila pozornost a pečlivost u těch, kteří byli oděni do lékařského pláště. Tento efekt se ale nedostavil u probandů, když jejich plášť nebyl popsán jako lékařský. Oděv je podle autorů spojen se symbolickým významem a zkušeností, kterou jedinec přisuzuje jeho nošení. K podobným výsledkům dospívá Andrianos (2017). Ti, kteří měli na sobě malířský bílý plášť, dosáhli daleko lepších výsledků v testu měřícím abstraktní myšlení než lidé bez pláště či ve formálním oděvu.

Studie zaměřující se na toto téma pracují s kulturně specifickým významem, který daný kus oblečení má. Aby oblečení skutečně ovlivnilo pokusnou osobu, musí být charakteristika měřená experimentem kontextově relevantní, tedy musí souviset se symbolickým významem oděvu (Johnson et al., 2014).

Fenomén *enclothed cognition* byl za dobu své existence několikrát přezkoumáván a replikován. I když se studie liší v tom, jak velký efekt oblečení skutečně má na kognitivní výkon jedince, metaanalýza Hortona et al. (2023) potvrdila existenci tohoto fenoménu napříč studii.

Zdá se, že oděv ovlivňuje kromě kognitivních funkcí také chování lidí. Studie Gina et al. (2010) se zabývala vlivem značkových slunečních brýlí a jejich napodobenin. Lidé, kterým bylo řečeno, že brýle, které jim byly na experiment dány, jsou pouze napodobenina, měli tendenci více podvádět při zadaných úkolech a toto chování také více očekávali od ostatních účastníků. Ostatní účastníky vnímali také jako méně autentické.

Oděv může souviset s aktivací určité sociální role. Například někteří psychologové nošením svého pracovního oděvu aktivují schopnosti nabyté psychologickým vzděláním. Pomocí oděvu se také záměrně pokoušejí dokreslit obraz pomáhajícího profesionála (Halmagyi, 2019).

Některé výzkumy naznačují, že pokud se jedinec ve svém oděvu cítí dobře, má lepší emoční rozpoložení. Negativní vztah ke svému oděvu naopak redukuje sociabilitu jedince a jeho vnímanou pracovní kompetenci. Největší vliv má oděv právě na emoční rozpoložení a

tento vztah je silnější u žen než u mužů (Kwon, 1994). Cosby (2001) hovoří o roli oděvu jako mediátoru sebepojetí, zejména v aspektech sociability, emoční stability a dominance.

Z hlediska tématu odívání žen je tento fenomén zajímavý také v kontextu vyzývavého oblečení. Ženy, které si na sebe měly zkusit plavky, dosáhly v matematickém testu nižšího počtu bodů než ženy mající na sobě svetr (Fredrickson et al., 1998). K podobným závěrům dospěli také Hebl et al. (2004), kteří navíc tyto výsledky potvrdili u všech účastníků své studie, bez ohledu na jejich etnicitu či pohlaví.

Naopak formální oděv, který s sebou často nese předpoklad kultivovanosti, vede respondenty k užití formálnějšího jazyka, než je tomu u probandů oděných více ležérně (Hannover & Kühnen, 2002). Nošení formálního oblečení také může zlepšovat schopnost abstraktního myšlení a kategorizace pojmů. Významným mediátorem je zde vnímaná moc a sociální převaha nad ostatními účastníky výzkumu mající plnit stejný úkol (Slepian et al., 2015).

1.2 Vliv oděvu na fenomény sociální psychologie

Oblečení hraje významnou roli v kontextu témat sociální psychologie. Je to jedna z prvních věcí, která okolí poskytuje informace o daném člověku. Hraje velkou roli v sociálním poznávání a podílí se na vytváření dojmu. Některé typy oblečení mají lidé spjatý s určitými situacemi, sociálními rolami či statusem. Jiné typy oděvů jsou dokonce spojené s rituály a ceremoniály, dávají tedy ostatním informaci o významných událostech v životě jedince (Burgoon et al., 2010; Kodžoman, 2019).

Pomocí odívání probíhá komunikace s okolím, ve formě předávání nějaké informace či vysílání signálu. Je to prostor, který poskytuje jedinci možnost vyjádřit se a ovlivnit dojem, který zanechá ve svém okolí (Burgoon et al., 2010).

1.2.1 Utváření dojmu

Vytvoření dojmu o druhé osobě je základem, na kterém se buduje další vztah a interakce s danou osobou. Lidé využívají ke zhodnocení druhých verbální i neverbální klíče, přičemž Secord & Backman (1964, in Nakonečný, 2009) uvádí následující posloupnost – primárně hrají roli v utváření dojmu informace o fyzickém vzhledu a chování poznávané osoby, ty jsou vystaveny vlivu proměnných jako jsou stereotypy nebo implicitní teorie osobnosti,

výsledkem jsou dojmy ze stimulující osoby ve formě atribuce rysů osobnosti, výsledných pocitů vůči vnímané osobě, závěrů o kauzalitě a podobně.

Významným pojmem je první dojem. Dochází k němu při prvním setkání mezi lidmi, kdy si každý vytvoří o ostatních jakýsi mentální obraz jeho domnělých vlastností a charakteristik. První dojem má vliv na to, jak jsou lidé vnímáni ostatními, a tedy i na to, jakého chování a přístupu se jim dostane, jaké informace si o nich ostatní zapamatují i jaké chování od nich budou očekávat (Wood, 2013). Lidé jsou si většinou vědomi pocitu či dojmu, který v nich zanechá setkání s novou osobou, často ale mají potíže s tím identifikovat, na základě čeho tento dojem vznikl (Ames et al., 2010).

Skloňovanou proměnnou v souvislosti s prvním dojmem je čas, během kterého k vytvoření prvního dojmu dochází. Výzkum Willise a Todorova (2006) ukázal, že probandi, kterým byly fotografie prezentovány pouhou desetinu sekundy přiřadili podobné vlastnosti osobám na fotografii jako probandi, kteří viděli fotografii déle. Formování prvního dojmu je tedy automatický proces, který již ve velmi omezeném čase dokáže člověku přinést podstatné informace o jiných.

Jsou ale první dojmy o jiných vůbec přesné? Ambady a Rosenthal (1993) zkoumali hodnocení učitele a jeho výuky na základě desetivteřinových videí beze zvuku. Respondenti tedy vycházeli pouze z neverbálních vodítek a z aspektů fyzického vzhledu. Zjistili, že tato hodnocení se velmi podobají těm, která studenti udělují v evaluaci učitele a jeho výuky na konci školního roku.

Zdá se tedy, že lidé jsou schopni činit relativně přesné odhady o jiných bez toho, aniž by s nimi přicházeli do kontaktu po delší dobu. To podporuje například i výzkum Naumanna et al. (2009). Respondenti mající k dispozici pouze fotografii neznámého člověka hodnotili jeho domnělé vlastnosti podobně jako se hodnotil i sám člověk vyobrazený na fotografii. Vzhled se jeví jako dostačující pro odhad dimenzí Big Five extraverze, neuroticismus a otevřenost vůči zkušenosti. Přesnost těchto odhadů se mírně zvyšuje, pokud jsou k dispozici i dynamická neverbální vodítka jako mimika a pohyby těla. Ve výzkumu Ribar a Bratka (2020) se ale přesnost odhadu dimenzí Big Five na základě fotografie ukázala jako velmi nízká.

Diskutované téma je vliv oblečení na utváření dojmu. Hovoří se například o pozitivním vlivu podobného oděvu poznávajícího. Lidé oblečení podobně jako figuranti na fotkách měli tendenci hodnotit je jako atraktivnější, sympatičtější, a dokonce i úspěšnější.

Zajímavé také je, že podle autorů mají muži tendenci hodnotit osoby na základě jejich oblečení obecně přísněji než ženy (Reid et al., 1997).

Tématem oděvu se ve své práci zabývala také Angerosa (2014). Formální styl oblečení, v podobě saka a společenské sukně nad kolena, byl obecně posuzován výše na škálách hodnotící vlastnosti spojené s pracovním úspěchem a inteligencí. Ležerní styl, reprezentovaný obyčejným bílým tričkem a riflemi, naopak vynikal na škále přátelskosti.

U respondentů byl pomocí dotazníku měřen jejich vlastní přístup k odívání, tedy to, jak je pro ně toto téma důležité. Korelace mezi osobním zájmem o odívání a dojmem, který oblečení v respondentovi vyvolává, byla velmi slabá. V rozporu s výzkumem Reida et al. (1997) nebyli muži ve svém hodnocení nijak přísnější, dokonce se nepotvrdil ani výše zmíněný vliv podobného oblečení respondenta na hodnocení fotografií. Rosenbusch et al. (2021) ale zdůrazňují, že samotné oblečení dokáže vysvětlit pouze malou část rozptylu hodnocení osoby a že do tohoto hodnocení významně vstupují jiné vlivy na straně pozorovatele.

Výzkum Howletta et al. (2013) srovnával vliv obleku šitého na míru a kupovaného v obchodě. Odhad míry úspěchu, důvěryhodnosti, flexibility, sebevědomí i výše platu byl vyšší u fotografie modela v obleku šitém na míru, byť se obě fotografie lišily pouze minimálně. Autoři výzkumu předpokládají, že i malá změna odívání může mít velký dopad na formování dojmu.

Existují ale i jiné vzhledové proměnné zasahující do vytvoření prvního dojmu. Diskutovaným tématem je například vztah mezi fyzickým vzhledem a vnímanou inteligencí. Míra přisouzené inteligence se jeví jako vyšší u atraktivnějších lidí, obzvláště pokud o nich pozorovatel nemá dostatek dalších informací (Jackson et al., 1995), nebo u nositelů brýlí (Kinley et al., 2019). Nelze také opomenout proměnné na straně pozorovaného člověka jako je věk a tělesná konstituce. Starší ženy jsou vnímány jako profesionálnější než ženy mladší ve stejném oděvu, podobně na tom jsou hubené ženy v porovnání s ženami plnoštíhlými (Thurston et al., 1990). Jedná se ale o ojedinělé a často starší výzkumy, vztahy mezi těmito proměnnými tedy nejsou detailněji zkoumány ani potvrzeny.

Odívání hraje významnou roli ve vytvoření si prvního dojmu o člověku. Počet výzkumů, které by se zabývaly přímo vztahem mezi zvoleným oblečením a následným vyvolaným dojmem, je spíše skromný a jejich výsledky se mezi sebou odlišují. Být víme, že lidé jsou schopni přiřadit jiným osobnostní vlastnosti na základě oděvu dané osoby, a

navíc jsou toho schopni i s jistou přesností, existuje v této otázce celá řada neznámých jako je například vliv charakteristik poznávající osoby.

1.2.2 Stereotypy

Stereotypy jsou předem existující struktury sloužící jako mentální reprezentace druhých. Reprezentují vlastnosti očekávané od příslušníka určité skupiny, bývají zjednodušující a většina z nich je negativní. Problematické jsou ale i pozitivní stereotypy kvůli předpokladu, že lidé vyjadřující pozitivní stereotypy se ztotožňují i s těmi negativními. Obecně je velkým záparem stereotypů jejich upřednostňování generalizace nad individualitou jednotlivých příslušníků skupiny (Stangor, 2016).

Z určitého stylu odívání lidé usuzují nejen osobnostní vlastnosti jiných, ale ukazuje se, že také například sociální status. Této informaci lidé mohou přizpůsobovat své chování vůči jiným. Starší výzkum Bousky a Beaty (1978) zkoumal chování vůči figurantům v různých typech oblečení, kteří konverzovali v obchodním domě. Pokud byli figuranti oděni tak, aby svým oděvem připomínali studenty, náhodní kolemjdoucí měli vyšší tendenci zasahovat jim do osobního prostoru a procházet se mezi dvojící v rozhovoru, než pokud byli figuranti oblečení do formálního obleku. Ten podle autorů značí vyšší sociální status.

Lidé jsou si tedy vědomi toho, že odívání je projevem sociální role či statusu osoby. Nesoulad mezi oděvem a sociální rolí, a s ní spojeným stereotypem, může vyústit až v negativnější vnímání daného jedince (Kodžoman, 2019), odívání ve shodě se stereotypy je naopak vnímáno především pozitivně (Gurung et. al., 2017).

Obecně je formální oblečení asociováno s vysokou mírou profesionality a nižší mírou přívětivosti. Ležérní oblečení naopak pomáhá navodit dojem intimity a familiárnosti (Kodžoman, 2019). Nelze opomenout vnímání vyzývavého odívání jako vyjadřujícího sexuální zájem, i přes to, že to tak nemusí být, což je zdokumentovaný jev zejména u ženského odívání (Guéguena, 2011; Wolfendale, 2016) a bude podrobněji diskutován v kapitole Související studie.

Lidově je populární spojovat určité barvy oděvu s vlastnostmi jejich nositele. Například černá barva je vnímána jako symbol agrese či vyhýbaní se pravdomluvnosti (Vrij & Akehurst, 1997), a to i na straně nositelů oblečení, kde se může projevit zvýšenou agresí (Frank & Gilovich, 1988). Nošení červené barvy je spojeno s vyšší atraktivitou a úspěchem (Kodžoman, 2019). Barvy jako takové jsou tradičně asociovány s různými významy,

například zelená a modrá se slovem dobrý, černá a červená se slovem silný (Adams & Osgood, 1973).

Významným tématem jsou zde stereotypy spojené s odíváním žen. Ženy nosící typicky feminní oblečení jsou vnímány jako přátelštější a líbivější, je jim ale přisuzována nižší míra dominance a odbornosti (Lower, 2018). Pozitivněji jsou také hodnoceny ženy oděny v méně odhalujících a upnutých šatech (Gurung et al., 2017). Vyzývavě oblečené ženy jsou vnímány jako méně kompetentní a méně vřelé, v kombinaci se sugestivní pózou také jako chovající se nemorálně (Bernard & Wollast, 2019).

Záleží ale také na tom, s jakým konkrétním sociálním statutem se dané odívání pojí. Vyzývavé oblečení není vnímáno tak negativně, pokud je jeho nositelka spíše na nižších příčkách v rámci pracovního prostředí. Vyšší manažerské pozice jsou spojeny s konzervativnějším výběrem oděvu. Typ oblečení, který žena zvolí, má tedy pravděpodobně vliv na okolím vnímanou kompetenci (Howlett et al., 2015).

1.2.3 Atribuční procesy

Atribuce je proces odvozování kauzálních příčin chování, a to jak svého, tak ostatních. Vychází z lidské potřeby organizovat poznatky a nalézat smysl. Motivace k hledání kauzálních příčin se zvyšuje, pokud je jedinec vystaven nečekaným informacím, negativním životním situacím či pokud je míra závislosti na rozhodnutí poznávané osoby vysoká. Zvyšovat se může také po prožití ztráty kontroly nad situací (Weary et al., 2012).

Uplatňuje se zde také základní atribuční chyba. Jedná se tendenci k vysvětlování chování druhých lidí pomocí jejich vlastností a k zanedbávání situačních proměnných. Při posuzování vlastního chování lidé naopak tíhnou ke zohlednění konkrétní situace (Hayes, 2013).

Výběr oblečení tedy může být druhými posuzován jako odraz osobnosti daného jedince, situační faktory mohou být zanedbány. Výzkum na toto téma provedl Workman (1984). Byly posuzovány dvě proměnné – zdali má na sobě uchazeč o pracovní pozici oblek či montérky a zdali se uchází o pozici poradce či správce objektu. Posuzovací porota posoudila výběr oblečení jako osobní volbu. Z oděvu soudili například míru zájmu o danou pozici či motivaci uchazeče. Porotou tedy volba oděvu nebyla vysvětlována situačními faktory, ale pouze jako osobní svobodná volba, za kterou nesl daný jedinec v očích poroty plnou zodpovědnost.

Fenomén základní atribuční chyby se uplatňuje v souvislosti s vyzývavým oblečením obětí trestných činů, zejména znásilnění, a to jak v době spáchání trestného činu (Goodman-Delahunty & Graham, 2011), tak později u soudu (Osborn et al, 2021). Dle těchto studií má oděv vliv na vnímanou věrohodnost oběti. Vždy tu ale vystupuje větší množství proměnných, jak na straně pozorované osoby, tak pozorovatele. Na straně pozorovatele může být významným mediátorem míra identifikace s obětí, kdy vysoká míra identifikace zvyšuje soustředění se na situační proměnné, a naopak snižuje míru atribuce osobnostním vlastnostem (Workman & Freeburg, 1999).

1.2.4 Neverbální komunikace

Nelze opomínat oděv a jeho funkci jako komunikačního prostředku, zejména pak jeho roli v neverbální komunikaci. Udává se, že až dvě třetiny informací mezilidské komunikace tvoří právě neverbální vodítka. Jsou starší než verbální, všudypřítomná, multifunkční a podle některých teoretiků mohou dokonce tvořit samostatný jazykový systém (Burgoon et al, 2010). Mezi druhy mimoslovní komunikace patří například gestika, mimika, haptika, proxemika, kinezika, posturologie či fyzický vzhled, kam můžeme řadit právě oděv (Moore, 2019).

Jaké informace se přesně odíváním komunikují? Obsahová analýza odborných článků, zabývajících se odíváním odhalila, že oděv nejvíce předává informace o potenci. Pod tímto pojmem autoři zahrnují informace o moci, síle, kompetenci a inteligenci. Spolu s kategorií evaluace, obsahující údaje o charakteru, náladě a sociabilitě, tvoří přes 67 % oděvem komunikovaných jevů. Třetí nejvýznamnější skupinou komunikace jsou demografické údaje a jiné fyzické či biologické charakteristiky dané osoby. Méně zastoupené kategorie spojené s oděvem a komunikací tvoří dynamismus, v podobě snahy o kontrolu nebo aktivitu (například v podobě projevů sexuálního zájmu), a kvalita myšlení, zahrnující flexibilitu či objektivitu dané osoby (Lennon et al., 2014).

Dle výzkumu Rosenbusch et al. (2021) vnímají lidé oblečení jako spolehlivý zdroj informací o náladě, sexuálním zájmu, sebevědomí, inteligenci a důvěryhodnosti. Hester a Hehman (2023) spatřují roli oděvu především pro komunikaci příslušnosti k sociální skupině, identity, motivů a socioekonomického statusu.

2 VIKTIMOLOGIE

V této kapitole budou diskutovány souvislosti této práce spojené s viktimologií. Jelikož práce významně souvisí s některými trestněprávními pojmy, budou v této kapitole představeny. Dále budou definovány základní viktimologické pojmy jako je viktimita, viktimizace a reviktimizace. Zvláštní důraz je poté kladen na sekundární viktimizaci a fenomén *victim blaming*. Kapitola se dále věnuje zásadám jednání s oběťmi a syndromu falešné viktimizace. Dalším tématem je role oběti v trestním řízení. Zvláštní pozornost je věnovaná věrohodnosti oběti. Závěr kapitoly se zabývá popisem dvou trestných činů zásadních pro tuto práci, a to sice loupeží a sexuálním násilím. Jelikož je téma sexuálního násilí častým námětem studií, podkapitola dále nastiňuje stereotypy ohledně obětí těchto činů a následky, se kterými se oběti potýkají.

Viktimologie je vědní obor zabývající se všemi aspekty kriminálního činu, které se týkají oběti. Konkrétně se zabývá vlastnostmi obětí, vztahy mezi pachatelem a obětí, procesem viktimizace, tedy stáváním se obětí trestného činu, rolí obětí ve vyšetřování a odhalování trestné činnosti, pomocí obětem a prevencí viktimizace. Zabývání se oběťmi trestných činů má zásadní význam jak pro vyšetřování daného činu, tak ale také v širším měřítku pro prevenci kriminality, jelikož oběť často bývá prvotním hybatelem dopadení a potrestání pachatele (Zbořilová, 2020).

Člověk, který se sám stal obětí trestného činu, se tradičně označuje jako primární oběť. Za sekundární oběť lze označit osoby, které jsou v blízkém kontaktu s obětí, typicky se jedná o rodinné příslušníky či partnera oběti. Terciární oběti se poté může stát širší okolí, například přátelé oběti (Velikovská, 2016). Jiné dělení nabízí Matoušková (2013). Ta dělí oběti na přímé, nepřímé (tedy blízké oběti) a na pomáhající profese, které oběti poskytly pomoc. Obětí trestného činu se tedy může stát i osoba, která byla činem zasažena nepřímo.

V České republice se oběťmi trestných činů zabývá zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který upravuje práva obětí trestných činů, poskytování peněžité pomoci či vymezuje pojem zvláště zranitelná oběť, kam spadají děti, starší osoby, mentálně či fyzicky postižení, ale také oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo například proti národu, rase či sexuální orientaci. Základní tezí zákona je, že každou osobu,

kteřá se cítí být obětí, je třeba za obět' považovat, dokud by nevyšel najevo opak této skutečnosti.

2.1 Základní trestněprávní souvislosti

Jelikož v následujících kapitolách této práce budeme hovořit o různých trestně právních souvislostech, považujeme za důležité představit základní pojmy. Protiprávní úkon je pojem zahrnující v sobě veškeré jednání osob, které právo nedovoluje. Po takovém jednání tedy následují právní důsledky (Korecká, 2009). Přestupek je takové jednání, které je zaviněné a porušuje zájem společnosti. Není předmětem trestního řízení a jeho postihem je sankce v podobě napomenutí, pokuty či zákazu činnosti (Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich).

Trestný čin je protiprávní čin, který naplňuje skutkovou podstatu definovanou v trestním zákoně. Přečin představuje kategorii méně společensky škodlivých trestných činů s trestní sazbou do pěti let, závažnější kategorii poté představuje pojem zločin. Dalším pojmem je pokus trestného činu. Jedná se o úmyslné jednání s cílem spáchat trestný čin, který ale pachatel nedokončil. Pokus má stejnou trestní sazbu jako dokonatý trestný čin, výjimkou je dobrovolné opuštění pachatele od dalšího konání. V tomto případě ale pachatel zároveň musí odstranit nebezpečí nebo oznámit své jednání příslušnému orgánu (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník).

Trestní řízení je pojem označující právní úpravu činnosti orgánů činných v trestním řízení. Cílem je nejprve zjistit, zdali se trestný čin stal, pokud ano, tak zjistit pachatele a uložit mu trest (Jelínek, 2016). Trestní řízení je tedy proces, který začíná již před samotným stíháním pachatele. Povinnost přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, má státní zástupce, vyšetřovatel a policejní orgán. Vyšetřovatelé a policejní orgány jsou poté povinni učinit opatření pro odhalení trestných činů a pachatele. Proces dále pokračuje rozhodnutím v přípravném řízení, podáním obžaloby k soudu a soudním řízením (Šámal et al., 1997). Pod pojem orgány činné v trestním řízení řadíme soud, státního zástupce a policejní orgány (Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním).

Důležitý je tady pojem přípravné řízení, což je fáze před řízením soudním. Úkolem přípravného řízení je tedy zjistit, zdali je podezření z trestného činu oprávněné a může dojít k obžalobě, tedy předání věci soudu. Přípravné řízení má stěžejní roli v zajištění rychlé reakce na spáchaný trestný čin a vyhledání důkazů. Jelikož se řízení před soudem zahajuje

na podkladě obžaloby, přípravné řízení a informace v rámci něj shromážděné, představují zásadní část, která ovlivňuje všechny navazující části trestního řízení. Mezi orgány, které vystupují v této fázi řízení, patří policejní orgány (Jelínek, 2016).

Český právní systém také pracuje s pojmem podezřelý, tedy člověk, který byl zadržen policejním orgánem. Pokud je zahájeno trestní stíhání, stává se osoba, proti které bylo namířeno, obviněným. Obžalovaný je pojem označující obviněnou osobu po nařízení hlavního líčení (Draštík et al, 2005).

Přípravné řízení se dělí na fázi prověřování a vyšetřování. Fáze prověřování začíná podáním trestního oznámení a slouží k prověření toho, že byl spáchán trestný čin. V této části se pro prověření používají metody jako podání vysvětlení, ohledání místa činu či zajištění stop. Tato fáze končí zahájením trestního stíhání a následuje fáze vyšetřovací. Zde příslušný orgán shromažďuje všechny potřebné důkazy k objasnění trestného činu. Použitými metodami může být výslech svědků, podání vysvětlení či ohledání věci. Úkony provedené před zahájením trestního stíhání se nemusí provádět znovu (Policie České republiky, n.d.).

2.2 Viktimita

Pojmem viktimita se rozumí jistá dispozice jedince k tomu, aby se stal obětí trestného činu. Zejména dříve se viktimologie zabývala faktory, kterými oběť přispívá své vlastní viktimizaci. Na toto téma byla vytvořena celá řada teorií.

Významné jsou tři mechanismy – *victim precipitation*, *victim facilitation* a *victim provocation*. *Victim precipitation* hovoří o tom, že proces stávání se obětí je vlastně dyadická interakce mezi pachatelem a obětí, ve které hraje každý z nich svou roli před, během i po spáchání trestného činu. Důležitou součástí tohoto pojmu je, že ne každá precipitace na straně oběti vede ke spáchání trestného činu. Příkladem může být muž, který v baru urazí jiného muže. Toto jeho jednání by se dalo klasifikovat jako *victim precipitation*, nemusí totiž vyústit v to, že dojde ke rvačce mezi těmito dvěma muži. *Victim facilitation*, označuje to, že oběť vědomě či nevědomě vytváří podmínky pro to, aby se mohl stát trestný čin. Tím se oběť vlastně stává jakýmsi katalyzátorem, který facilituje proces stávání se obětí. Příkladem může být člověk, který nechá v kupé ve vlaku své věci bez dozoru. *Victim provocation*, označuje chování oběti, které může vyústit ve viktimizaci. Předpokládá, že bez určitého chování oběti by nedošlo ke spáchání činu. Tento pojem je hodnotící, jelikož se pojí

s předáváním zodpovědnosti za spáchání trestného činu na oběť. Příkladem může být tvrzení, že člověk, který byl fyzicky napaden zlodějem, který mu chtěl ukrást peněženku, se mohl tomuto napadení vyhnout, kdyby se tolik nebránil (Daingle, 2018).

Jednou z prvních a nejznámějších teorií viktimity představuje teorie německého kriminologa Hanse von Hentiga (1948). Hentig rozděluje celkem třináct typů obětí, přičemž každý typ se pojí s určitými charakteristikami, které zvyšují pravděpodobnost toho, že se člověk stane obětí. Mezi tyto typy patří například mladiství, senioři, mentálně postižení, imigranti, lidé z etnických menšin, osamělí lidé, nebo například lidé hledající cestu k rychlému zisku. Pro tuto práci je důležitá kategorie žen, které také Hentig řadí do své typologie obětí. Ženy jsou podle autora obecně slabší než muži a kulturně podmiňovány k tomu převzít mužskou autoritu. V západních zemích jsou také ženy často vedeny k tomu, aby své sebepojetí a sebeúctu pojily s tělesným vzhledem a sexualitou, což je další rizikový faktor, který činí z žen zranitelnou skupinu s vyšší mírou viktimity (Turvey, 2014a).

Autorem další významné typologie je Benjamin Mendelsohn (1976). Ten rozděluje oběti do šesti typů podle toho, jaký podíl viny mají na spáchané trestné činnosti. Oběti se tedy liší svým podílem na trestné činnosti od zcela nevinné oběti (*completely innocent victims*), kam autor řadí například děti, až po smyšlené oběti (*imaginary victims*), tedy oběti, které si celou situaci vymyslely, celá vina je na nich a žádná na domnělém pachateli trestného činu. Zmíňme ještě třetí typ, kterým je dobrovolná oběť (*voluntary victim*), kde autor přisuzuje stejný podíl na trestné činnosti oběti i pachateli. Jedná se o situace, ve kterých si oběť přivodila viktimizaci sama, například tím, že se sama podílela na nějaké rizikové činnosti jako je prostituce nebo distribuce návykových látek, čímž se zvyšuje její viktimita. Jak je z této typologie patrné, rozděluje vinu poměrem mezi pachatele a oběť, významně tedy přispěla k chápání oběti jako nějakým způsobem zodpovědné za trestný čin (Garland, 2009).

Jedním z faktorů, které mohou zvyšovat pravděpodobnost napadení pachatelem je samotné místo, kde se potenciální oběť nachází. Za tyto rizikové lokality lze považovat okraje velkých měst, kde je levné bydlení a bydlí tam větší množství svobodných mužů bez práce. Dále se vyznačují dobrou sítí veřejné dopravy, kde je jednoduché pohybovat se po celém městě. Důležitým faktorem je absence komunity a sousedských vztahů, kdy je obtížné odlišit, kdo v dané lokalitě bydlí a kdo ne (Matoušková, 2013).

Jednou z novějších koncepcí je *Seven-Factor Victim Typology* (Brotto et al., 2017), která se zakládá na empirickém výzkumu. Bylo odhaleno celkem sedm typů, které se od sebe liší osobnostními a motivačními faktory. Jmenujme například typ vyžadující ujištění (*reassurance type*), který se vyznačuje nízkým sebevědomím, strachem z odmítnutí a selhání, či nízkým skóre self-efficacy. Tento typ má zvýšenou pravděpodobnost, že se stane obětí stalkingu. Dalším typem je zlostný typ (*anger type*), kde byla nalezena zvýšená míra agresivity, impulzivity, antisociálního chování a nízký socioekonomický status. U tohoto typu byla nalezena zvýšená pravděpodobnost trestného činu sexuálního či fyzického napadení, což dle autorů souvisí s impulzivitou a obecně rizikovým chováním, kterého se tyto osoby dopouští. Mezi zbývající typy patří nabuzený typ (*excitation type*), vyznačující se riskantním a sebepoškozujícím chováním, submisivní typ (*submissive type*) s nízkou mírou impulzivity, vysokou mírou empatie a strachem z odmítnutí. Mezi poslední typy patří sebezáchovný typ, zaměřený na ochranu sebe a svých blízkých, který se dále dělí na externě a interně orientovaného dle toho, jestli má tendenci získat zpět kontrolu po rizikovém chování či jestli se rizikovému chování raději úplně vyhýbá (*self-preservation externally/internally oriented*) a dominantní typ (*domination type*) s vysokou mírou narcismu a self-efficacy.

Poslední teorií, kterou budeme jmenovat, je *lifestyle-routine victimization theory*. Podle této teorie dochází k viktimizaci, když jsou splněna čtyři kritéria: existence motivovaného pachatele a vhodné potenciální oběti na jednom místě a v jednom čase při absenci schopného obránce (Daingle, 2018).

2.3 Viktimizace a reviktimizace

Viktimizace je pojem označující stávání se obětí trestného činu. Tento pojem lze chápat jako proces, během kterého je člověku způsobováno poškození a újma. Vlivem tohoto procesu se člověk stane obětí trestného činu (Čírtková, 2015). Na viktimizaci se podílí nejen chování pachatele a oběti, ale také přístup okolí oběti a způsob přijetí role oběti (Matoušková, 2013). Někteří autoři (Brown, 2010) řadí do tohoto pojmu i faktory na straně životního stylu lidí, které mohou zvyšovat pravděpodobnost, že se daný člověk stane obětí trestného činu, což typicky spadá spíše do pojmu viktimita.

Tradičně se viktimizace dělí na primární, sekundární a terciární podle toho, kým je oběť poškozována. Při viktimizaci primární je oběť poškozována samotným pachatelem. Ten může oběti způsobit újmu fyzickou, finanční či emocionální. Sekundární viktimizace je

oběti způsobována v důsledku chování institucí a jednotlivců, kteří přichází s obětí do styku po tom, co se trestný čin již stal. Terciální viktimizace je taková, při které u oběti dochází k celkové změně životního stylu následkem traumatu z trestného činu (Matoušková, 2013).

U obětí mohou nastat pocity zneuctění, ztráta pocitu důvěry a ztráta pocitu autonomie. Mohou být zmatené, cítit se bezmocně a mít potíže s překonáváním překážek a řešením problémů. Několik hodin či dnů po činu, ale v některých případech i trvale, se u jedinců může objevit zpomalené myšlení, snížená koncentrace pozornosti, tělesná slabost či zvýšená potřeba péče a taktnosti ze strany okolí (Čírtková, 2013; Matoušková, 2013).

Reviktimizací se rozumí opakovaná viktimizace, tedy že se jedinec stane obětí více trestných činů. Na tuto problematiku bylo dříve pohlíženo jako na náhodnou souhru nešťastných náhod, později se hovořilo o konceptu tzv. predestinované oběti, tedy oběti, která svou osobností či životním stylem opakovaně upoutává pozornost pachatelů. Dnes se předchozí viktimizace uvádí jako nejsilnější prediktor další viktimizace. Tento jev není ohraničený pouze na jeden typ charakteristiky oběti, může postihnout každou oběť a jedná se o relativně častý stav. Problematické je, že s každou další viktimizací klesá ochota oběti oznámit trestný čin (Čírtková, 2013). Je také důležité poznamenat, že obětí velkého procenta trestných činů je relativně malé procento populace. Hope & Norris (2013) například uvádí, že asi 10 % populace se stane obětí 50 % trestných činů.

Zejména v zahraniční literatuře lze najít, že reviktimizace se nevztahuje pouze na oběti, ale také na místa či objekty. Při prevenci se zde uplatňuje lepší zabezpečení, zvýšený dohled policie či kamerové systémy. Při prevenci reviktimizace obětí samotných se uplatňuje zejména edukace a zlepšení kompetencí obětí v oblasti identifikace rizikových situací a prevence situační kriminality. Je ale potřeba evidence-based programů, které by obětem pomohly vytvořit svoji vlastní taktiku prevence a rozvíjely jejich schopnosti řešení problémů (Farrell & Pease, 2007; Grove et al., 2012).

2.3.1 Sekundární viktimizace

Jak již bylo řečeno výše, kromě primární viktimizace, tedy pojmu označujícího přímou újmu způsobenou pachatelem, existuje pojem sekundární viktimizace, tedy újma, která vzniká v důsledku reakcí okolí. Tyto reakce mohou oběť dále poškozovat. Může vznikat z reakcí neformálního sociálního okolí oběti, tedy rodiny a přátel, ale také v důsledku postoje institucí k viktimizaci, typicky policie či soudu (Čírtková, 2013). Tento typ viktimizace bývá spojen s ignorací, apatií a nepřátelským chováním vůči oběti. Oběť často pociťuje ztrátu

kontroly nad situací a v širším kontextu také nad svým životem vlivem primární viktimizace, nicméně právě přístup okolí může tyto pocity dále prohlubovat (Turvey, 2014b).

Čírtková (2015) pojmenovává takzvané sekundární rány, ke kterým dochází v průběhu sekundární viktimizace. Jedná se o pocity nespravedlnosti, spojené s dlouhým trestním řízením, nedostatkem informací a mírným trestem pro pachatele; pocity nedůstojnosti, například v důsledku kladení necitlivých otázek během výslechu či mínění okolí, že si alespoň částečně může za primární viktimizaci sama; a nakonec o pocity izolace, způsobené změnou v pracovním a sociálním životě, často umocněné tendencí okolí vyhýbat se oběti.

Podle Pemberton a Mulder (2023) má pojem sekundární viktimizace několik problémů. První je jeho šíře. Spadá sem totiž celé spektrum možného distresu způsobeného obětí, od nepříjemných pocitů během mluvení o události až po další traumatizaci, bez rozlišení toho, co bylo způsobeno neformálním okolím oběti a co povahou postupu orgánů činných v trestném řízení. Dalším problémem je, že není jasné, jestli sekundární viktimizace prohlubuje újmu způsobenou primární viktimizací, či jestli vytváří viktimizaci zcela novou, která může vyústit například v celkovou nedůvěru v justici. Autoři proto navrhuji použití nového konceptu epistemického bezpráví (*epistemic injustice*) v kontextu sekundární viktimizace.

Jedná se o pojem zavedený Mirandou Fricker (2007), který zdůrazňuje procesy, které mají za cíl znehodnocovat či přímo zavrhnout schopnost lidí vnímat, interpretovat a komunikovat vlastní zážitky. Epistemické bezpráví se dělí na dva typy – bezpráví při výpovědi (*testimonial injustice*) a hermeneutické bezpráví (*hermeneutical injustice*). První zmíněný pojem odkazuje k procesu, při kterém je kladena menší míra důvěryhodnosti výpovědi osoby, zejména na základě stereotypů. Ve viktimologickém kontextu by se jednalo o posuzování oběti jako méně věrohodné na základě oděvu, rasy či socioekonomického statusu. Hermeneutické bezpráví odkazuje k působení širšího kulturního prostředí, které ovlivňuje interpretaci individuálních zážitků. Například žena, která byla znásilněna svým přítelem, tento čin nepovažuje za znásilnění, protože věří tomu, že znásilnění v rámci partnerského vztahu není možné (Pemberton & Mulder, 2023).

V České republice je sekundární viktimizace pod pojmem druhotná újma součástí již dříve zmíněného zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. V díle 5 je definováno právo na ochranu před druhotnou újmou, kam spadá například právo oběti na zabránění

kontaktem mezi ní a pachatelem, právo na vyslechnutí osobou stejného pohlaví nebo právo na doprovod důvěrníkem, což je fyzická osoba, kterou může oběť pověřit k právním úkonům. Vymezuje také pravidla pro podání vysvětlení a výslech oběti, zakazuje například kladení otázek ohledně chování oběti či předchozích sexuálních vztahů, pokud to není nezbytné. U zvláště zranitelné oběti apeluje na citlivé zacházení. Výslech by měl ideálně probíhat v uzpůsobené místnosti s vyškolenou osobou a také tak, aby nemusel být opakován (Gřivna et al., 2020).

Předmětem této práce je sekundární viktimizace spojená s orgány činnými v trestním řízení, zejména policií. Podle Gekoski et al. (2013) k sekundární viktimizaci dochází tehdy, pokud oběť cítí, že byla vystavena neadekvátnímu, necitlivému či nevhodnému chování ze strany těchto orgánů. Policisté často bývají zdrojem frustrace okolí, nejen obětí trestných činů, jelikož zamezují v určitém chování a nastavují hranice chování. Soustředění se na právní aspekty věci může zamezit vcítění se do zúčastněných osob (Čírtková, 2015).

Podle statistik Bílého kruhu bezpečí (2015) se více než třetina klientů této poradny rozhodne trestný čin neoznámít na policii, nebo tak alespoň neučinila v době návštěvy poradny. Vyplývá z toho, že oběti se pravděpodobně obávají sociální stigmatizace, nebo mají předchozí špatnou zkušenost. Mezi důvody neoznamování na policii patří nejčastěji obava, že spáchaný čin není dostatečně závažný (34 %), že policie nic nezmuže (21 %) nebo neudělá (20 %).

Obecná spokojenost s oznamováním činu na policii se pohybovala v Evropě v letech 1996–2005 kolem 38 %. Nejčastější důvody nespokojenosti jsou uváděny: policie neudělala dostatek (v závislosti na trestném činu od 63 % v případě sexuálního násilí po 71 % v případě napadení a výhrůžek), policie se dostatečně nezajímala (52–60 %, nejčastěji uváděno oběťmi sexuálního násilí) nebo že policie nebyla schopná najít pachatele (42–60 %, opět nejčastěji uváděno oběťmi sexuálního násilí) (van Dijk et al., 2007).

V České republice se podle posledního realizovaného výzkumu z roku 2007 pohybuje celková spokojenost občanů s činností policie kolem 72 %. Setkání s nevhodným chováním policistů uvádělo 28 % dotazovaných, stížnost na chování policie podalo 12 % respondentů (Ipsos Tambor, 2007).

Dle výzkumu Čírtkové (2007) na české populaci se oběti znásilnění setkávají s neposkytováním srozumitelných informací o postupu vyšetřování a s vedením výslechu v nevhodných místnostech. Oběti se také setkaly s rozmlouváním úmyslu podat trestní

oznámení či s kladením nevhodných otázek na předchozí sexuální život oběti. Podobné výsledky nalezneme například i u příbuzných obětí vraždy, kteří se také setkávají s nedostatkem informací, necitlivými poznámkami o oběti, či konfrontací se znepokojivými důkazy bez předchozí přípravy či následné péče (Gekoski et al., 2013).

Pravděpodobně existuje vztah mezi pocíťovanou sekundární viktimizací a trestním stíháním pachatele. Studie Patterson (2010) ukázala, že pokud byl pachatel nakonec trestně stíhán, oběti hodnotily vyšetřovatele jako přívětivější, naopak u případů, kde nedošlo ke stíhání pachatele, se vyšetřovatelé podle obětí podíleli na sekundární viktimizaci. Jelikož se ale jedná o kvalitativní studii, je obtížné soudit, zdali má postoj vyšetřovatelů vliv na výsledek vyšetřování, či jestli se jedná pouze o zpětné zkreslení vnímání obětí.

2.3.2 Victim blaming

Pojem *victim blaming* by se dal přeložit do češtiny jako obviňování či vinění oběti. Jedná se o mechanismus, při kterém se vina a zodpovědnost za spáchaný trestný čin přesouvá v různé míře z pachatele na oběť. Oběť trestného činu není zodpovědná za rozhodnutí pachatele a existence faktorů, které mohly přispět viktimizaci oběti, neznamená, že si oběť zasloužila být viktimizovaná (McGrath, 2014).

Fenomén *victim blamingu* lze přisoudit dvěma kognitivním zkreslením – defenzivní atribuční teorií (*defensive attribution theory*, DAT) a teorií spravedlivého světa (*Just World Hypotheses*, JWH) (Brotto et al., 2017).

Defenzivní atribuční teorie poukazuje na tendenci lidí zkreslovat příčiny negativních událostí. Hledáním důvodů, proč se daná událost stala jinému člověku a ne jim, se lidé pokoušejí o ochranu sebe sama před danou událostí, jelikož předpokládají, že se dané události lze vyhnout, pokud nalezneme faktory, které vedly k negativní události a šly udělat jinak. Oběti trestného činu je tedy přičítána vyšší zodpovědnost za její viktimizaci. Zkreslení DAT se neuplatňuje v takové míře, pokud je daná osoba relativně podobná vzhledem, pohlavím, věkem či jinými sociodemografickými faktory oběti. Naopak výraznou míru DAT lze pozorovat, pokud je osoba pachatele sociodemograficky blízká posuzovateli (Brotto et al., 2017; Herzog, 2008).

Teorie spravedlivého světa formulována M. J. Lernerem hovoří o obecné tendenci věřit tomu, že lidé dostanou to, co si zaslouží. Pokud se lidé setkají s obětí trestného činu, mají tendenci hledat důvody, proč se zrovna danému člověku stala tato věc pro zachování

svého kognitivního zkreslení, které slouží k vnímání světa jako bezpečného, a nikoliv ohrožujícího místa (Hafer & Bègue, 2005). Lidé, kteří mají tendenci k tomuto kognitivnímu zkreslení, a zároveň i k racionalizaci, vykazují nejvyšší míru *victim blamingu* (van der Bos & Maas, 2009). Neprokázalo se, že by se tendence k JWH lišila napříč pohlavími (Hayes et al., 2013). Co naopak potlačuje obviňování oběti je, pokud pozorovatel sympatizuje s obětí a pociťuje vyšší míru vzteku k pachateli (Felson & Palmore, 2018).

Hamby a Grych (2016) zdůrazňují důležitost zvyšování povědomí veřejnosti o kognitivních zkresleních. Dále je podle nich důležité zdůrazňovat, že některé faktory jako je rodinné či finanční zázemí jedince mohou vést ke zvýšenému riziku viktimizace, aniž by to znamenalo, že je daná oběť za svou viktimizaci zodpovědná.

Victim blaming se podle některých projevuje v různé míře v závislosti na typu trestného činu. Mezi trestné činy, kde je vyšší míra obviňování oběti patří znásilnění, domácí násilí či stalking. Naopak nižší míru lze nalézt u obětí masové střelby nebo vloupání (Brotto et al., 2017). Ve výzkumu Bieneck a Krahe (2010) byl nalezen rozdíl mezi oběťmi krádeže a znásilnění, přičemž větší míra viny byla přisuzována oběti znásilnění. Míra viny byla umocněna, pokud byl mezi obětí a pachatelem blízký vztah, například pokud se jednalo o bývalé partnery.

Jiné studie ale neobjevily rozdíly. Například studie Reich et al. (2022) nenašla různou míru *victim blamingu* v závislosti na typu trestného činu, co se ale lišilo byl přístup okolí k samotným obětem. Oběti sexuálního násilí více vypovídaly o neochotě okolí je vyslechnout a o stigmatizaci. To může vést k další viktimizaci těchto osob.

2.4 Zásady jednání s oběťmi

Oběti pomáhá takové chování, které jí pomůže vrátit se do běžného života. Důležitá je změna vnímání situace, kdy se z oběti stane tzv. *survivor* neboli osoba, která přežila. Slovo oběť je spojeno s pasivitou či slabostí, role *survivor*a s sebou nese psychickou nezdolnost a schopnost přestát krizi. S tím souvisí další zásada, návrat pocitu kontroly. Kontrola nad situací je to, o co oběť v důsledku viktimizace přichází. Je dobré hledat momenty v interakci s pachatelem i po ní, kdy se oběť mohla sama rozhodnout o dalším postupu věci, a to zdůraznit. V neposlední řadě je na místě terapie symptomů traumatu (Čírtková, 2015).

Velikovská (2016) zdůrazňuje roli klidného a profesionálního vystupování, jelikož komunikační protějšek má tendenci přejímat toto chování. Může tedy sloužit jako prostředek

nastolení stability u oběti. Bezprostředně po činu je vhodné aplikovat prvky první psychologické pomoci, spočívající právě v klidném vystupování, poodstoupení z místa činu, nebránění ve ventilaci emocí a zajištění základních tělesných potřeb jako například podání tekutin.

Zásady krizové intervence uplatňující se při práci s oběťmi trestných činů jsou především navázání kontaktu, zajištění bezpečí a zdůrazňování správnosti vyhledání pomoci. Důležité je také, jak již bylo řečeno výše, pomoci oběti nastolit pocit kontroly nad situací pomocí edukace a podpory v samostatném rozhodování. Nedílnou součástí krizové intervence je také aktivace zdrojů a sociální opory oběti. To může mít i podobu odkázání na neziskovou organizaci či podpůrnou skupinu zabývající se touto problematikou (Špatenková & Ševčík, 2017).

Příručka Evropské unie pro policisty ohledně komunikace s oběťmi uvádí čtyři hlavní zásady komunikace: ukaž respekt (*show respect*), zajisti bezpečí (*ensure safety*), dej prostor ventilaci emocí (*allow to express emotions*) a předej informace (*provide information*) (Human Rights Monitoring Institute, 2018). Ukazuje se, že zásadní pro prevenci sekundární viktimizace je právě dostatečné sdílení informací o průběhu trestního řízení s obětí. Informace by měly být nejen přesné, ale také dostatečně jednoduché na pochopení a přizpůsobené individuálním potřebám oběti. Jelikož se oběť může nacházet ve stavu, kdy není schopná se plně soustředit, informace by také měly být řečeny víckrát (Infovictims, 2022).

Kontaktovali jsme tiskové oddělení Policie ČR s dotazem, zdali policisté prochází nějakým výcvikem pro zacházení s oběťmi. Bohužel k datu odevzdání této práce jsme neobdrželi odpověď.

2.5 Syndrom falešné viktimizace a nadhodnocování jeho prevalence

V kontextu práce považujeme za důležité zmínit také situace, ve kterých se osoba vydává či stylizuje do oběti trestného činu, ačkoliv jí ve skutečnosti není. Jedná se o takzvaný syndrom falešné viktimizace (*false victimization syndrome*). V praxi se můžeme setkat s falešnými oběťmi loupežných přepadení, znásilnění, sexuálního zneužívání nebo stalkingu (Čírtková, 2015).

Nejčastějším důvodem takového jednání může být zisk emoční podpory, který vystupuje u těchto osob jako motiv téměř vždy, i když nalezneme i jiné faktory. Druhým nejčastěji shledaným motivem je alibi, daný člověk se tedy snaží vysvětlit jiné své chování, například pozdní příchod nebo nevěru. Nezanedbatelný je také motiv pozornosti či pomsty. Za zmínku také stojí, že až ve 20 % případů osoby předstírající viktimizaci neví nebo nechtějí uvést důvod svého jednání (De Zutter, 2017).

Faktem ale zůstává, že u některých trestných činů, zejména například znásilnění, se spíše přeceňuje počet falešných obvinění, navzdory tomu, že studie hovoří spíše o tom, že se oběti ve většině případů rozhodnou tento čin spíše nenahlásit (Allen, 2007; Orchowski et al., 2009). Pravděpodobnost nenahlášení je pak ještě vyšší u mužů (Javaid, 2016). Nadhodnocování počtu falešných obvinění, a s tím spojený podezřívavý postoj okolí a orgánů činných v trestním řízení, je přitom jedním z významných faktorů, proč se oběť rozhodne čin neoznámit (Barrios & Caspi, 2021).

K nadhodnocování počtu falešných obvinění přispívají zejména velmi rozdílná data o prevalenci těchto činů. Některé studie, například Kanin (1994), hovoří až o polovině falešných oznámení z celkového počtu. Roli hrají také média, která se zaměřují na případy falešných obvinění, čímž přispívají k vnímání těchto činů jako častých. Uplatňují se zde již zmíněné fenomény hypotézy spravedlivého světa či atribuční teorie a stereotypy. Počet skutečně falešných obvinění se přitom pohybuje mezi dvěma až deseti procenty (Orchowski et al., 2021).

Zmiňme také fenomén na pomezí falešné viktimizace, a to sice tvorbu falešných vzpomínek. Jedná se o jev, při kterém jedinec popisuje událost, které sám věří, ale skutečně se nestala. Tyto vzpomínky bývají často přesvědčivé a jedinci zasažení tímto fenoménem skutečně vykazují znaky traumatizace, je proto obtížné toto chování odhalit. Při jejich tvorbě se uplatňují mechanismy sugesce, fikce a fantazie, příčinou rozvoje bývá často amnézie na původ informace či vzpomínky. Ohrožené tímto fenoménem bývají zejména osoby, které podstupují terapii se sugestivními postupy v kombinaci s aktuálním významným psychosociálním stresorem (Čírtková, 2023).

Zdá se také, že traumatizovaní jedinci jsou více náchylní k tvorbě falešných vzpomínek. Ve výzkumu Zoellner et al. (2000) měli lidé, kteří zažili traumatickou událost, tendenci vybavovat si více slov, které vůbec prezentovány nebyly, a to jak v rámci

rekonstrukce, tak rekognice. Tento jev se zvyšoval spolu s vyšší mírou úzkosti a vyšším počtem symptomů PTSD.

2.6 Role oběti v trestním řízení

Oběť hraje roli zejména u násilné trestné činnosti, kdy je cílem útoku pachatele právě oběť samotná. V situaci, kdy je pachatel neznámý, lze z charakteristik oběti usuzovat i na charakteristiky pachatele jako je jeho věk či kriminální zkušenost, jelikož typicky platí, že pachatel si volí takovou oběť, u které má pocit fyzické nebo psychické převahy (Čírtková, 2013). Interakcí oběti s pachatelem také vznikají stopy, které mohou být jak na místě činu, tak na samotné osobě pachatele či oběti (Straus & Němec, 2009).

Oběť je jednak osoba, které byla vlivem jednání pachatele způsobena újma, zde ale role oběti nekončí. V okamžiku, kdy je zahájeno trestní řízení se oběť dostává také do role poškozeného, z čehož plynou další práva, např. právo na informace či finanční kompenzaci. Jelikož je oběť v mnoha případech přítomna jednání pachatele, stává se také svědkem činu. Vystupuje tedy jako poškozený v roli svědka a může být předvolána k podání svědecké výpovědi (Durdík & Vitoušová, 2021).

Oběť je tedy schopná podat výpověď, která může být za předpokladu její věrohodnosti použita jako důkazní prostředek. Výpověď je výsledkem výslechu, což je forma mezilidské interakce, do které vstupují tři roviny – percepční, komunikační a interakční. Zatímco komunikační stránka, tedy to, co je řečeno, je zpravidla plně uvědomovaná oběma stranami, tedy jak vyslychaným, tak vyšetřovatelem, zbylé dvě roviny, spočívající na vzájemné interakci a posouzení charakteristik druhého člověka, jsou vnímány jako pocity či dojmy z této interakce. Tyto pocity či dojmy poté ovlivní další chování zúčastněných osob k sobě navzájem, a tím můžou ovlivnit i výpověď samotnou (Čírtková, 2013).

Uplatňují se zde tedy mechanismy sociální psychologie jako je haló efekt, implicitní teorie osobnosti či stereotypy. Situaci výslechu také ovlivňují mechanismy jako potřeba vyslychajícího rychle zhodnotit a kategorizovat vyslychaného či apriorní skeptický postoj. Vyslychající má také často nějakou představu o ideální podobě kompetentního věrohodného vyslychaného. Zhodnocuje tedy, jak současný vyslychaný této představě odpovídá. Všechny tyto mechanismy dále ovlivňují přístup vyslychajícího k vyslychanému (Spurný, 2010).

Vstřícný přístup je přitom významnou součástí kooperace a lepšího vybavování si důležitých informací ze strany vyslychaného. Stres způsobený výsledkem může také snižovat validitu metod určených pro zjištění věrohodnosti jako je například detektor lži (Vrij et al., 2017).

2.6.1 Věrohodnost oběti

Věrohodnost je pojem, který vyjadřuje míru pravděpodobnosti, že se líčená událost skutečně stala (Čírtková, 2014b). Hraje zásadní roli zejména v těch případech, kde chybí další důkazní materiál. Často se musí vyšetřovatelé spolehnout právě na věrohodnost oběti a její výpovědi pro zahájení vyšetřování, zatčení či usvědčení pachatele (van Doorn & Koster, 2019).

Vnímána věrohodnost oběti, zejména v případě sexuálního násilí, ovlivňuje průběh a výsledek trestního řízení (Campbell et al., 2015). Studie v USA dokonce odhalila, že věrohodnost oběti je hlavním prediktorem dalšího rozhodování prokuratury o postupu trestního řízení (Beichner & Spohn, 2005). Tento pojem hraje roli ale již od samotného prvního styku s oznamovatelem, jelikož úkolem policie je kromě vypátrání pachatele také zjistit, zdali vůbec došlo k trestnému činu (Velikovská, 2016).

Věrohodnost můžeme dělit na obecnou a speciální. Obecná věrohodnost vyjadřuje schopnost dané osoby podat svědectví. Mezi tyto ukazatele patří obecná schopnost zapamatovat si události přesně či intelektové a osobnostní předpoklady. Specifická věrohodnost se vztahuje přímo ke konkrétní události a zabývá se tím, zdali daná osoba událost skutečně zažila, zdali ji neprezentuje zkresleně, ať už záměrně či vlivem falešné vzpomínky (Čírtková, 2014b).

Trendem zkoumání věrohodnosti v soudně znalecké praxi je přesun z osobnosti (tedy z obecné věrohodnosti) na výpověď jako takovou. Zkoumá se tedy, zdali je líčená situace produktem epizodické paměti, a jedná se tudíž o rekonstrukci skutečně zažité situace, nebo zdali se jedná o produkt paměti sémantické, konstrukci, a jedná se o situaci smyšlenou. Tyto dva druhy se od sebou mohou lišit například tím, že oběti mají tendenci líčit centrální aspekty svého zážitku, které často nemusí být ani chronologicky vyprávěné a napříč výpověďmi se nemění. Naopak u falešných výpovědí se lze setkat s líčením situace v nejasných detailech, které s doptáváním vyšetřovatele a s opakovanými výsledky postupně nabývají jasnější obrysy a často také silný emocionální doprovod (Čírtková, 2018).

Vypadá to ale, že v praxi mají aspekty obecné věrohodnosti stále vliv. Rozhodování o dalším postupu vyšetřování je často ovlivněno externími faktory, které by toto rozhodování ovlivňovat neměly, což je jev dobře zdokumentovaný zejména u sexuální viktimizace. Mezi tyto faktory patří například míra kooperace oběti, morální charakteristika oběti či předchozí vztah mezi obětí a pachatelem. Výsledky jednotlivých studií se ale mezi sebou mnohdy liší a je potřeba další výzkum pro porozumění těmto jevům (Alderden & Ullman, 2012). Dalším faktorem, který může ovlivňovat vnímanou věrohodnost oběti, je míra *rape myth acceptance* ze strany vyšetřovatelů (O'Neal, 2019). Tomuto jevu se budeme věnovat v kapitole o obětech sexuálního násilí. Mezi další charakteristiky ovlivňující vnímanou věrohodnost pravděpodobně patří demografické údaje, mentální postižení, neschopnost vybavit si detaily útoku, intoxikace či prostituce (Campbell et al, 2015).

Podle studie Aska (2010) spojují policisté často neverbální a emoční expresi oběti s její věrohodností a pravdomluvností. Ukazuje se ale, že pouze minimum neverbálních signálů má skutečně vztah k těmto aspektům. Z metaanalýzy Sporera a Schwandt (2007) vyplynuly pouze tři faktory, které souvisí s pravdomluvností či lhaním, a to sice přikyvování a pohyby rukama a nohama. Tyto ukazatele navíc korelují s lhaním negativně, tedy jejich přítomnost značí spíše mluvení pravdy. Zdokumentovaný je také vliv výrazné emoční exprese smutku, která zvyšuje vnímanou věrohodnost, tento jev je ale přítomný pouze u ženských obětí (van Doorn & Koster, 2019).

Pravděpodobně se ve vnímání role věrohodnosti uplatňuje fenomén *downstream orientation*, který vyjadřuje ovlivnění rozhodování institucí tím, jak si myslí, že na případ budou reagovat další orgány činné v trestním řízení (Campbell et al., 2015). Procesy ovlivňující rozhodování jsou často zkoumány v souvislosti s činností prokuratury a soudu, méně často v souvislosti s činností policie. Přitom je to právě policie, která má na starosti vyšetřování či zatčení pachatele. Vnímaná věrohodnost oběti se jeví jako moderátor ochoty policie zabývat se případem (Tasca et al., 2012). U policejního rozhodování o dalším postupu se pravděpodobně uplatňuje efekt jakéhosi sčítání, tedy čím více charakteristik mimo právní rámec snižujících věrohodnost oběť má, tím nižší je pravděpodobnost zatčení pachatele (Morabito et al., 2016).

2.7 Oběti loupeží

Loupež je v České republice trestným činem spadající do prvního dílu hlavy druhé zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Sem spadají trestné činy proti svobodě jako je například

obchodování s lidmi (§168), vydírání (§175) nebo omezování (§170) či zbavení osobní svobody (§171). Loupež (§173) je užití násilí nebo pohrůžky násilí s úmyslem zmocnit se cizí věci. Trestní sazba se pohybuje od dvou do deseti let. Jedná se tedy o útok jak na lidskou svobodu, tak na majetek. Pro skutkovou podstatu není nutné, aby se pachatel dané věci skutečně zmocnil (Gřivna, 2009). V roce 2022 policie evidovala celkem 1413 případů loupeží (Policie České republiky, 2023b), v roce 2023 ale uvádí obecný pokles násilné kriminality (Policie České republiky, 2024).

Tento čin se vyznačuje tím, že je mnohdy situační, tedy pachatel neplánuje čin dlouho dopředu, spíše využije současných příznivých podmínek pro jeho čin. Stačí tedy přítomnost vhodné oběti na vhodném místě v blízkosti pachatele (Monk et al., 2010).

Loupež není častým námětem výzkumů, nejčastěji se setkáme s tímto trestným činem při srovnání se sexuálními trestnými činy, čemuž bude věnovaná část následující kapitoly této práce. Ve starší publikaci Lowensteina (1980) je typická oběť loupeže žena, ohrožena je věková skupina lidí středního věku a starší, ale také mladiství. Obětí se často stává osoba působící bezbranně. Jev, který se může objevit v souvislosti s tímto činem, je takzvaný efekt přihlížejícího neboli *by-stander effect*, což je koncept popisující neochotu kolemjdoucích zasáhnout a postavit se na stranu oběti. Podle autora je toto způsobeno strachem, ale také necitlivostí okolí.

Podle rozhovorů se samotnými pachateli je ideálním terčem útoku student, jelikož má u sebe dražší věci jako elektroniku a relativně ochotně se podřídí požadavkům pachatele. Naopak jako nevhodné bylo tímto výzkumným souborem vnímáno okrádání starých lidí či žen. Častá metoda, kterou pachatelé užívali, bylo rozptýlení pozornosti například tím, že se pachatel nejprve zeptá na cestu či kolik je hodin. Důležitou součástí útoku je podle pachatelů užití výhrůžek za účelem zastrašení oběti a přinucení vydat své věci rychle a bez odporu. Pachatelé se za svou kriminální kariéru setkali spíše s obětí, která vydá své věci bez jakékoliv rezistence, pokud ale oběť vzdoruje, vystavuje se riziku eskalace násilí (Deakin et al., 2007), což je konsistentní i s daty policie, kdy odpor sice mírně zvyšuje pravděpodobnost útěku pachatele, více pravděpodobné ale je, že oběť přijde k větší újmě (Rand, 1995).

Osoby ohrožené tímto činem lze shrnout pod akronym VALUE: *Vulnerable* (zranitelní); *Attractive* (aktraktivní), což může být dáno atraktivitou věci, kterou má daná osoba u sebe, ale také atraktivitou osoby samotné; *Lacking awareness* (osoby nevěnující pozornost okolí, například protože jsou pod vlivem alkoholu či zabraní do telefonu); *Uncomplicated* (snadná

oběť, pachatel vnímá, že pro čin nemusí vynaložit velké úsilí) a *Escapable* (možnost jednoduše uniknout z místa činu, aniž by je oběť pronásledovala). Pro ideální místo činu lze také nalézt akronym – NEAR: *Natural guardianship*, tedy místa, kde se nevyskytuje možnost překažení činu jinou osobou, ať už z důvodu, že se jedná o místo odlehlé, kde nikdo jiný není, nebo se naopak může jednat o místo s velkým počtem lidí, kde je nízká pravděpodobnost, že si činu někdo povšimne a zasáhne; *Escape routes* (možnost rychlého úniku z místa činu); *Area familiarity* (dobrá znalost okolí místa činu pachatelem) a *Resale opportunities for stolen goods* (místa v blízkosti zastávek a jiných obchodů, kde může pachatel rychle prodat odcizené věci) (Monk et al., 2010).

V zahraničí byla shledána souvislost mezi zastávkami veřejné dopravy a loupežemi. Vytvoření nové zastávky na novém místě zvyšuje počet loupeží spáchaných v okolí tohoto místa. Čím delší dobu zastávka funguje, tím je pravděpodobnost útoku vyšší, a nadále zůstává zvýšená i v případě odstranění zastávky, což je pravděpodobně dáno občanskou vybaveností, která se v blízkosti zastávek nachází (Liu et al., 2020).

Oběti loupeží pociťují následkem své viktimizace silný strach, který často vyústí zejména ve strach z dalšího napadení. Následky této viktimizace jsou dlouhodobé, jelikož oběti i devět měsíců po události uvádějí silný strach nebo nižší počet sociálních interakcí. Vyšší intenzita symptomů je uváděna u žen a u osob s nižší mírou odolnosti (Gale & Coupe, 2005). Následky jsou často tím intenzivnější, čím je pachatelem použita intenzivnější metoda násilí například zastrašování či použití střelné zbraně. Rizikovým faktorem vyšší závažnosti symptomů je také výše finanční ztráty, která může oběti přinést další stres v podobě strachu o zajištění každodenních povinností (Zondeka & Barkhuizen, 2017).

Podle Freeman (2013) jsou oběti loupeže jednou ze skupin obětí, která si žádá velkou míru podpory. Nejčastěji oběti projeví zájem o podporu v podobě informací od policie, ochrany před další viktimizací a také dostupnosti osoby, které se budou moci svěřit.

2.8 Oběti sexuálního násilí a znásilnění

Sexuální viktimizace je pojem označující viktimizaci spojenou s nechtěným sexuálním chováním vůči oběti. Může se jednat o znásilnění, ale také třeba o donucení ke sledování explicitních materiálů či osahávání (Daingle, 2018). V České republice jsou v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník vymezeny v hlavě III trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Spadá sem znásilnění (§185), sexuální nátlak (§186), pohlavní zneužití

(§187), soulož mezi příbuznými (§188), kuplířství (§189) a další činy. Znásilněním se rozumí donucení k pohlavnímu styku pod pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy. Trestní sazba se pohybuje v rozmezí od šesti měsíců do pěti let. Sexuální nátlak je pojem, který zdůrazňuje zneužití bezbrannosti oběti nebo vlivu či postavení pachatele. Nemusí se přitom jednat pouze o pohlavní styk, ale také například o obnažování, sebeukájení, či jiné chování, které má za cíl stupňovat vzrušení pachatele. Trestní sazba je v rozmezí od šesti měsíců do čtyř let (Gřivna, 2009).

Uvádí se, že v České republice může být počet případů znásilnění až 12 000 ročně, přičemž většina případů zůstane neoznámená (Šafařík, 2020). Policie ČR neeviduje počet oznámených případů, ale pouze počet registrovaných skutků, což jsou takové, u kterých bylo zahájeno trestní řízení. Za rok 2023 bylo evidováno celkem 917 případů znásilnění (Policie České republiky, 2024). Podle podrobnější statistiky Policie ČR z roku 2021 (2022b) bylo registrováno celkem 773 případů znásilnění, stíháno za tento čin bylo celkem 460 osob, z čehož 402 případů bylo vyhodnoceno jako dokonáný čin, 59 ve stádiu pokusu. Nejčastěji ke znásilnění dochází na osídleném místě, dalšími častými místy jsou odlehlá místa a sídliště. Nejvíce zastoupená byla situace, kdy mezi sebou oběť a pachatel neměli žádný vztah. Druhé místo zaujímá vztah kamarádský, třetím nejčastějším je poté znásilnění bývalým parterem. Trestný čin sexuální nátlak je vzácnější, registrovaných skutků v roce 2021 bylo 82 (Policie České republiky, 2022a).

Dále nalezneme v legislativě ČR pojem sexuální obtěžování (Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce) vztahující se na prostředí pracoviště. Jedná se o formu diskriminace. Jednání spojené se sexuální viktimizací, které nedosahuje závažnosti trestného činu, může být v ČR klasifikováno jako přešůpek proti občanskému soužití. O občanském soužití můžeme uvažovat jako o souboru pravidel společnosti, které respektují práva ostatních lidí. O přešůpku lze hovořit tehdy, pokud někdo svým hrubým chováním toto soužití naruší, např. urážkou na cti, vyhrožováním nebo méně závažným ublížením na zdraví (Kučerová & Horzinková, 2019; Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přešůpcích).

V literatuře nalezneme různé typy sexuální viktimizace. Například Daingle (2018) uvádí sexuální nátlak (*sexual coercion*) neboli použití manipulačních technik k získání souhlasu se stykem; násilné znásilnění (*forcible rape*); alkoholem či jinými látkami facilitované znásilnění (*drug or alcohol facilitated rape*) v případě, že je oběti podána bez jejího souhlasu některá látka s úmyslem znásilnění; a znásilnění oběti neschopné souhlasu (*incapacitated*

rape), které se vztahuje na případy, kdy oběť není v rozpoložení, kdy by mohla udělit souhlas se stykem například vlivem intoxikace či bezvědomí.

Čírtková (2013) uvádí dělení znásilnění na oběti vztahového znásilnění, kdy je pachatelem osoba oběti známá, se kterou mohla mít oběť původně pozitivní vztah, a na oběti útočného znásilnění, kdy je pachatelem neznámá osoba. Zatímco v prvním případě dominují pocity viny a zmatenosti, u druhého typu jsou častější pocity strachu a příznaky spojené s rozvojem posttraumatické stresové poruchy.

Nejohroženější skupinou jsou ženy od patnácti do třiceti let a muži do dvanácti let. Mezi faktory zvyšující zranitelnost žen patří mladý věk, požití alkoholu či drog, předchozí sexuální viktimizace, vysoký počet sexuálních partnerů, práce v oblasti sexuálních služeb a chudoba (WHO, 2002).

2.8.1 Mýty a stereotypy spojené se sexuálním násilím

Ohledně obětí znásilnění existuje rozsáhlá řada mýtů či stereotypů. Podle Čírtkové (2014a) vedou tyto rozšířené představy k apriornímu snižování věrohodnosti oběti. Podle Shepherdova (2002) míra, se kterou porotci u soudu věří těmto mýtům, významně ovlivňuje jejich vnímání oběti a rozhodování o vině pachatele. Mezi mýty o obětech se řadí (podle Buddie & Miller, 2001; Carrabine et al., 2009; Čírtková, 2014a; Edwards et al., 2011; Smith & Skinner, 2017):

- **Mýtus o atraktivitě oběti** – Představa, že oběti takového činu je zejména atraktivní mladá žena. Pokud pozorovatel vyhodnotí ženu jako starší, hendikepovanou či neatraktivní, snižuje to její věrohodnost.
- **Mýtus o nulové újmě** – Toto přesvědčení předpokládá existenci žen, které jsou považovány za neslušné například vlivem vyššího počtu sexuálních partnerů. Pokud bude taková žena znásilněna, čin má větší pravděpodobnost být relativizován, jelikož vznikla menší újma než ženě, která žije stereotypně zdrženlivým životem. Tento mýtus může v extrémní podobě dokonce hovořit o tom, že pracovníci v sexuálních službách nemohou být znásilněni.
- **Mýtus o možnosti ubránit se** – Mýtus hovořící o tom, že existuje jakási hranice obrany proti znásilnění, cokoliv, co spadá pod tuto hranici, zvyšuje míru *victim blamingu*, jelikož se žena dostatečně nebránila. Nedostatečná obrana může být vnímána jako známka toho, že se oběti nakonec tento akt líbil. Tento mýtus se také pojí s představou, že oběti znásilnění zveličují dopad, který na ně znásilnění mělo, či si dokonce tuto událost vymýšlejí či přikrášlují s motivem pomsty.

- **Mýtus o riskantním chování oběti** – Se zvyšující měrou chování, které se považuje za lehkomyšlné, se zvyšuje i míra obviňování oběti. Jedná se například o chůzi o samotě ve večerních hodinách či o schůzku s neznámým mužem, se kterým se oběť seznámila na internetu. Oběti takového činu bývají často vnímány jako naivní či zodpovědné za čin, jelikož pachatele uvedly v omyl svým souhlasem se schůzkou. Jako riskantní chování je také často vnímána intoxikace či provokativní oblečení oběti.
- **Mýtus o správné oběti znásilnění** – existuje stereotypní představa, jak má vypadat znásilněná žena a jak se má chovat po činu. Typická oběť znásilnění je popisovaná jako mladá atraktivní žena, která je slabá, ustrašená, naivní a tichá, navíc vyzývavě oblečená a pod vlivem alkoholu. „Správná“ oběť by při vypovídání o svém zážitku měla být viditelně rozrušená a měla by svůj zážitek nahlásit bezprostředně po události.

Míra souhlasu s těmito mýty a stereotypy je v zahraniční literatuře označována jako *rape myth acceptance* (RMA). Pro měření tohoto fenoménu byla vyvinutá celá řada škál jako například *Rape Myth Acceptance Scale* (Burt, 1980). Ukazuje se, že vztah mezi znásilněním a *victim blamingem* je významně mediován skórem RMA, který respondenti vykazují. Čím vyšší míru u nich můžeme nalézt, tím je větší pravděpodobnost vinění oběti (Kwon, 2019). Tato souvislost se přitom ukazuje zejména u mužů, nikoliv u žen (Ståhl et al., 2010). Jediným konzistentním prediktorem souhlasu se stereotypy je pohlaví respondenta, kdy muži obecně dosahují na škálách měřících tento souhlas vyššího skóru. Další souvislosti mezi RMA a demografickými ukazateli, jako je například věk, vzdělání, povolání či rasa, se nepodařilo potvrdit, výsledky výzkumů nejsou jednoznačné (Lonsway & Fitzgerald, 1994).

Míra souhlasu s mýty ovlivňuje také samotné oběti. Podle výzkumu Petersona a Muehlnharda (2004) je vyšší pravděpodobnost toho, že oběti s vyšším skórem RMA nepojmenují svou zkušenost jako znásilnění, i když splňuje zákonnou definici tohoto trestného činu.

Dle Suarez a Gadalla (2010) je vyšší míra RMA škodlivá, protože se podílí na sekundární viktimizaci. Autoři zdůrazňují roli edukace obětí o tomto fenoménu, což by podle nich mohlo zlepšit jejich copingové strategie a přispět prevenci reviktimizace. RMA je velmi komplexní fenomén, kterému ale dle metaanalýzy autorů není věnovaná dostatečná

výzkumná pozornost. Značná část prací na toto téma jsou práce diplomové či dizertační práce.

Další edukace o mýtech ale pravděpodobně nemá přílišný vliv na přístup k obětem ze strany policie. Výcvikem či specializací na práci s oběťmi znásilnění sice narůstá vnímaná míra viny pachatele, nesnižuje ale míru viny obětí. Vliv na snižování míry *victim blamingu* pravděpodobně nemá ani délka policejní praxe (Sleath & Bull, 2012). Respondenti s vyšší mírou RMA také lépe hodnotí oběť, pokud je atraktivní, stejný efekt se projevil ale také u pachatele (Vrij & Firmin, 2001).

Dle výzkumu Barnetta et al. (1992) vykazují ženy větší podporu vůči obětem znásilnění než muži. Lépe je vnímána oběť, kterou napadl cizí člověk, než pokud oběť pachatele znala. Podobný efekt autoři shledali, pokud se jednalo o znásilnění venku a v domově oběti. Oběť, která ve videu hledala důvody, proč se zrovna ona stala obětí, byla vnímána jako více traumatizovaná.

2.8.2 Následky sexuálního násilí a znásilnění

Kromě fyzické újmy, která může být oběti způsobena, má sexualizované násilí významný dopad i na psychiku oběti. Potíže, které se pojí s viktimizací jsou pocity viny, strachu, úzkosti, deprese, symptomy PTSD či potíže v sociální a pracovní adaptaci (Chaudhury et al., 2017).

WHO (2002) uvádí následky fyzické jako jsou gynekologické komplikace, těhotenství či sexuálně přenosné choroby: Mezi psychické dopady patří PTSD, deprese, zvýšená konzumace cigaret a alkoholu či vyšší riziko sebevraždy. Prevalence symptomů psychiatrické diagnózy může být až 33 % u žen, které se staly obětí sexuálního násilí. V běžné populaci se prevalence pohybuje okolo šesti procent.

V literatuře se často objevuje pojem *rape trauma syndrome*, který označuje skupinu symptomů vyskytujících se u znásilněných žen. Tento termín vznikl zejména pro soudně znaleckou praxi, aby bylo možné oddělit následky znásilnění od konsenzuálního styku (Raum, 1983). Dělí následky do tří fází – bezprostřední, druhé a finální fáze. Během bezprostřední fáze dochází u oběti k extrémním pocitům strachu ze smrti a k disociaci. V této fázi se také ztrácí vnímání světa jako bezpečného místa. Oběť je také velmi citlivá na jakékoliv podněty spojené s útokem. V druhé fázi dochází k postupné adaptaci oběti a k postupnému návratu k běžným denním aktivitám. Během finální fáze dochází

k reorganizaci, oběť integruje zážitek útoku do svého vnímání sebe sama a okolního světa (Chaudhury et al., 2017). Ukazuje se ale, že používání tohoto modelu pro posuzování následků, které měla viktimizace na oběť, je nevhodné, jelikož předpokládá jednotný průběh u všech obětí a nebere v potaz důležité faktory, jako je například kultura, proto se od něho již opouští (O'Donohue et al., 2014).

Jak již bylo řečeno výše, následky se mohou lišit také podle toho, kdo byl pachatelem trestného činu. Pokud je pachatelem osoba oběti známá, projeví se spíše tendence k potlačení tohoto zážitku a snaha o smíření se s tím, co se stalo. Projevují se zde podobné mechanismy jako u stockholmského syndromu. Naopak pokud je pachatel neznámý člověk, oběť může reagovat několika způsoby – snahou o co nejrychlejší opuštění místa napadení, nebo naopak ustrnutím a setrváváním na místě činu. Může se objevit také kontraproduktivní chování, při kterém bude oběť například úzkostlivě hledat ztracenou šálu (Čírtková, 2013).

Sexuální viktimizace ovlivňuje i mnoho dalších oblastí jako například způsob vyhodnocování podnětů. Ženy, které se staly v minulosti obětí sexuální viktimizace, mají větší problém s vyhodnocováním potenciálního nebezpečí a projevováním nesouhlasu, což je vystavuje vyššímu riziku další viktimizace (Yeater & Viken, 2010).

Dalším zjištěním je, že matky, které si prošly tímto typem násilí, mají tendenci méně monitorovat činnost svých dcer a více schvalovat jejich sexuální chování. Byla nalezena zvýšená pravděpodobnost sexuálního násilí u dcer, jejichž matky byly v minulosti také obětí tohoto typu násilí (Testa et al., 2011).

3 SOUVISEJÍCÍ STUDIE

Tato kapitola je věnovaná studiím, které bezprostředně souvisí s tématem této práce. Nejprve budou představeny výzkumy zabývající se vyzývavým oblečením, v rámci této podkapitoly budou taktéž vysvětleny pojmy objektivizace a dehumanizace. Dále se kapitola zabývá výzkumy zaměřenými na srovnání obětí různých trestných činů mezi sebou. Poslední část je věnovaná studiím propojujícím téma viktimologie a odívání.

3.1 Výzkumy na téma vyzývavé oblečení

V souvislosti s vyzývavým oděvem se objevují pojmy objektivizace a dehumanizace. Objektivizace znamená soustředění se na fyzickou stránku a sexuální funkce druhého člověka při zanedbávání jeho osobnosti. Tento jev se tradičně objevuje především v souvislosti s ženami (Fredrickson & Roberts, 1997). Dehumanizace je proces, při kterém je druhému člověku přiřazován nižší počet komplexních lidských vlastností, kterými se liší od zvířat či neživých objektů. Mezi tyto vlastnosti patří například morální citění, hodnoty, logické a abstraktní myšlení, individualita či zralost (Haslam, 2006). Na neuronální úrovni se jedná o neschopnost vzít v potaz mysl poznávané osoby vlivem nízké aktivace mediálního prefrontálního kortexu, který se uplatňuje při sociální kognici (Harris & Fiske, 2006).

Ukazuje se, že pokud je poznávaná osoba oděna do vyzývavého oděvu, dochází k jinému kognitivnímu zpracování informací o ní. Lidské postavy jsou obecně zpracovány jako celek za přispění komponenty N170, což je název pro křivku při měření aktivity mozku, vyskytující se 170 ms po vystavení podnětem. Tato komponenta je o to větší, pokud je počátkem lidská tvář nebo postava, která je převrácená či zmenšená, což značí vyšší neuronální aktivitu vyvinutou pro rozeznání předmětu. Tento efekt se vyskytuje pouze u tváře či postavy, nikoliv u běžných objektů, u kterých pravděpodobně nemusí být vyvinuta větší aktivita pro rozpoznání i při jejich distorzi. Zkoumání komponenty odhalilo, že rozdělením a zamícháním odhalených částí těla nedochází k jiné aktivitě N170, což značí, že odhalené tělo není zpracováno stejně jako lidská postava, ale spíše jako objekt (Bernard et al., 2018).

Dále bylo zjištěno, že nošení vyzývavého oděvu ovlivňuje počet a typ osobnostních vlastností, které jsou připisovány jeho nositelům. Nositelé oděvu jsou vnímáni jako mající

méně plánů do budoucna, motivů, kompetence, schopností či dovedností (Ward, 2016). Posouzení sexualizovaného člověka je tedy specifické nižší mírou přisuzované lidskosti (Bernard & Wollast, 2019). Je ale třeba poznamenat, že většina výzkumů na toto téma byla dělaná na velmi vyzývavém oblečení, kdy byl figurant oděn například pouze do spodního prádla.

Zdá se, že existuje rozdíl mezi nositelem a pozorovatelem, nebo dokonce mezi pohlavími v interpretaci vyzývavého oblečení. Nošení vyzývavého oblečení bývá u žen často okolím interpretováno jako signalizace sexuálního zájmu. Podle výzkumu Moor (2010) ženy udávají jako hlavní důvod nošení vyzývavého oděvu vypadat atraktivně, zatímco muži udávají motivaci žen svádět muže. Tu přitom udávalo pouze 3,2 % dotazovaných žen. Motivů pro volbu tohoto typu oděvu ale může být více – konformita se sociální skupinou nebo touha po následování trendů, které bývají často vyzývavější než módní oblečení před desítkami let. Tyto faktory jsou ale ze strany pozorovatele často zanedbávány (Wolfendale, 2016).

Studie Guéguena (2011), jejímž velkým přínosem je, že se jednalo o pozorování v přirozeném prostředí baru, se zabývala tím, kolik mužů osloví ženu vyzývavě oblečenou a kolik ženu oděnou cudněji. Ptala se jich také na jejich šance ohledně úspěchu u ženy a potenciálního sexuálního styku. Muži oslovovali vyzývavě oblečenou ženu významně rychleji a svoje šance u ní hodnotili jako daleko vyšší.

Vnímání oblečení jako signalizující sexuální zájem je pravděpodobně mediováno faktory na straně pozorovatele jako je zkušenost s druhým pohlavím, a to jak v intimní sféře, tak veřejné, například v podobě chození na školu či do zaměstnání, kde jsou zastoupeni muži i ženy. Faktorem na straně pozorovatele, který zvyšuje chybnou interpretaci sexuálního zájmu, je přílišné zabývání se tématy ze sexuální oblasti (Koukounas et al., 2016).

Nelze opomíjet ani vliv medií na dehumanizaci a sexuální objektivaci žen. Častá konzumace médií se sexualizovaným obsahem, například ve videorách či hudebních videoklipech, ovlivňuje míru RMA, schvalování sexuálního obtěžování a násilí vůči ženám obecně (Aubrey et al., 2011; Driesmans et al., 2015).

Kromě vyzývavého oblečení se výzkumy soustředí také na vliv barev, konkrétně červeného oblečení, které je vnímáno jako signalizující sexuální zájem a receptivitu (Johnson et al., 2014). Dle výzkumu Pazdy et al. (2014) ženy uváděly nižší pravděpodobnost, že by figurantku v červených šatech představily svému příteli a nechaly

ho s ní trávit čas než figurantku oblečenou do stejných šatů v bílé barvě. Studie Kaysera et al. (2010) odhalila, že muži jsou ochotni ptát se žen oděných v červeném tričku na více intimní otázky v porovnání s ženami v zeleném tričku.

3.2 Výzkumy porovnávací hodnocení oběti různých trestných činů

Jak již bylo diskutováno výše, existuje debata, zdali se liší posouzení oběti v závislosti na trestném činu, výsledky výzkumů jsou ale nekonzistentní. Bieneck a Krahe (2010) našli vyšší míru přisuzované zodpovědnosti za čin u obětí znásilnění, naopak Reich et al. (2022) tyto výsledky neshledávají. Autoři ale hovoří o vyšší sociální stigmatizaci obětí znásilnění a doporučují zaměření dalších studií právě na toto téma.

Popisovaný vztah tedy nebude jednoznačný a pravděpodobně do něj vstupuje velké množství dalších proměnných jako je pohlaví, vzhled, oděv, předchozí vztah oběti a pachatele nebo intoxikace (Penone & Spaccatini, 2019). Faktorem na straně policie může být také míra *rape myth acceptance*, která může ovlivňovat jak podezřívavost, tak necitlivý přístup (Kwon, 2019).

Ask (2010) provedl výzkum, zabývající se přesvědčeními policistů a prokurátorů ohledně obětí trestných činů. Respondenti oběti obecně vnímají jako náchylné k výrazné emoční expresi smutku a k vinění sebe sama z toho, co se stalo. Nejvyšší hodnocení dostaly oběti znásilnění a domácího násilí, u loupeže a ublížení na zdraví tento efekt nebyl pozorován v takové míře. Dle tohoto výzkumu mají policisté také větší tendenci přeceňovat počet falešných oznámení než prokurátoři. Předpoklad vysokého počtu falešných oznámení se projevil zejména u trestných činů znásilnění a loupež.

Jelikož se většina výzkumů na téma posouzení oběti soustředí spíše na oběti znásilnění, zařazujeme také starší studie, které se zabývají rozdíly mezi trestnými činy. Seligman et al. (1977) například zjistili, že atraktivní osoby jsou vnímány jako více náchylné k tomu stát se obětí znásilnění. Pokud je osoba vnímána jako neatraktivní, a zároveň se stala obětí znásilnění, objevuje se zde větší míra *victim blamingu*. U trestných činů krádeže a loupeže nebyla nalezena žádná souvislost mezi atraktivitou oběti a *victim blamingem* nebo pravděpodobností viktimizace.

Výzkum Alexandera (1980) opět neobjevil rozdíl mezi mírou *victim blamingu* a typem zločinu, rozdíl byl ale objeven v tom, že oběti znásilnění jsou často souzeny na

základě jejich charakteristik (například oděv nebo rodinný stav) nežli na základě jejich chování v dané situaci. Faktor chování je naopak více brán v potaz u obětí fyzického napadení. Tento jev se projevoval u obou ve výzkumu zařazených skupin respondentů, tedy jak u policistů, tak u zdravotních sester.

Rozdíl mezi mírou vinění oběti znásilnění a krádeže zkoumali i Felson a Palmore (2018). Byl objeven rozdíl v míře přímého obviňování (např. Oběť může za vzniklou situaci) a nepřímého obviňování (např. Oběť neměla na toto místo chodit). Ukázalo se, že respondenti obecně preferovali užití nepřímého obviňování. Míra přímého obviňování byla nejnižší u obětí znásilnění a zabití, mírně vyšší pak u obětí krádeže.

3.3 Výzkumy zabývající se odíváním oběti

Existuje předpoklad, že pokud má na sobě žena vyzývavé oblečení, zvyšuje se pravděpodobnost sexuální viktimizace. Vychází z tvrzení někdy používaných obhajobou u soudu, že pachatel ztratil sebekontrolu vlivem vystupování oběti. Tato ztráta sebekontroly je navíc prezentována jako něco, co by se v podobné situaci stalo každému (Holton & Shute, 2007). Procento žen, které pravidelně nosí vyzývavé oblečení se přitom neliší ve skupině sexuálně viktimizovaných a neviktimizovaných žen (Moor, 2010).

Podle starších experimentálních studií na toto téma se vyzývavý oděv jeví jako významná proměnná přisuzování zodpovědnosti za trestný čin oběti. Na druhou stranu nošení cudného oblečení naopak v očích pozorovatele zvyšuje pravděpodobnost viktimizace, jelikož se oběť jeví jako více bezbranná a submisivní (Kanekar & Kolsawalla, 1980; Workman & Freeburg, 1999).

Podobné téma najdeme také ve výzkumu Smitha et al. (1976), kteří se zabývali vlivem sociální role na vnímání zodpovědnosti oběti za spáchaný čin. Studie srovnávala dva zcela odlišné typy oběti – jeptišku a spoře oděnou tanečnici v nočním klubu. Třetím neutrálnějším typem oběti byla sociální pracovnice. Dle očekávání byla nejvyšší míra zodpovědnosti za čin přisuzována tanečnici, nejnižší pak jeptišce. Vliv předchozího vztahu se projevil pouze u jeptišky, které byla přisuzována nižší míra zodpovědnosti, pokud se s pachatelem znala, což pravděpodobně značí, že lidé hledají důvody, proč se trestný čin stal, v souladu s teorií spravedlivého světa, a u experimentálních podmínek jeptiška – neznámý člověk tento důvod nenachází. Předpokládají tedy, že oběť musela pachatele vyprovokovat svým chováním.

Na vliv černého oblečení se ve svém výzkumu zaměřili Vrij a Akehurst (1997). Respondenti měli posoudit, jestli oběť na videu, oděná buď v černém nebo ve světlém oblečení, mluví pravdu při výslechu ohledně situace, ve které vystupovala jako oběť sexuálního obtěžování. Oběť oděná v černém byla vnímána jako méně spolehlivá, více zodpovědná za to, co se jí stalo, a více maskulinní. Respondenti si také vybavovali méně informací z jejího výslechu. Existence stereotypu černého oblečení se objevovala napříč výzkumnými podskupinami, tedy bez ohledu na pohlaví či míru tolerance sexuálního obtěžování respondenta. Autoři ale poukazují, že role tohoto stereotypu se projeví spíše v situacích, které jsou spojeny se soutěživostí či agresí.

Jak již bylo řečeno, odívání je spojeno se stereotypy (Kodžoman, 2019). Ukazuje se, že významným faktorem pro posouzení oběti může být také její stereotypnost, a to jak genderová, tak v situaci viktimizace. Stereotypnost oběti působí pozitivně na její posouzení, naopak netypické oběti zvyšují míru *victim blamingu* u pozorovatele. Míra vinění se také zvyšuje, pokud je oběť genderově netypická a u pozorovatele lze nalézt vysokou míru sexistických názorů (Masser et al., 2009).

Osborn et al. (2021) provedli experimentální výzkum, kde předložili účastníkům příběhy a fotografie oběti. Nezávislé proměnné byly typ vztahu mezi obětí a pachatelem (manželé, známí), typ oděvu oběti při činu (vyzývavé, neutrální), typ oděvu oběti u soudu (formální, neformální), intoxikace pachatele (pod vlivem alkoholu, střízlivý) a pohlaví člena poroty (muž, žena). Mezi závislé proměnné patřil verdikt porotce (vinen, nevinen) a doporučená délka trestu (0-10 let). Kratší trest byl udělen, pokud se jednalo o manžele, což je v souladu se stereotypem společnosti o nemožnosti znásilnit manželku či přítelkyni. Délka trestu v případě manželů se mírně zvýšila, pokud měla na sobě oběť u soudu formální oděv. Pohlaví porotce mělo na výsledek také vliv. Ženy se častěji přikláněly k vině pachatele a k delším trestům. Co se týče vlivu samotného oblečení, délka trestu byla vyšší, pokud měla oběť na sobě neutrální oblečení během zločinu a neformální oblečení u soudu. Míra účinku η^2 ale byla poměrně nízká, jednalo se vždy o malý efekt.

V tomto výzkumu se tedy projevily vliv oblečení, ale vždy v interakci s jinou proměnnou – zde konkrétně efekt oděvu souvisel se vztahem mezi obětí a pachatelem nebo intoxikací pachatele. Tento výzkum tedy naznačuje, že oděv hraje určitou roli, ale nikoliv sám o sobě.

Goodman-Delahunty a Graham (2010) se zaměřili na vliv intoxikace (pod vlivem alkoholu, střízlivá) a oděvu oběti (vyzývavý, formální, bez údaje o oděvu). Účastníky v této studii byli policisté, kterým byl opět předložen příběh a fotografie oběti. Konzumace alkoholu spolu s vyzývavým oblečením zvyšuje hodnocenou věrohodnost pachatele. Projevil se zde tedy opět hlavní efekt interakce oděvu spolu s další proměnnou. Nejnížší věrohodnosti pachatel dosáhl, pokud měla na sobě oběť vyzývavé oblečení a byla pod vlivem alkoholu. Naopak nejvyšší věrohodnosti dosáhl, když byla oběť vyzývavě oděna a nebyla pod vlivem alkoholu, a také pokud nebyl k dispozici údaj o oděvu oběti, která navíc konzumovala alkohol.

Autoři dále uvádí, že vyzývavé oblečení zvyšovalo míru vnímané provokativnosti oběti, která ale i tak byla poměrně nízká. Míra provokativnosti zvyšovala vnímaný podíl zodpovědnosti oběti na činu. Další faktory jako zodpovědnost pachatele, věrohodnost oběti a vnímaná pravděpodobnost odsouzení pachatele ale nebyly ovlivněny provokativností oběti. Ve své studii se také autoři zaměřili na rozdíl mezi policisty, kteří si prošli speciálním výcvikem pro zacházení s oběťmi trestných činů, a těmi, kteří ne. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami ale nebyl nalezen.

Podle studie Loughnana et al. (2013) nemá oblečení vliv pouze na míru *victim blamingu*, ale také na znevažování psychické újmy, která byla oběti způsobena. Vlivem oděvu je oběť vnímána jako méně viktimizovaná a je jí přisuzována menší míra vlastností jako například motivy, přání, cíle, logické nebo abstraktní myšlení, což souvisí s vnímáním vyzývavě oděné ženy více jako objektu než člověka. Autoři hovoří o tom, že vyzývavě oblečené oběti jsou vystaveny vyšší míře objektifikace a dehumanizace, dá se tedy říct, že je jim do jisté míry odeprána možnost prožívat újmu.

Nalezneme ale i studie, ve kterých se neprojevil efekt odívání na hodnocení oběti, například Johnson a Lee (2009) nebo Zelin et al. (2018). Studie Johnson a Lee (2009) ale zmiňuje, že byť se neprojevil signifikantní rozdíl mezi oblečením oběti, účastníci na oděv reagovali v závěrečné reflexi, například v podobě tvrzení, že pachatel si mohl oděv oběti vyložit jako sexuální zájem. Autoři také připisují nesignifikantní efekt oblečení vlivu druhé proměnné, kterou bylo chování oběti před činem, kterou respondenti pravděpodobně vyhodnotili jako stěžejní. Ve výzkumu Zelin et al. (2018) se neprojevil rozdíl mezi ochotou pomoci ženě, kterou obtěžuje muž v baru, v závislosti na provokativnosti jejího oděvu.

Metaanalýza Whatleyho (1996) provedená na studiích dostupných před tímto rokem odhalila, že oblečení hraje roli při posouzení zodpovědnosti oběti. Odhad průměrné míry účinku dosahuje hodnoty $r = 0,27$. Mezi jednotlivými studiemi byl ale velký rozdíl v mírách účinku, což pravděpodobně značí vliv jiných proměnných, které tento vztah moderují. Další příčinou velmi rozdílných výsledků studií je podle autora znění příběhů samotných, jelikož studie používají příběhy speciálně vytvořené pro danou studii a každá z nich tedy pracuje se zcela jiným příběhem, který má pravděpodobně vliv na hodnocení oběti sám o sobě.

Při zkoumání tohoto tématu upozorňují van der Bruggen a Grubb (2014) na to, že studie jsou často zaměřeny jak na proměnné na straně oběti, tak na straně pozorovatele, což může komplikovat jasné vysvětlení vlivu jednotlivých aktérů. Autoři kritizují také časté zapojení univerzitních studentů jako respondentů, což nepřináší tak prakticky užitečné výsledky jako zkoumání populace, která přichází s oběťmi běžně do styku. Hovoří také o potenciální nevhodnosti užití krátkých psaných příběhů a fotografií, které nereprezentují realistickou situaci.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE

Teoretická část této práce přinesla poznatky o jednotlivých oblastech, jimiž se budeme zabývat v rámci praktické části. Zdá se, že posouzení oběti trestného činu je ovlivněno celou řadou faktorů, které nejsou zakotveny v právním systému (Campbell et al., 2015; Rogers & Davies, 2007), což může dále ovlivňovat rozhodování policie a dalších orgánů činných v trestním řízení (van Doorn & Koster, 2019).

Tyto faktory mimo právní rámec jsou často spojeny se stereotypy, tedy určitými představami o tom, jak se má oběť chovat před činem i po něm (Lisak et al., 2010). Oběť svými charakteristikami, mezi něž patří například přisouzený morální charakter oběti (Spohn et al., 2001), sexuální anamnéza (Kerstetter, 1990) či vztah mezi obětí a pachatelem (Spohn & Tellis, 2013) tedy pravděpodobně ovlivňuje nejen přístup a chování ze strany orgánů činných v trestním řízení, ale také samotné rozhodování policie a soudů, což může mít praktický dopad na řadu procesů v trestním řízení, od dopadení pachatele až po výstupy z přípravného řízení, které mohou dále ovlivňovat průběh a výsledek řízení soudního (Aldernen & Ullman, 2012).

Výše zmíněné jevy jsou často zkoumány v souvislosti s činností soudů, méně často s činností policie. Vnímaná věrohodnost oběti se přitom jeví jako moderátor ochoty policie zabývat se případem (Morabito et al., 2016; Tasca et al., 2012). Proto jsme se rozhodli zabývat se posouzením oběti ze strany policistů a studentů policejních škol.

Domníváme se tedy, že výzkumná pozornost by měla být obrácena k lepšímu porozumění faktorům, které mohou ovlivňovat vnímání oběti, a tím tedy i celé trestní řízení. Tímto tématem je také třeba se zabývat z toho důvodu, že je zkoumáno především v souvislosti se sexuální viktimizací, jestli se tento jev objevuje napříč různými trestnými činy je ale téměř neprozkoumaný jev.

Ústředním tématem této práce je oblast odívání. Oděv ovlivňuje celou řadu fenoménů sociální psychologie jako je utváření dojmu či atribuční procesy. Vyzývavé oblečení je často spojeno s chybnou interpretací motivace pro jeho nošení ze strany okolí (Wolfendale, 2016), proto je to aspekt, který je často zkoumán v souvislosti s odíváním oběti. Souvislost mezi

oblečením a posouzením oběti je téma, kterému se věnovala řada předchozích studií (např. Ask, 2010; Goodman-Delahunty & Graham, 2010; Osborn et al., 2021), výsledky jsou ale nekonzistentní. Studie se navíc opět zabývají výlučně obětmi sexuálního násilí.

Ve své práci jsme se proto rozhodli zaměřit se na to, zdali oděv domnělé oběti trestného činu ovlivňuje posouzení jejích vybraných charakteristik ze strany policistů. Zabýváme se vlivem formálního a vyzývavého oděvu na posuzované charakteristiky, přítomna je také situace, ve které účastníci výzkumu údaje o oděvu oběti nemají.

Studie pracuje se dvěma trestnými činy ve stádiu pokusu, znásilnění a loupež, aby také bylo možné posoudit, zdali jsou vnímány oběti těchto dvou trestných činů rozdílně, a to jak v obecné rovině, tak v souvislosti s odíváním.

Hlavní cíle práce jsme tedy zvolili následující:

1. Zjistit, zda je oběť posuzována ze strany policistů a studentů policejních škol odlišně na základě oděvu, který má na sobě.
2. Zjistit, zda je oběť posuzována ze strany policistů a studentů policejních škol odlišně na základě trestného činu, jehož byla obětí.
3. Zjistit, zdali je oběť posuzována policisty a studenty policejních škol odlišně na základě oděvu v kombinaci s tím, o jaký trestný čin se jedná.

Mezi základní charakteristiky oběti, kterým se věnujeme v této práci, patří věrohodnost, zodpovědnost za čin a maskulinita oběti. Sledujeme také, zdali oděv oběti ovlivní počet zapamatovaných informací z toho, co oběť říká.

Zodpovědnost za čin, jak jsme se rozhodli v naší studii nazvat fenomén *victim blamingu*, je ovlivněna celou řadou faktorů, které opět významně souvisí se stereotypy (Whatley, 1996). Najdeme studie, kde se vliv oděvu na míru vinění oběti potvrdil (Goodman-Delahunty & Graham, 2010; Loughnan et al., 2013; Vrij & Akehurst, 1997), jiné ho nepotvrzují (Johnson & Lee, 2009). Studie se také liší tím, zdali má na míru *victim blamingu* vliv samotný typ trestného činu (Bieneck & Krahe, 2010; Reich et al., 2022).

Oběti trestného činu znásilnění jsou obecně vnímány jako slabé a nedostatečně bránící se (Buddie & Miller, 2001), nositelkám vyzývavého oblečení je přisuzován nižší počet typicky lidských vlastností (Ward, 2016). Podle Vrije a Akehurst (1997) má oděv vliv na vnímanou maskulinitu a aktivitu oběti. Maskulinita je tedy další sledovanou proměnnou.

Třetí proměnnou je věrohodnost oběti, což je aspekt, který je často ovlivněn faktory mimo právní rámec, tedy charakteristikami oběti, které by ji z právního hlediska ovlivňovat neměly (Campbell et al., 2015). Různé studie se zaměřují na různé aspekty, které mohou ovlivňovat věrohodnost, například intoxikace oběti (Morabito et al., 2016), morální charakter oběti či včasnost oznámení (Beichner & Spohn, 2005). Věrohodnost oběti je pravděpodobně ovlivněna tím, jak moc daná oběť odpovídá stereotypům (Du Mont et al., 2003). Dle Jordana (2004) si musí oběti znásilnění vlastně získat přisouzenou věrohodnost ze strany policistů, místo toho, aby byla automaticky předpokládána.

Počet zapamatovaných informací je proměnná, kterou zkoumali ve své práci Vrij a Akehurst (1997). Zjistili, že černá barva oděvu snižuje počet zapamatovaných informací z výpovědi figurantky na videu. Rozhodli jsme se proto zkusit prozkoumat i tuto souvislost.

Na základě výše řečeného formulujeme hypotézy:

- **H1:** Faktor typ oděvu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále zodpovědnost za čin.
- **H2:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále zodpovědnost za čin.
- **H3:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále zodpovědnost za čin.
- **H4:** Faktor typ oděvu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále maskulinita.
- **H5:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále maskulinita.
- **H6:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále maskulinita.
- **H7:** Faktor typ oděvu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále věrohodnost.
- **H8:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále věrohodnost.
- **H9:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále věrohodnost.
- **H10:** Faktor typ oděvu má vliv na dosažený průměrný hrubý skór na škále počet zapamatovaných informací.

- **H11:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále počet zapamatovaných informací.
- **H12:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále počet zapamatovaných informací.

5 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Tato kapitola práce má za cíl obeznámit s použitou metodologií ve výzkumu. Je představen design výzkumu, proměnné, se kterými pracujeme, a nástroje, který byly použity pro jejich manipulaci a měření.

V předkládané studii byl použit kvantitativní výzkumný design, konkrétní metodou je poté mezisubjektový experiment. Experimentální design má podle Ferjenčíka (2010) následující znaky: manipulace s nezávisle proměnnou, měření závisle proměnné a kontrola nežádoucích proměnných. Splněním těchto podmínek výzkumník zvyšuje vnitřní validitu, a tím i explikační hodnotu výzkumu. Tento typ výzkumu je prostředkem pro zjišťování příčinných vztahů.

Při experimentu jsme se rozhodli zkoumat dvě nezávislé proměnné – typ zločinu a typ oděvu. Do našeho designu jsme zařadili dva různé typy zločinu, pokus o loupež a pokus o znásilnění. Tato nezávislá proměnná je tedy dvouúrovňová a je variována pomocí příběhu, který žena vypráví na videu.

Druhou nezávislou proměnnou je typ oděvu – vyzývavý, formální a situace, kdy je celý obraz videa rozostřen a oděv tedy není vidět. Tuto situaci jsme nazvali bez údaje o oděvu. Proměnná typ oděvu je tedy tříúrovňová a variuje pomocí toho, co má figurantka v konkrétním videu na sobě. Jedná se tedy o experiment s designem 2x3. Celkem tedy pracujeme se šesti experimentálními situacemi.

Závislými proměnnými jsou zde výsledky na jednotlivých škálách pro posouzení charakteristik oběti, konkrétně věrohodnosti, maskulinity, zodpovědnosti za čin a počtu zapamatovaných informací. Jedná se o škály vlastní konstrukce, jehož podobou a psychometrickými vlastnostmi se budeme zabývat v následujících kapitolách.

Vzhledem k tomu, že je experiment založen na metodách vlastní konstrukce, je zde poměrně velký prostor pro nežádoucí proměnné. Nejčastějšími metodami pro jejich minimalizaci jsou zkonstantnění, tedy snaha o udržení nežádoucích proměnných na stejné úrovni, a znáhodňování, tedy zamezení vlivu rozdílnosti charakteristik jednotlivých skupin tím, že má každý účastník stejnou pravděpodobnost být zařazen do dané experimentální

situace (Ferjenčík, 2010). Konkrétní kroky pro eliminaci nežádoucích proměnných jsou diskutovány v následujících kapitolách.

5.1 Videá vytvořená pro studii

Autoři van der Bruggen a Grubb (2014) doporučují pro zkoumání charakteristik oběti spíše videa, která lépe simulují skutečnou situaci než fotografie. Zdá se také, že video významně zvyšuje přesnost odhadů při vytváření dojmu (Naumann et al., 2009). Pro účely této studie jsme se proto rozhodli vytvořit videa, na kterých figurantka popisuje, co se jí přihodilo. Bylo vytvořeno celkem šest videí, která mají za cíl reprezentovat jednotlivé experimentální situace.

Videa obecně mají evokovat ženu, která v relativně krátkém časovém období po činu přišla na policejní stanici oznámit svůj zážitek. Tyto skutečnosti ale nejsou ani v rámci instrukce, ani v samotných videích nijak přesně definovány. Není jasně určeno, ve které fázi trestního řízení k tomuto popisu dochází, tedy ani jak dlouhá doba po spáchání činu uběhla.

Rozhodli jsme se k tomu z důvodu absence policejního vzdělání, a tudíž neschopnosti posoudit přesnost vyobrazené situace vzhledem k tomu, jak skutečně v praxi probíhá v závislosti na fázi trestního řízení. Nepřesnost vyobrazené situace by mohla ovlivnit celkový dojem z výzkumu, a tím i posouzení ženy ze strany respondentů, kteří jsou profesionální policisté.

Popisovaná situace má připomínat spíše trestný čin ve stádiu pokusu, to ale opět není v rámci instrukce nijak definováno. Snažili jsme se o co nejuvěrnější simulaci skutečného oznámení, se kterým by se mohl policista setkat, kdy oběť popisuje svůj zážitek bez ohledu na další trestní konsekvence pro pachatele. Posouzení závažnosti popisované situace a případné trestní důsledky pro pachatele nejsou předmětem tohoto výzkumu.

Jelikož má video simulovat výslechovou situaci, na výsledném videu můžeme pozorovat ženu, která sedí za stolem. Naproti ní je přítomna také druhá osoba, která má evokovat policistku, doptávající se na detaily situace. Doptává se ale pouze na obecné a neutrální dotazy typu: „A co bylo dál?“, aby bylo opět zamezeno vlivu této proměnné.

Na videích vystupuje žena. Je to z toho důvodu, že výzkumy na podobné téma (Goodman-Delahunty & Graham, 2010; Osborn et al., 2021) pracují právě s ženskými oběťmi. Také v souvislosti s odíváním je tématem spíše odívání žen než mužů (Bernard et al., 2018; Gurung et al., 2017).

5.1.1 Znění příběhů na videích

Znění příběhů na videích reflektuje nezávislou proměnnou typ zločinu. Při konstrukci příběhů na videu jsme se snažili, aby si mezi sebou byly jednotlivé příběhy co nejvíce podobné a nedocházelo k přílišnému ovlivnění příběhem jako takovým. Příběhy se tedy liší pouze v částech, které bezprostředně souvisí s konkrétním trestným činem. Výsledná podoba příběhů byla předložena figurantce, která je měla v době natáčení videa před sebou. Při natáčení došlo k mírným úpravám znění, například k použití nespisovných tvarů nebo k záměně slovosledu, jelikož figurantka příběhy přizpůsobila běžné přirozené mluvě.

Znění příběhu se také snaží reflektovat určité rizikové chování ze strany oběti, například, že žena šla sama v noci na odlehlou zastávku, nebo že s pachatelem promluvila pár slov, než došlo k útoku. Je zde ale také nastíněna také jistá aktivita oběti v podobě snahy o obranu – řekla ne, křičí. Cílem těchto dvou aspektů příběhu bylo, aby byla oběť pokud možno neutrální, tedy aby měla přibližně stejnou míru stereotypně negativního riskantního chování a pozitivního obranného chování.

Z toho důvodu, že není možné ošetřit emoce jednotlivých účastníků po podstoupení výzkumu, a také z důvodu zamezení rozrušení figurantky samotné, jsme se rozhodli zvolit příběh, který skončí bez dokonání trestného činu. V tomto případě se jedná o zastrašení pachatele, příběh tedy končí jeho útekem. Plné znění příběhů, které zaznívají na videích, je součástí příloh.

5.1.2 Zvolené oblečení

Podoba oblečení na videích reflektuje nezávislou proměnnou typ oděvu. Jedním z přípravných kroků před samotným natočením videí byl výběr oblečení, které bude figurovat na videu. Jelikož není přesně definováno, co znamená vyzývavé či formální oblečení, vycházeli jsme z dostupných studií na toto téma a hledali v nich společné znaky použitého oděvu. Autoři článků, které se zabývají odíváním, často neuvádějí fotky, ale popisy svých zvolených oděvů, což mírně ztížilo situaci výběru.

Vyzývavé oblečení je definováno jako takové, které odhaluje kůži, je přiléhavé a kontextově sugestivní, tedy například plavky na pláži nejsou vnímány jako tolik sugestivní, jelikož je to v tomto kontextu běžný oděv (Lynch, 2007). Tento typ oblečení bývá ve studiích reprezentován například krátkými upnutými šaty s výstřihem (Osborn et al., 2021),

minisukní a topem bez ramínek (Guéguen, 2011) nebo podobně minisukní a krátkým topem bez ramínek (Goodman-Delahunty & Graham, 2010).

Do formálního oblečení spadají společenské sukně, kalhotové obleky, saka a košile. Voleny jsou často tmavé barvy u kalhot a u saka, naopak bílá u košilí (Lightstone et al., 2011). Osborn et al. (2021) ve svém výzkumu zvolili kalhotový kostým, Goodman-Delahunty a Graham (2010) košili, sako a dlouhé kalhoty, Angerosa (2014) společenskou sukni, sako a blůzu.

Jelikož žena na videu sedí za stolem, bylo potřeba zvolit oblečení pouze pro horní polovinu postavy. Finální podoba oděvu ale byla přizpůsobena šatníku figurantky, která si na místo natáčení donesla dvě varianty možných outfitů. Po společné domluvě jsme se dohodli na finální podobě oděvu.

Variantami formálního oděvu byla dvě saka, která si byla velmi podobná, zvolili jsme tedy to, které bylo figurantce příjemnější. Variantami vyzývavého oděvu byly černé šaty s vázáním okolo krku, nebo krátké bílé tričko s červenou podprsenkou pod ním.

Byť by druhá varianta byla pravděpodobně vyzývavější než zvolené černé šaty, rozhodli jsme se k této variantě nepřistoupit, jelikož se domníváme, že se jedná o příliš sugestivní oblečení, které neodpovídá tomu, v jakém oblečení by žena na policejní stanici skutečně přišla. Rozhodli jsme se tedy zvolit oblečení, které se sice liší v míře formálnosti, pořád ale odpovídá požadavku společenské přiléhavosti. Při natáčení varianty bez údaje o oděvu si figurantka ponechala na sobě oblečení, ve kterém na natáčení přišla, což byl neutrální šedý svetr.

5.1.3 Úprava videí

Videa byla natáčena v říjnu 2023. Po jejich natočení došlo k úpravě. Jednak byla na všech videích reprezentujících jednotlivé trestné činy nahrazena zvuková stopa tak, aby všechna tři videa, na kterých se hovoří o loupeži, měla identickou zvukovou stopu, podobně pak u znásilnění. K tomuto bylo přistoupeno z důvodu, aby se zamezilo vlivu toho, že figurantka pokaždé řekla příběh mírně odlišně, což by mohlo ovlivnit hodnocení jednotlivých videí.

Stejný postup jsme zvolili i u samotného obrazového záznamu. Všechna videa, které reprezentují určitý typ oděvu mají identický obrazový záznam. Je to z toho důvodu, aby bylo zamezeno vlivu rozdílné podoby dalších neverbálních vodítek jako je gestikulace či pohyby

těla. Obrazový záznam se u jednotlivých videí liší pouze v jeho délce, jelikož se i jednotlivé příběhy mírně liší svou délkou. Výsledná videa mají délku okolo tří a půl minut.

Třetí úprava videí spočívá v rozostření obličeje a hlasu figurantky. K této úpravě bylo přistoupeno jednak z důvodu anonymity figurantky, zejména ale z důvodu zamezení vlivu dalších proměnných na zkoumaný fenomén. Atraktivita tváře a podoba hlasu figurantky by mohla ovlivnit její celkové hodnocení. Probandi by tedy byli ovlivněni větším množstvím charakteristik figurantky, čemuž jsme se pokusili co nejvíce zamezit. U videí bez údaje o oděvu byl rozostřen nejen obličej figurantky, ale také celý obrazový záznam. Snímky obrazovky z videí jsou součástí příloh.

5.2 Škály posouzení oběti

Pro měření jednotlivých závislých proměnných byly vytvořeny škály vlastní konstrukce. Ve studiích zabývajících se podobným tématem jsou často vytvořeny dotazníky ad hoc, které reflektují konkrétní potřeby daného výzkumu (Ask, 2010; Goodman-Delahunty & Graham, 2010; Vrij & Akehurst, 1997).

Položky použité ve výzkumu vychází do značné míry z dotazníku použitého ve výzkumu Vrije a Akehurst (1997), jelikož nejlépe reflektuje potřeby této práce. Autoři ve své studii použili dotazník zabývající se oblastmi věrohodnost ženy a agresivní dojem z ženy.

Věrohodnost ženy je zde měřena celkem pěti položkami. Dvě z nich mají podobu sémantického diferenciálu, zbývající tři jsou otázky, na které se míra souhlasu vyjadřuje na stupnici 1-7. Cronbachova α této škály dosáhla 0,76. Agresivní dojem v sobě zahrnuje tři oblasti – maskulinitu, zodpovědnost ženy a typ ženy, která má vyšší pravděpodobnost stát se obětí trestného činu. Maskulinita ženy vychází ze čtyř položek sémantického diferenciálu, původním autorem těchto položek jsou Green a Kenrick (1994). Cronbachova α je zde 0,63. Zodpovědnost ženy byla měřena dvěma položkami ve formě otázek (Cronbachova α = 0,68). Poslední zkoumanou oblastí je zde typ ženy, který byl zkoumán dvěma položkami (Cronbachova α = 0,52). Autoři také zkoumali počet zapamatovaných informací z výpovědi ženy, což byla v rámci dotazníku položka s otevřenou odpovědí. Informace vypsané jednotlivými respondenty byly poté hodnoceny hodnotitelem, který vyhodnotil počet správně a chybně uvedených informací.

Škály z této studie byly přeloženy, sloučeny a upraveny, například zařazením reverzních položek. Jednotlivé škály pro měření proměnných zodpovědnost za čin, maskulinita a věrohodnost se skládají z pěti položek, z nichž některé mají podobu sémantického diferenciálu o sedmi bodech (například svědomitá – nedbalá), jiné jsou položky Likertova typu a mají podobu vyjádření míry souhlasu s tvrzením na sedmibodové škále od 1 (zcela nesouhlasím) po 7 (zcela souhlasím). Příkladem takové položky může být tvrzení „Žena na videu řekla úplnou pravdu“.

Škála počet zapamatovaných informací se skládá z celkem sedmi položek, narozdíl od dotazníku Vrije a Akehurst (1997) se ale jedná o položky uzavřené, ve kterých měli probandi na výběr vždy ze dvou možností.

Celkový počet položek, na které účastníci odpovídali, je tedy 22. Níže uvádíme podrobnější popis předložených škál. Plné znění škál je součástí příloh. Byť se jedná o částečně přejaté škály, plné znění bylo zveřejněno i v původním článku Vrije a Akehurst (1997). Jejich plné znění považujeme za vhodné uvést z toho důvodu, že se dále zabýváme také jejich vnitřní konzistencí.

Škála zodpovědnost za čin

Tato škála má za cíl prozkoumat, do jaké míry viní respondenti ženu z toho, co se jí přihodilo. Cílí tedy na fenomén *victim blaming*. Na této škále mohli respondenti udělit ženě v rámci každé položky jeden až sedm bodů, celkově tedy bylo možné udělit 5 až 35 bodů. Čím více bodů respondent ženě udělil, tím více ji vidí jako zodpovědnou za to, co se jí stalo.

Příklady položek škály:

- Svědomitá – nedbalá
- Žena na videu je do jisté míry zodpovědná za vzniklou situaci.

Škála maskulinita

Škála zabývající se vnímanou maskulinitou ženy. Podle Vrije a Akehurst (1997) souvisí maskulinita s vnímanou agresivitou. Snažíme se zmapovat, zdali zanechala žena v respondentech spíše dojem toho, že je silná a ví si v dané situaci rady, a tedy působí stereotypně více maskulinním dojmem, či pokud ji vnímali jako pasivní a odevzdanou. Účastníci opět odpovídali na škále 1-7, celkově tedy bylo možné udělit 5 až 35 bodů. Čím vyšší je dosažený hrubý skór, tím je žena vnímána jako více maskulinní.

Příklady položek škály:

- Nejistá – sebejistá
- Samostatná – nesamostatná (reverzní)

Škála věrohodnost

V podobných výzkumech je hojně diskutovanou proměnnou věrohodnost. Tu jsme se v naší studii rozhodli zkoumat pomocí této škály. Jednotlivé položky byly opět hodnoceny na sedmibodové škále, celkový skóre tedy mohl být v rozpětí od 5 do 35 bodů. Čím vyšší je dosažený hrubý skóre, tím je žena na videu vnímána jako více věrohodná.

Příklady položek škály:

- Důvěryhodná – nedůvěryhodná (reverzní)
- Žena na videu řekla úplnou pravdu.

Škála počet zapamatovaných informací

Specifickým typem škály je škála počet zapamatovaných informací. Na rozdíl od předchozích škál se zaměřuje na to, kolik informací si respondenti správně zapamatovali z videa. Pro snadnější vyhodnocení byly použity uzavřené otázky, u každé z nich byl výběr ze dvou možností odpovědi. Každá správná odpověď byla hodnocena jedním bodem, celkem tedy bylo možné získat sedm bodů. Čím více informací si respondent správně zapamatoval, tím byl počet bodů na této škále vyšší.

Příklady položek škály:

- Žena jela:
 - od přátel.
 - od přítele.
- Co udělala žena po napadení pachatelem?
 - Uhodila ho.
 - Začala křičet.

6 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

V následující kapitole budou představeny základní charakteristiky zkoumané populace a metody získávání dat. Představen bude také výzkumný soubor. Poslední část se zabývá etickými aspekty práce.

Zvolenou populací pro tuto studii byli policisté a studenti policejních škol. Počet policistů v České republice byl k 1.1.2023 39 422 příslušníků, z toho 7 057 žen (Policie ČR, 2023a). Ženy tedy tvoří přibližně 18 % policejního sboru. Mezi policejní školy v České republice patří Vyšší policejní škola a Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Vyšší policejní škola a Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Holešově a Policejní akademie České republiky v Praze (Ministerstvo vnitra České republiky, 2022).

6.1 Metody získávání dat a výběru výzkumného souboru

Sběr dat probíhal od listopadu 2023 do února 2024. Pro získání respondentů byl použit záměrný výběr přes instituce, tedy takový, při němž jsou cíleně osloveny instituce a v nich působící jedinci na základě určitých vlastností. Při takovém výběru probíhá zapojení do studie na základě dobrovolnosti (Miovský, 2006). Osloveny byly všechny policejní stanice po celé ČR, na které bylo možné získat kontakt z oficiálních stránek PČR, a také všechny státní policejní školy poskytující střední a vyšší vzdělání. Každé z těchto institucí byl poslán oslovovací e-mail s žádostí o účast na výzkumu. V případě zájmu o studii mohli zástupci jednotlivých stanic rozeslat tento e-mail mezi své kolegy.

Jelikož bylo nejprve nutné jednotlivé účastníky náhodně rozřadit do skupin, v rámci úvodního e-mailu byl rozeslán odkaz na Google formulář, kde se mohli zájemci o výzkum registrovat a projevit tak svůj zájem o účast na výzkumu. Přes tento formulář se zaregistrovalo celkem 214 osob, z nichž 167 dotazník v rámci studie skutečně vyplnilo a odeslalo. Výzkumná mortalita se tedy pohybovala okolo 22 %. Zbytek výzkumného souboru se neregistroval přes Google formulář, jelikož sběr dat probíhal přímo ve škole.

Z povahy výzkumu bylo nutné, aby každý účastník absolvoval výzkum pouze jednou, jedná se tedy o mezisubjektový design neboli *between-subject design* (Gavin, 2008). Jednotliví účastníci, zaregistrovaní do registračního formuláře, byli do příslušné

experimentální podmínky zařazení pomocí znáhodňování, tedy tak, že po registraci do předběžného formuláře jim bylo losem přiřazeno číslo 1 až 6. Každé z těchto čísel odpovídá jedné experimentální situaci. Uplatnili jsme zde tedy metodu znáhodňování, která maximalizuje pravděpodobnost rovnocennosti skupin tím, že má každá pokusná osoba stejnou pravděpodobnost dostat se do kterékoliv pokusné skupiny (Ferjenčík, 2010).

Zařazení do příslušné skupiny bylo možné až do limitu počtu lidí v jednotlivých podskupinách, tedy do 36 respondentů. Počet 36 byl stanoven analýzou síly testu ANOVY pro dosažení síly testu 0,8 a míry účinku Cohenova $f = 0,25$ neboli parciální $\eta^2 = 0,06$. Celkový cíl byl tedy 216 probandů.

Sběr dat tedy probíhal v on-line prostředí. Zvažovali jsme obě varianty experimentu, on-line i off-line. Za nevýhodu off-line varianty považujeme to, že by nebylo možné probandy tak jednoduše přiřadit do jednotlivých skupin pomocí znáhodnění. Navíc by zde mohl vystupovat rušivý element toho, že jsou testování přítomny i jiné osoby. V policejní praxi typicky neprobíhá výsledková situace za přítomnosti velkého množství osob.

Nevýhodou on-line varianty je to, že jsme nemohli tak dobře pohlídat, v jakém prostředí respondenti dotazník vyplňují, nebylo tedy zabezpečeno zajištění stejných podmínek pro účast na studii. Tuto nevýhodu jsme se snažili co nejlépe eliminovat pomocí instrukce. K variantě on-line sběru dat bylo také nakonec přistoupeno z důvodu obavy o získání dostatečného počtu respondentů.

Po přiřazení jednotlivých probandů k experimentálním podmínkám jim byl zaslán odkaz na dotazník s konkrétní experimentální situací. Obsahem tohoto odkazu byly nejprve instrukce k experimentu a otázky na základní demografické údaje. Účastníci byli požádáni, aby vyplňovali dotazník na klidném místě a také o to, aby si nesdělovali obsah studie mezi sebou, pokud mají informaci o tom, že se studie účastní i některý jejich kolega. Snažili jsme se tak zamezit tomu, že si respondenti mezi sebou obsah sdělí, což by mohlo ovlivnit jejich odpovědi.

Následovalo zhlédnutí samotného videa. Video bylo součástí dotazníku, respondenti tedy nemuseli klikat na žádný další odkaz. Respondenti byli instruováni, aby měli zapnutý zvuk, dostatečně kvalitní obraz a aby si video pustili na klidném místě. Po zhlédnutí videa vyplnili jednotlivé škály posouzení obětí. V rámci rozhraní dotazníku byla zakázána možnost vracet se zpět, aby se eliminovala možnost se k videu opět vrátit, což by mohlo ovlivnit zejména výsledky škály počet zapamatovaných informací. Po vyplnění dotazníku

byl dán prostor na podání zpětné vazby. Celý proces zabral asi 15 minut. Konkrétní instrukce před zhlédnutím videa zněla:

Podívejte se na následující video, které zachycuje ženu, která popisuje, co se jí stalo. Ujistěte se, že máte zapnutý zvuk v takové hlasitosti, aby bylo video dobře slyšet. Video si pusťte ve formátu full screen (přes celou obrazovku). Video trvá 4 minuty, ujistěte se proto, že Vás během této doby nebude nikdo rušit a že se na video můžete podívat vkuse. Až se na video podíváte, zaškrtněte, že máte video zhlédnuté a pokračujte na další stranu.

V jednom případě byla data sbírána přímo na policejní škole (n = 47). Sběr dat probíhal v počítačové učebně, kde měl každý student k dispozici vlastní počítač. Do dané skupiny byli studenti opět zařazeni znáhodňováním. Po sběru dat proběhla krátká přednáška, v rámci které byl záměr výzkumu představen přítomným účastníkům.

Z důvodu nízkého zájmu o výzkum bylo přistoupeno i ke kontaktování vybraných policejních stanic na Slovensku. Dle domén registrovaných mailů se ale jedná o nižší jednotky registrovaných osob, o kterých ani nevíme, zdali dotazník vyplnili. Cíl 216 účastníků se ale i přes nižší zájem nakonec podařilo naplnit například tím, že některé stanice PČR byly kontaktovány opakovaně.

6.2 Výzkumný soubor

Podmínkou pro zařazení do výzkumu bylo, aby respondenti byli příslušníci státní policie nebo studenti státních policejních škol. Další podmínkou pro účast bylo studium minimálně třetího ročníku střední školy. Rozhodli jsme se tak z toho důvodu, aby měli studenti již alespoň nějaké znalosti a povědomí o oboru. Minimální věková hranice tedy byla 17 let, maximální nebyla určena.

Do každé experimentální situace bylo zařazeno 36 osob, celkem se tedy studie zúčastnilo 216 osob. Z celkového počtu bylo 148 mužů (68,5 %) a 67 žen (31 %). Zastoupení žen je tedy v našem souboru o něco vyšší než zastoupení žen u policie obecně. V našem výzkumném souboru ale převažují muži, což odpovídá celkové populaci. Jedna osoba uvedla pohlaví jiné bez dalšího upřesnění. Podrobné charakteristiky našeho souboru z hlediska věku a pohlaví shrnuje tabulka 1.

Tabulka 1: Deskriptivní charakteristiky souboru mužů a žen z hlediska věku

skupina	počet	průměr	sm. odch.	minimum	maximum
ženy	67	31	13	17	60
muži	148	37,7	13	17	74
jiné	1	18	0	18	18
celý soubor	216	35,5	14	17	74

Mezi další charakteristiky výzkumného souboru, které jsme zjišťovali, patří počet let v praxi, vzdělání a také to, jestli daný respondent běžně pracuje s oběťmi trestných činů. Nejvíce zastoupená (n = 69; 31,9 %) byla skupina účastníků, kteří jsou již více než 20 let v praxi. Dále byly zastoupeny skupiny ještě studujících, tedy zatím bez praxe (n = 57; 26,4 %), 11-20 let v praxi (n = 48; 22,2 %), 4-10 let v praxi (n = 35; 16,2 %) a 1-3 roky v praxi (n = 5; 2,3 %). Pouze dva respondenti (0,9 %) uvedli, že jsou v praxi méně než rok.

Nejčastěji zastoupenou skupinou nejvyššího dosaženého vzdělání účastníků bylo magisterské (n = 65; 30 %), dále středoškolské (n = 57; 26,4 %), bakalářské (n = 41; 19 %) a vyšší než magisterské (n = 6; 2,8 %). Poslední skupinu (n = 47; 21,8 %) tvoří studenti středních policejních škol.

Co se týče probíhajícího studia, většina účastníků v čase výzkumu nestudovala (n = 128; 59,3 %). Druhou nejvíce zastoupenou skupinou byli nejmladší možní účastníci, tedy studenti 3. ročníku střední školy (n = 47; 21,8 %). Mezi účastníky také patřili studenti studia bakalářského (n = 26; 12 %), navazujícího magisterského (n = 10; 4,6 %) a pětiletých magisterských oborů (n = 5; 2,3 %).

Otázkou také bylo, zda účastníci vůbec přicházejí s oběťmi trestných činů běžně do styku. Ano jich odpovědělo 140 (64,8 %), ne 20 (9,3 %). Zbytek respondentů (n = 56; 25,9 %) uvedl, že ještě není v praxi.

6.3 Etické hledisko a ochrana soukromí

Před započítáním výzkumu byli nejprve účastníci obeznámeni s tím, že účast je zcela dobrovolná. V rámci úvodní strany registračního formuláře i studie samotné byl představen účel a celý průběh studie. Svůj souhlas s účastí na výzkumu respondenti projevovali odesláním dotazníku.

V rámci registračního formuláře bylo nutné uvést e-mail, aby následně mohl být zaslán odkaz na konkrétní dotazník. Po odeslání odkazu byly údaje o e-mailové adrese

smazány, ponechány byly pouze v případě, že si daný účastník přál být informován o výsledcích studie. Kromě tohoto byla účast na studii zcela anonymní. Nikde nebyl veden záznam o tom, do jaké experimentální situace byl daný proband zařazen. Nebylo ani možné dohledat, zdali dotazník skutečně vyplnil.

Jelikož jsme chtěli eliminovat riziko toho, že by prozrazení celého výzkumného záměru ovlivnilo výsledky naší studie, probandům nebyl představen podrobný cíl výzkumu, ale pouze obecné informace. Uvedeno bylo, že se jedná o výzkum týkající se posouzení oběti na základě vodítek, které jsou k dispozici. Nebylo ale řečeno, o jaká vodítka se konkrétně jedná. Na konci výzkumu i v rámci úvodního e-mailu byl uveden kontakt na realizátora výzkumu, účastníci tedy měli možnost informovat se o podrobnějším výzkumném záměru. V rámci registračního formuláře byla také možnost nechat si zaslat výslednou práci, díky které se mohou účastníci dozvědět jak podrobný záměr výzkumu, tak i jeho výsledky.

Tato studie se zabývá citlivými tématy viktimizace, které by mohly některé účastníky rozrušit. Probandi proto byli předem informováni, že se jedná pouze o smyšlenou situaci vytvořenou pro účely této studie. Jelikož výzkum probíhal on-line a nebylo tedy možné si s probandy po skončení promluvit a ujistit se, že na nich účast nezanechala následky, bylo také přistoupeno k tomu, že příběh prezentovaný na videích neskončí dokonáním trestného činu. V případě sběru dat přímo na policejní škole byl podrobný záměr výzkumu představen po tom, co všichni přítomní probandi odeslali dotazník.

7 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

V následující kapitole bude představena práce se získanými daty. Pojednávat bude o vnitřní konzistenci škál a o ověření hypotéz. Závěr kapitoly se věnuje zpětné vazbě, kterou jsme v rámci studie získali od respondentů.

Vzhledem k tomu, že všechny položky v dotazníku byly povinné, dotazník nešel bez úplného vyplnění odeslat. Proto byla získaná data kompletní a nebylo třeba provádět imputaci. Všechna sesbíraná data odpovídala požadavkům ohledně výzkumného souboru, proto nebylo nutné nikoho vyřazovat. Pro analýzu dat byl použit program MS Excel a Statistica. Vytyčené hypotézy jsme ověřovali pomocí faktoriální ANOVY.

Pomocí histogramů reziduí jednotlivých proměnných jsme zjistili, že tvar proměnných zodpovědnost za čin, maskulinita a věrohodnost připomíná normální rozdělení. U proměnné počet zapamatovaných informací se bohužel nedá hovořit o normálním rozdělení. Většina respondentů dosáhla na této škále plného počtu bodů, tedy sedmi.

Pro posouzení homogenity rozptylů byl použit Lavenův test. Pro proměnné zodpovědnost za čin, maskulinita a věrohodnost přinesl nesignifikantní výsledky, což znamená, že nemůžeme zamítnout hypotézu o tom, že se jednotlivé skupiny neliší v rozptylu.

Proměnná počet zapamatovaných informací tuto podmínku nesplňovala, nesplňuje tedy ani jednu z podmínek pro použití ANOVY. Jak můžeme vidět z tabulky 2, tato proměnná je výrazně záporně zešíkmená.

Tabulka 2 shrnuje také deskriptivní statistiky ostatních proměnných. Jak můžeme vidět, nejvyššího průměrného skóru dosahuje proměnná věrohodnost, nejnižšího naopak zodpovědnost za čin.

Tabulka 2: Deskriptivní charakteristiky jednotlivých závislých proměnných

škála	průměr	sm. odchylka	min.	max.	výb. šikmost	výb. špičatost
zodpovědnost za čin	15,06	5,19	5	30	0,44	-0,23
maskulinita	19,03	5,43	8	35	0,27	-0,26
věrohodnost	25,84	5,54	10	35	-0,49	-0,21
počet zapam. informací	6,54	0,74	3	7	-1,88	4,36

7.1 Vnitřní konzistence použitých škál

Jelikož jsme v naší studii použili škály vlastní konstrukce, bylo třeba ověřit jejich vnitřní konzistenci. U škály počet zapamatovaných informací nebyla tato vlastnost zkoumána, jelikož se jedná o škálu mapující náhodně vybrané zapamatované informace z videa. Reliabilita všech použitých škál se pohybuje okolo uspokojivé hranice 0,7. Výsledky shrnuje tabulka 3.

Tabulka 3: Deskriptivní charakteristiky použitých škál

škála	Cronbachova α	prům. korelace položek	průměr	sm. odchylka
zodpovědnost za čin	0,69	0,33	15,06	5,19
maskulinita	0,74	0,37	19,03	5,43
věrohodnost	0,84	0,54	25,84	5,54

U škály zodpovědnost za čin by smazání žádné z položek nepřineslo vyšší hodnotu Cronbachovy α . Položka, která nejvíce zvyšuje hodnotu Cronbachovy α , je tvrzení „Žena na videu je do jisté míry zodpovědná za to, co se jí stalo“. Vyřazením této položky by hodnota Cronbachovy α klesla na 0,62.

Podobné výsledky nalezneme také u škály maskulinita. Vyřazením žádné z položek by se nezvýšila hodnota Cronbachovy α . Jako nejvíce přínosná se jeví položka „soběstačná – bezradná“. Pokud by byla tato položka vyřazena, hodnota Cronbachovy α by klesla na 0,68.

Naopak u škály věrohodnost jsme našli problematickou položku „příčetná – nepříčetná“. Jejím smazáním by vzrostla hodnota Cronbachovy α na 0,87. Nejprínosnější položkou je zde „důvěryhodná – nedůvěryhodná“, jejímž vyřazením by došlo k poklesu Cronbachovy α na 0,76. U této škály je také vysoká průměrná korelace mezi položkami. Hodnota nad 0,5 značí, že některé položky jsou nadbytečné a ptají se na velmi podobnou věc (Clark & Watson, 1995).

7.2 Ověření platnosti statistických hypotéz

Nejprve jsme zkoumali vliv nezávislých proměnných na výsledný skóre proměnné zodpovědnost za čin. Pomocí faktoriální ANOVY jsme tedy ověřovali následující hypotézy:

- **H1:** Faktor typ oděvu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále zodpovědnost za čin.
- **H2:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále zodpovědnost za čin.
- **H3:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále zodpovědnost za čin.

Analýza přinesla následující výsledky:

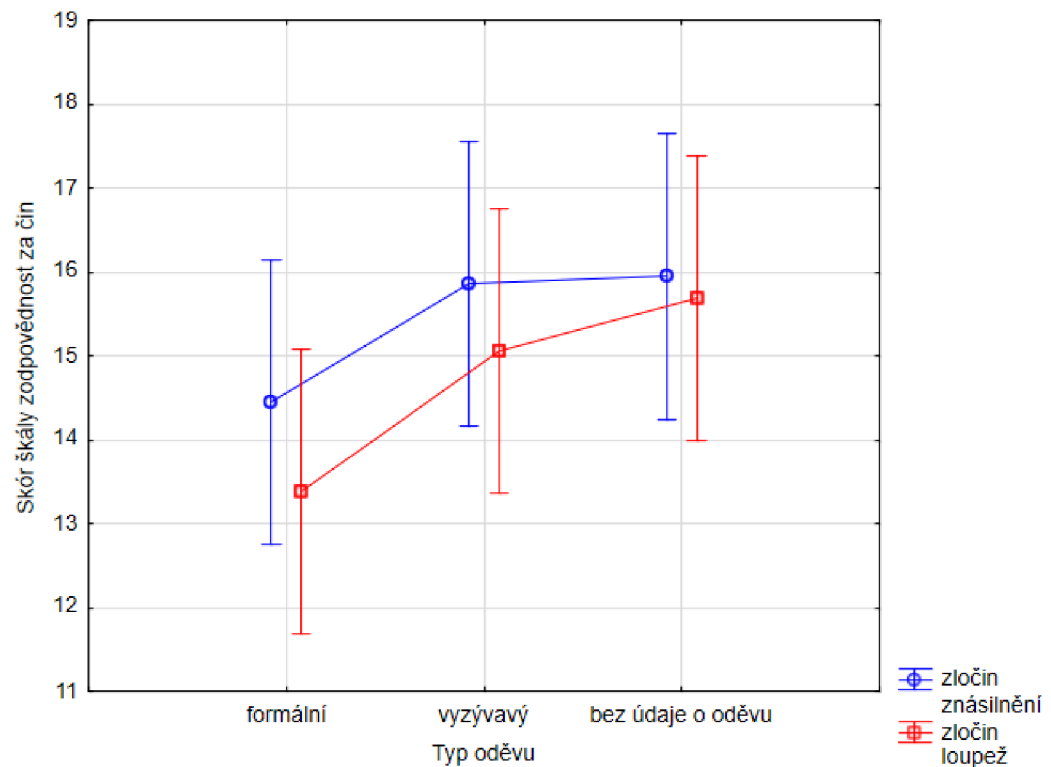
Tabulka 4: Výsledky faktoriální ANOVY pro proměnnou zodpovědnost za čin

škála	suma čtverců	stupně volnosti	střední čtverec	F	p hodnota	parciální η^2
zločin	26,74	1	26,74	1,00	0,318	0
oděv	147,06	2	73,53	2,76	0,066	0,03
interakce	6,12	2	3,06	0,11	0,892	0
chyba	5603,17	210	26,68			

V tabulce 4 tedy vidíme, že se zde žádný efekt neukázal jako statisticky signifikantní. Hodnota parciální η^2 se pohybuje od 0 do 0,3. V případě efektu oděvu by se tedy jednalo o malý efekt, bohužel se ale p hodnota pohybuje těsně za hranicí statistické významnosti, $F(2, 210) = 2,76$, $p = 0,066$. Hypotézy H1 až H3 tedy nemůžeme přijmout.

Jak je patrné z obrázku 1, nejnižšího průměrného skóru dosahuje experimentální situace *formální oděv/loupež* ($M = 13,39$; $SD = 4,62$), nejvyššího naopak *bez údaje o oděvu/znásilnění* ($M = 15,95$; $SD = 6,31$).

Obrázek 1: Průměrné skóry proměnné zodpovědnost za čin

Pozn.: Úsečky označují 95% interval spolehlivosti.

Další tři hypotézy, které jsme testovali pomocí faktoriální ANOVY, jsou:

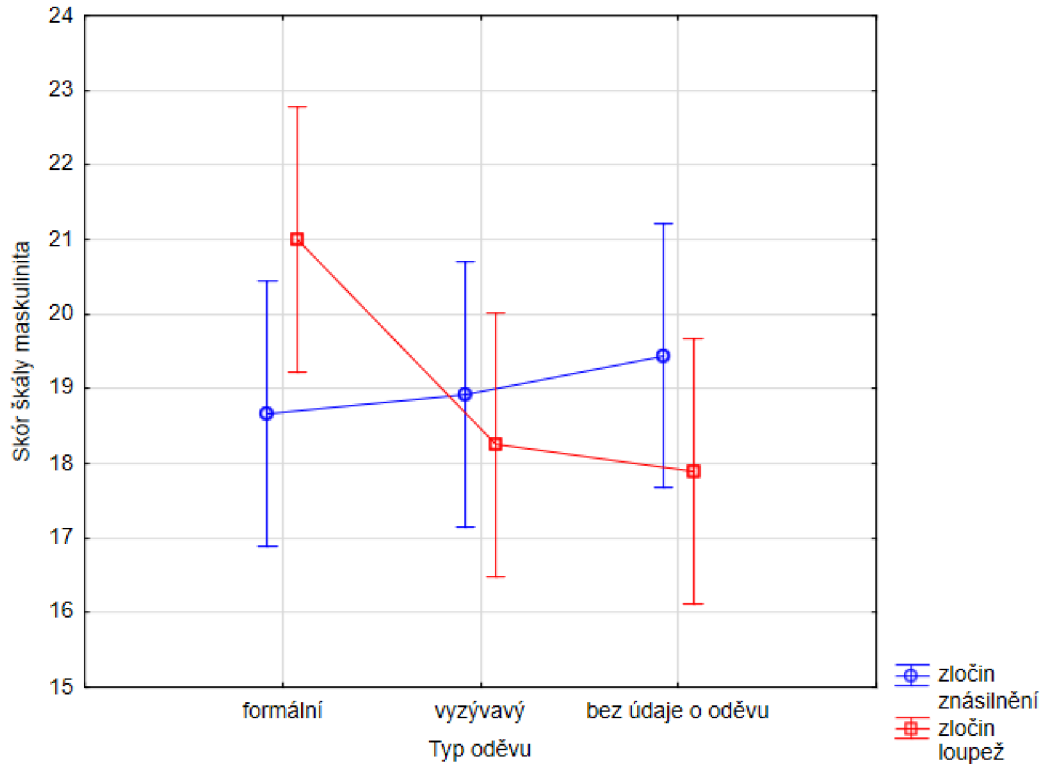
- **H4:** Faktor typ oděvu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále maskulinita.
- **H5:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále maskulinita.
- **H6:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále maskulinita.

Tabulka 5: Výsledky faktoriální ANOVY pro proměnnou maskulinita

škála	suma čtverců	stupně volnosti	střední čtverec	F	p hodnota	parciální η^2
zločin	0,07	1	0,17	0	0,960	0
oděv	70,33	2	35,17	1,21	0,302	0,01
interakce	149,48	2	74,74	2,56	0,079	0,02
chyba	6125,94	210	29,17			

Z výsledků v tabulce 5 je patrné, že opět nemůžeme přijmout žádnou z hypotéz H4 až H6. Na hranici statistické významnosti se pohybuje efekt interakce mezi typem oděvu a zločinu $F(2, 210) = 2,56, p = 0,079$. Jednalo by se o malý efekt.

Obrázek 2: Průměrné skóry proměnné maskulinita

Pozn.: Úsečky označují 95% interval spolehlivosti.

Z obrázku 2 je vidět, že nejvyššího průměrného skóru dosahuje experimentální situace *formální oděv/loupež* ($M = 21; SD = 5,85$), nejnižšího *bez údaje o oděvu/loupež* ($M = 17,89; SD = 5,59$).

Nyní se budeme zabývat proměnnou věrohodnost. Pomocí faktoriální ANOVY jsme ověřovali následující hypotézy:

- **H7:** Faktor typ oděvu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále věrohodnost.
- **H8:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále věrohodnost.
- **H9:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále věrohodnost.

Tabulka 6: Výsledky faktoriální ANOVY pro proměnnou věrohodnost

škála	suma čtverců	stupně volnosti	střední čtverec	F	p hodnota	parciální η^2
zločin	35,85	1	35,85	1,19	0,277	0,01
oděv	203,45	2	101,73	3,38	0,036	0,03
Interakce	37,34	2	18,67	0,62	0,539	0,01
chyba	6328	210	30,13			

Pozn.: Signifikantní výsledky ($p < 0,05$) jsou vyznačeny červeně.

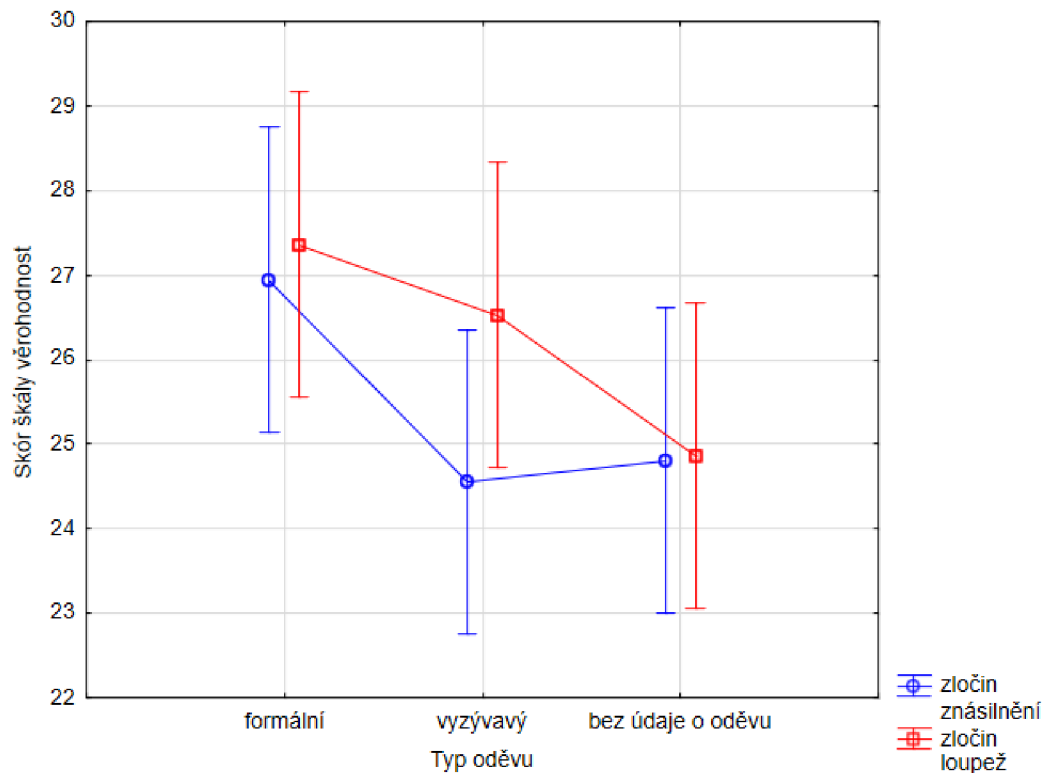
Z tabulky 6 je patrné, že se zde projevil efekt oděvu, $F(2,210) = 3,38$, $p = 0,036$. Můžeme tedy přijmout hypotézu H7. Dle hodnoty parciální η^2 se jedná o malý efekt. Jelikož byl shledán signifikantní výsledek, byl proveden Tukeyho post hoc test, jehož výsledky shrnuje tabulka 7. Byl nalezen signifikantní rozdíl mezi skupinami formální oděv ($M = 27,15$; $SD = 5,05$) a bez údaje o oděvu ($M = 24,83$; $SD = 6,18$), $p = 0,029$. Rozdíl činí 2,32 bodu. Formálně oblečená oběť tedy dosáhla průměrně o 2,32 bodů více než oběť, o které respondenti neměli k dispozici údaj o oděvu.

Tabulka 7: Výsledky Tukeyho post hoc testu

Typ oděvu	formální	vyzývavý	bez oděvu
formální		0,182	0,029
vyzývavý	0,182		0,718
bez oděvu	0,029	0,718	

Pozn.: Signifikantní výsledky ($p < 0,05$) jsou vyznačeny červeně.

Obrázek 3: Průměrné skóry proměnné věrohodnost

Pozn.: Úsečky označují 95% interval spolehlivosti.

Jak můžeme vidět z obrázku 3, v případě formálního oděvu a bez údaje o oděvu se mezi sebou skupiny příliš neliší, co se typu zločinu týče. U vyzývavého oděvu můžeme pozorovat jistý rozdíl mezi pokusem o loupež ($M = 26,53$; $SD = 4,37$) a pokusem o znásilnění ($M = 24,56$; $SD = 5,70$).

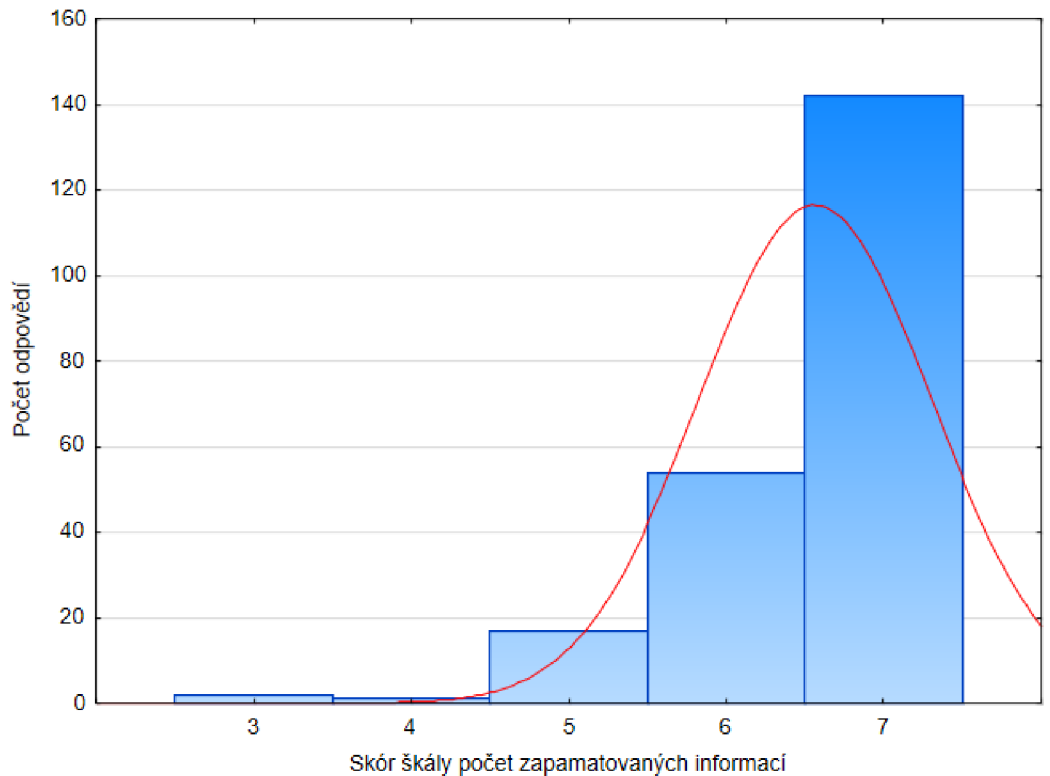
Poslední skupinou hypotéz jsou ty, které se vztahují k proměnné počet zapamatovaných informací:

- **H10:** Faktor typ oděvu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále počet zapamatovaných informací.
- **H11:** Faktor typ zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále počet zapamatovaných informací.
- **H12:** Faktor interakce mezi typem oděvu a zločinu má vliv na průměrný dosažený hrubý skór na škále počet zapamatovaných informací.

Jak již bylo řečeno výše, skór proměnné počet zapamatovaných informací nesplňuje ani jednu z podmínek pro užití ANOVY, jelikož nemá ani normální rozdělení, ani stejné

rozptyly. Jak je z histogramu této proměnné patrné (obrázek 4), většina respondentů ($n = 142$) dosáhla plného počtu bodů, tedy sedmi, a pouze dvacet respondentů dosáhlo skóru nižšího než šest bodů. Tato proměnná je tedy výrazně zešíkmená.

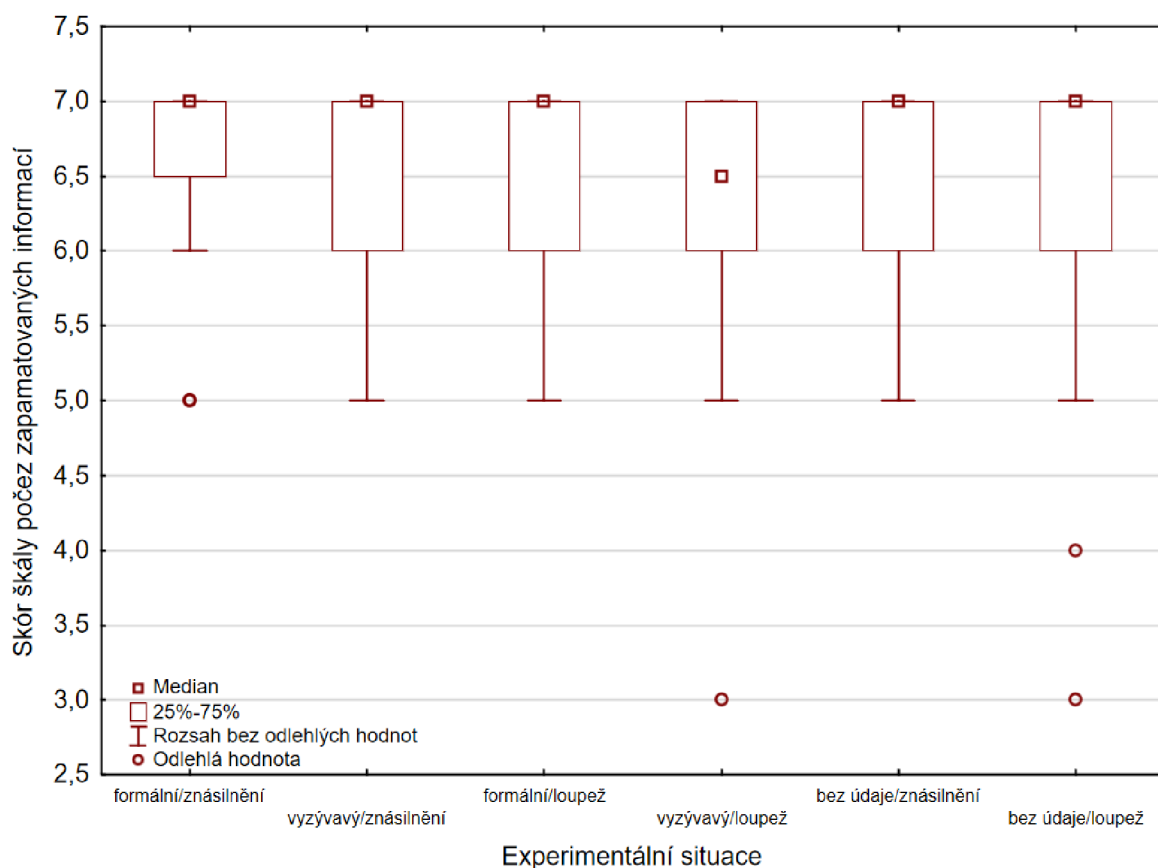
Obrázek 4: Histogram skóru proměnné počet zapamatovaných informací

Maximum odpovídá maximu celé škály, tedy sedmi bodům. Stejně hodnoty dosahuje i medián. Minimum škály dosahuje hodnoty 3. Horní kvartil odpovídá 7, dolní 6 bodům.

Vlivem toho, že většina respondentů dosáhla plného počtu bodů a data nemají patřičnou variabilitu, jsme se rozhodli hypotézy vztahující se k této proměnné neověřovat. Jisté ilustrační srovnání mezi skupinami poskytuje krabicový graf níže (obrázek 5). Jak můžeme vidět, medián se liší pouze ve skupině *vyzývavý oděv/loupež*, kde dosahuje 6,5 bodů z možných 7. Nejvýraznější odlehlé hodnoty nalezneme ve skupinách *vyzývavý oděv/loupež* a *bez údaje o oděvu/loupež*. Jedná se ale pouze o jednotlivce.

Obrázek 5: Krabicové grafy pro jednotlivé experimentální situace

7.3 Zpětná vazba k výzkumu

Před odesláním studie byla možnost udělit zpětnou vazbu k výzkumu. Jelikož respondenti v rámci této zpětné vazby uvedli zajímavé postřehy, rozhodli jsme se jejich komentáře shrnout v této podkapitole. Téma není v České republice příliš zkoumáno, proto by zpětná vazba přímo od profesionálů z praxe mohla pomoci upozornit na zajímavé postoje či postřehy. Možností vyjádřit se k výzkumu využilo celkem 43 účastníků.

Zpětná vazba byla veskrze pozitivní. Většina probandů označila téma za zajímavé a pro praxi důležité. Bylo ale vidět, že se zamýšlí nad úplným záměrem výzkumu, protože se řada z nich na toto doptávala. V rámci negativní vazby se projevila skepse vůči výzkumu a jeho praktické využitelnosti, což účastníci často odůvodňovali tím, že neví, co přesně se zkoumá.

Zpětná vazba se často týkala samotného vyobrazení situace výsledku. Část respondentů zaujalo, že žena na videu je schopna takto souvislé výpovědi, při které sama od

sebe udává některé podrobnější informace. Jelikož tato skutečnost neodpovídá jejich praktické zkušenosti, někteří udávali, že ovlivnila jejich odpovědi na jednotlivé položky.

Negativně respondenti hodnotili zařazení otázek na zapamatované informace. Pravděpodobně to bylo z toho důvodu, že nebyli předem připraveni na to, že se na to bude výzkum zaměřovat. I přes to ale většina účastníků dosáhla na škále počet zapamatovaných informací plného počtu bodů.

Bylo také uváděno, že k posouzení charakteristik oběti je na videu málo informací. Dle respondentů objektivitu jejich posouzení snižovala nemožnost doptávat se na doplňující otázky. Důležitou poznámkou je, že zpětná vazba obsahovala řadu tvrzení o tom, že úkolem policisty není věřit či nevěřit oběti, ale prověřovat získané informace. Ocenili by tedy možnost doptat se a ověřit si objektivní informace, zejména pro posouzení věrohodnosti oběti.

Neverbální vodítka, která jsou zásadní pro tuto práci, byla respondenty hojně komentována. Bylo projevováno přání ukázat tvář ženy, „*jelikož se dá z výrazu vyčíst, jestli daná osoba mluví pravdu, lže, přetvařuje se nebo si vymýšlí.*“ Jako důležitou vnímali účastníci také projevenou nervozitu ze strany ženy, někteří ji přisuzovali viktimizaci, jiní možnému lhaní, další naopak ženu považovali za příliš klidnou vzhledem k tomu, co se jí stalo.

Nejčastěji komentovanou zkoumanou charakteristikou byla věrohodnost ženy. Pro část respondentů to byl těžko posouditelný fenomén, ke kterému by potřebovali znát více informací o ženě. Jako tyto informace byly uváděny: vzdělání, zaměstnání, oděv (v případě, že na videu nebyl vyobrazen), zdravotní a psychický stav, osobnost, minulost či její předchozí oznámení.

Pro posouzení jim také chyběly informace o situaci – vzhled a případná intoxikace pachatele, svědci na místě, jízdní řád autobusu nebo zdali se na místě činu nachází kamery. Dle jednoho účastníka by tyto indicie spolu s charakteristikami ženy na videu „*umožnily nastavit intenzitu práce s obětí i intenzitu prověřování oznámené události*“.

Zpětná vazba byla častá zejména u videí, kde nebyla k dispozici informace o oděvu, tedy když byla žena celá rozostřená. Tuto experimentální podmínku vnímali účastníci oproti ostatním velmi negativně. Bez údajů jako je oděv, gesta, mimika, postoj, proxemika, výraz očí, se podle nich špatně určují zkoumané charakteristiky ženy. Nejlépe to asi shrnuje tato

zpětná vazba: „*Pro lepší posouzení důvěryhodnosti výpovědi ženy bych musel tuto osobu vidět.*“

Závěrem poznamenejme, že ve výše uvedených případech se jedná o zpětnou vazbu od jednotlivců a nelze z ní formulovat obecnější závěry. Považujeme ale za důležité zmínit, s jakými zajímavými postřehy jsme se v rámci výzkumu setkali.

8 DISKUZE

V této části se budeme zabývat zhodnocením předkládané studie a propojením našich výsledků s výsledky dalších studií. Kapitola se zabývá použitou metodologií, dále výsledky studie v kontextu jiných studií. Diskutovány jsou také limity a přínosy práce. V rámci celé této části se také zamýšlíme nad implikacemi pro budoucí výzkumy.

Předkládaná studie se zabývá relativně neprozkoumaným tématem, jak v České republice, tak ve světě. Na toto téma existuje řada studií, jejichž výsledky se ale často mezi sebou liší a zkoumají jiné proměnné. Studie se mezi sebou také často liší zvolenou metodologií. Jelikož bylo v rámci této studie použito video i škály vlastní konstrukce pro měření jednotlivých charakteristik, rozhodli jsme se do diskuze nejprve zahrnout zhodnocení metodologie.

Pro účely této studie byl zvolen experimentální design za účelem prozkoumání kauzality. Experimentální design používá většina studií na podobné téma (např. Goodman-Delahunty & Graham, 2010; Osborn et al., 2021).

Většina výzkumů na podobné téma pracuje pouze s fotografiemi a psaným příběhem, což kritizuje van der Bruggen a Grubb (2014). Naše studie ale pracuje s videem, které může lépe simulovat reálnou situaci. Otevírá to ale také prostor pro chybu, jelikož video nemusí věrně vyobrazovat cílenou situaci. Do budoucna bychom proto doporučili, aby se na designu podobných výzkumu podíleli i odborníci, kteří dokážou rozpoznat, zdali je situace na videích věrným obrazem skutečnosti. Ve zpětné vazby od probandů jsme se setkali s tím, že některé rušila nemožnost doptávat se na otázky nebo nezvykle souvislá výpověď figurantky, proto se domníváme, že zapojení odborníka by mohlo pomoci eliminovat tyto proměnné.

Při tvorbě videí jsme se snažili, aby se mezi sebou minimálně lišila – užití identické obrazové i zvukové stopy nebo snaha o maximální podobnost zvolených příběhů. Samotná podoba reprezentace jednotlivých proměnných ale mohla ovlivnit výsledky výzkumu.

U příběhů jako takových se může jednat o to, že se nejedná o dokonané trestné činy, ale trestné činy ve stádiu pokusu, což mohlo ovlivnit vnímání závažnosti situace. I když výzkumy na podobné téma pracují s dokonanými trestnými činy (např. Goodman-Delahunty & Graham, 2010; Johnson & Lee, 2009; Loughnan et al., 2013) rozhodli jsme se prozkoumat

trestný čin ve stádiu pokusu z toho důvodu, aby bylo zamezeno negativnímu ovlivnění jak samotných probandů, tak figurantky vystupující na videu.

Ovlivnit výsledky mohlo také oblečení figurantky na videu. Jelikož není přesně definováno, jak mají vypadat jednotlivé styly oblečení, figurantce byly dány pouze obecné instrukce, které oblečení si s sebou na natáčení přinést, poté byl oděv vybrán ze dvou variant. Zejména vnímání vyzývavého oblečení může být ovlivněno celou řadou proměnných na straně pozorovatele jako je osobní vkus nebo věk, takže se mohlo stát, že probandi nevnímali oděv jako dostatečně reprezentující danou skupinu.

Je tedy možné, že pokud by byla jak pro příběh, tak oděv na videu zvolena extrémnější varianta, výsledky mohly být jiné. Myslíme si proto, že budoucí výzkumy by mohly pracovat s jinými variantami příběhu i oděvu. Zajímavé by mohlo být například porovnání více typů oblečení ze spektra daného stylu pro zjištění toho, které oblečení je vnímáno jako společensky přijatelné a které již nikoliv.

Do budoucna by také mohl být věnován prostor proměnným zcela jiným, které jsou v literatuře často skloňovány jako například sexuální anamnéza oběti nebo intoxikace. Zpětná vazba od účastníků tohoto výzkumu se také zamýšlela nad vzděláním či zaměstnáním figurantky na videu. Zajímavé by také mohlo být zaměřit se na proměnné na straně pachatele.

Nelze zanedbat také charakteristiky pozorovatele, kterým se tato práce nevěnuje, přitom by mohly pomoci objasnit některé nastíněné fenomény. Často používanou proměnnou v obdobných výzkumech je například pohlaví nebo míra *rape myth acceptance* (např. Osborn et al., 2021; Vrij & Akehurst, 1997).

V rámci této studie byly použity dotazníky vlastní konstrukce, inspirované škálami, které použili ve výzkumu Vrij a Akehurst (1997). Škály pro měření proměnných zodpovědnost za čin, maskulinita i věrohodnost dosáhli uspokojivé hranice Cronbachovy α 0,7. Problematická byla škála použitá pro měření proměnné počet zapamatovaných informací, která byla pravděpodobně konstruovaná s příliš nízkou náročností, proto se zde projevil efekt stropu.

Zvolenou populací byli policisté a studenti policejních škol. Rozhodli jsme se tak z toho důvodu, že řada studií se zabývá například rozhodováním prokuratury, policisté jsou relativně méně zkoumanou populací, přitom mají zásadní vliv na první fáze trestního řízení (Tasca et al., 2012). Van der Bruggen a Grubb (2014) upozorňují, že obdobné studie se zabývají spíše laickou populací, což může také zkreslovat výsledky. Domníváme se, že

budoucí výzkumy by se mohli zabývat právě srovnáním běžné populace a profesionálů, kteří ovlivňují průběh trestního řízení. Mohli bychom tak zjistit, zdali se míra podléhání předsudkům mezi těmito dvěma populacemi liší.

Z celkem dvanácti navrhovaných hypotéz bylo možné přijmout pouze jednu, a to sice hypotézu o vlivu oděvu na proměnnou věrohodnost. Podle Rosenbusch et al. (2021) dokáže oblečení vysvětlit 5,8 % rozptylu přisouzené věrohodnosti, vyšších skóru na jejich škále důvěryhodnosti dosahovala blůza a dlouhá sukně. Dá se tedy hovořit o vlivu formálního oděvu na posouzení důvěryhodnosti, což se projevilo i v rámci našeho Tukeyho post hoc testu.

V předchozích studiích na podobné téma se projevil spíše efekt interakce mezi oděvem a další proměnnou. S efektem formálního oblečení se můžeme setkat také ve výzkumu Osborn et al. (2021), kde měla volba formálního oděvu k fiktivnímu soudu spolu s dalšími proměnnými jako je vztah oběti a pachatele vliv na udělenou délku trestu. Oblečení oběti ovlivnilo také vnímanou míru věrohodnosti pachatele ve výzkumu Goodman-Delahunty a Graham (2010), kde se ale projevil hlavní efekt interakce mezi oděvem a konzumací alkoholu. Intoxikace oběti neměla na posouzení pachatele vliv, pokud byla oběť oděna do formálního oděvu.

Naše zjištění o hlavním efektu oděvu je v rozporu například se studií Johnson a Lee (2009), kde se neprojevil signifikantní rozdíl v ochotě věřit oběti napříč různými typy oblečení. Vliv oděvu na vnímání věrohodnosti oběti se projevil ve studii Vrije a Akehurst (1997), kde ale byly zkoumány rozdíly v oděvu nikoliv na základě stylu, ale barev. Zjištění efektu oděvu na věrohodnost oběti může být problematické, jelikož se ukazuje, že vnímaná věrohodnost oběti hraje zásadní roli v průběhu trestního řízení (Beichner & Spohn, 2005; Campbell et al., 2015; van Doorn & Koster, 2019).

U proměnné zodpovědnost za čin jsme nemohli přijmout ani jednu z hypotéz. Na hranici statistické významnosti se pohyboval vliv oděvu na vinění oběti. K podobnému závěru dochází například i starší výzkumy Smitha et al. (1976), Workmana a Freeburga (1999) nebo novější Loughnana et al. (2013). Podobně také Goodman-Delahunty a Graham (2010) hovoří o oděvu jako činiteli ovlivňujícím míru zodpovědnosti oběti. V metaanalýze Whatleyho (1996) se projevil signifikantní vztah mezi vyzývavým oděvem a zvýšeným viněním oběti. Ve výzkumu Kanekara a Kolsawally (1980) se opět jako signifikantní projevila interakce oděvu oběti s jinou proměnnou. Tou zde byl rodinný stav oběti.

Zdá se tedy, že se předchozí studie shodují s naším zjištěním o efektu oděvu na vnímání zodpovědnosti oběti. Hypotézu ale nebylo možné přijmout z důvodu p hodnoty vyšší než 0,05. Můžeme zde tedy sledovat určitý trend, který by se možná potvrdil v případě, že bychom měli větší výzkumný soubor.

Ke všem výše zmíněným výzkumům je ale třeba poznamenat, že pracovali pouze s trestným činem znásilnění. V naší studii se pracovalo se dvěma trestnými činy – pokus o znásilnění a pokus o loupež. Zajímavé tedy je, že se projevil jistý efekt oděvu na proměnnou věrohodnost a zodpovědnost za čin napříč podskupinami z hlediska trestného činu, což může značit, že oděv ovlivňuje vnímání nejen obětí sexuálního násilí.

Hlavní efekt typu zločinu se neukázal jako signifikantní u žádné sledované proměnné. Naše zjištění je tedy v rozporu se staršími výzkumy porovnávající různé typy zločinů, například Seligman et al. (1977), Alexander (1980) nebo novější výzkum Felson a Palmore (2018). Naopak jsme ale došli k podobnému zjištění jako Reich et al. (2022). Domníváme, že budoucí výzkumy by se mohly zaměřit na oběti i jiných trestných činů, a ne se pouze omezovat na sexuální viktimizaci, jelikož tento typ viktimizace patrně není jediný, který je ovlivněn stereotypy.

Jediná proměnná, u které hrál typ zločinu určitou roli, je maskulinita. U této proměnné opět nebylo možné přijmout žádnou z hypotéz, nicméně na rozdíl od předchozích proměnných se zde statistické signifikantnosti nejvíce blížil efekt interakce mezi oděvem a zločinem, $p = 0,079$. Opět tady tedy můžeme sledovat jakýsi trend, který by možná mohl dosáhnout statistické významnosti na větším výzkumném souboru.

Proměnná maskulinita měla za cíl zmapovat vnímanou agresivitu a aktivitu oběti. Zjištěný efekt interakce může souviset s četnými mýty a stereotypy ohledně obětí sexuálního násilí jako je třeba mýtus o možnosti ubránit se, tedy představa, že akt znásilnění je spojen s pasivitou oběti a nedostatečně projevených nesouhlasem (Carrabine et al., 2009). Oděv jako takový je také spojen s řadou stereotypů týkajících se aktivity jako například feminní oblečení s nižší mírou dominance (Lower, 2018) nebo vyzývavé oblečení s nižší mírou kompetence (Gurung et al., 2017). V rámci předkládané studie dosáhla nejvyššího průměru na této škále formálně oblečená oběť loupeže, což by odpovídalo výše zmíněným předpokladům.

Proměnná počet zapamatovaných informací se ukázala jako málo variabilní, hypotézy ohledně této proměnné tedy nebyly analyzovány. Na vině je pravděpodobně

nevhodně zvolená škála na měření této proměnné. Probandi měli vybírat u každé otázky ze dvou možností, pro většinu respondentů tedy byla tato škála příliš jednoduchá a uplatnil se zde efekt stropu, kdy většina probandů dosáhla plného počtu bodů. V budoucím výzkumu by proto bylo užitečnější použít škálu s otevřenými otázkami nebo možnost volné odpovědi jako u Vrije a Akehurst (1997).

I přes to, že většina respondentů odpověděla na všechny otázky škály správně, probandi nebyli se zařazením této proměnné příliš spokojeni. V rámci zpětné vazby se často objevovalo znepokojení nad touto částí dotazníku a pochybování o jeho smyslu. Mohlo to být zapříčiněno tím, že probandi nebyli na tuto skutečnost předem připraveni. Doporučili bychom tedy koncipovat tuto proměnnou zcela jiným způsobem tak, aby nepůsobila jako vědomostní test, například otevřenou otázkou na posouzení trestného činu, jeho závažnosti a vodítek, které k tomuto závěru probandy vedly.

Za zajímavé považujeme, že i když se výzkumy na podobné téma hojně soustředí na vyzývavý oděv, v naší studii se jeho efekt neprojevil. Naopak se zde jeví jako signifikantní oděv formální a také situace bez údaje o oděvu. Z významnosti druhé zmíněné experimentální situace můžeme soudit, že oděv přeci jen hraje roli ve vytváření dojmu o druhém člověku, což značí i negativní zpětná vazba probandů vůči této proměnné.

Pro posouzení charakteristik oběti jsou pro policisty přeci jen důležitá neverbální vodítka, a to i jiná než námi zkoumaná, například gestika či posturika. Probandi také často hovořili o potřebě vidět ženin obličej a její mimiku. V neposlední řadě se také zabývali emoční expresí ženy, dle některých byla odpovídající situací, pro jiné byla naopak znakem smyšlenosti příběhu. Zjištění, že emoční exprese je pro policisty znakem věrohodnosti a pravdomluvnosti, můžeme vidět i ve studii Aska (2010). Zdá se tedy, že rozhodování policistu je velmi komplexním fenoménem, do kterého vstupuje celá řada dalších neverbálních vodítek, které by mohly být předmětem dalšího výzkumu.

To, že se nám podařilo přijmout pouze jednu hypotézu, může značit, že probandi z řad policistů jsou profesionálové, kteří se při své práci nenechají ovlivnit vnějšími proměnnými. Je ale také možné, že se zde projevil efekt měření samotného, tedy že odpovědi probandů byly ovlivněny tím, že se jednalo o situaci výzkumu, což soudíme z toho, že i když se mnohdy neprojevil rozdíl mezi skupinami, probandi nezávislé proměnné komentovali v rámci zpětné vazby. K podobným zjištěním dochází také Johnson a Lee (2009).

Limit práce, který byl již naznačen výše, je malý rozsah výzkumného souboru. Pro tento výzkum se podařilo získat 216 probandů, z nichž část byli studenti policejních škol. I když byla provedena analýza síly testu před započítáním sběru dat, která nastavila velikost cílového výzkumného souboru, výpočet byl proveden pomocí kalkulačky, kde bohužel nebylo diferencováno mezi jednotlivými typy ANOVY. Je tedy pravděpodobné, že testování přímo na faktoriální ANOVU by si žádalo větší výzkumný soubor.

Otázkou ale je, zda by se podařilo získat větší počet probandů, jelikož zájem o výzkum ze strany policistů nebyl velký vzhledem k tomu, že byly osloveny všechny policejní stanice a policejní školy v České republice. Vytyčenou velikost výzkumného souboru se sice podařilo naplnit, nicméně probandů se ani po čtyřech měsících sběru dat nepřihlásilo více než tato minimální hranice. Do budoucna proto doporučujeme nalézt způsoby pro větší motivaci probandů k účasti na výzkumu, například pokusem o navázání oficiální spolupráce s PČR.

Dalším limitem práce je to, že škály pro měření jednotlivých závislých proměnných i videa byla tvořena ad hoc, což pravděpodobně ovlivnilo výsledky studie. I přes to, že jsme se snažili eliminovat co možná nejvíce nežádoucích proměnných, metody výzkumu nebyly bez chyby. Probandi tak mohli být ovlivněni například podobou výsledkové situace, příběhů nebo oděvů vyobrazených na videu. Vše zmíněné mohlo ovlivnit jejich odpovědi. I samotné použité škály mohly být lépe konstruovány, aby byla zvýšená jejich reliabilita.

Potenciálním limitem může také být sběr dat on-line. Byť byli probandi instruováni k tomu, aby se studii věnovali na klidném místě, nemohli jsme bohužel zajistit stejné podmínky pro všechny účastníky. Nevíme tedy, jakými nežádoucími proměnnými mohl být náš výzkumný soubor ovlivněn.

Za přínos výzkumu lze považovat to, že se jedná o téma, kterému není jak v České republice, tak na světě, věnovaná výrazná pozornost. Výsledky výzkumů se mezi sebou často liší, část výzkumů je navíc starších. Domníváme se proto, že by naše studie mohla přispět k lepšímu porozumění fenoménům, které ovlivňují charakteristiky oběti.

Jelikož toto téma není příliš zkoumané v rámci České republiky, za další přínos by se dalo považovat zjištění, zdali toto téma vůbec představuje problém v rámci tuzemské policie, což se na základě výsledků studie jeví jako nepravděpodobné. Je ale třeba poznamenat, že se studie zúčastnili respondenti na základě dobrovolnosti, tvoří tedy

poměrně specifický výsek celkové populace. Pro účast na studii pravděpodobně musel mít proband osobní zájem o dané téma, což nám poskytlo určitý typ výsledků.

Jelikož je podle van der Bruggen a Grubb (2014) nevýhodou výzkumů na podobné téma zkoumání velkého množství proměnných najednou, považujeme za přínos také to, že jsme zkoumali pouze dvě nezávislé proměnné. Ve studiích na podobné téma je často obtížné se zorientovat ve výsledcích, jelikož pracují s velkým množstvím proměnných a sice nacházejí signifikantní výsledky, ty jsou ale většinou interakcí tolika specifických proměnných, že je interpretace těchto výsledků poměrně složitá.

Jako další přínos spatřujeme to, že se výzkumu účastnili probandi z řad policie a policejních škol. Jedná se tedy o populaci, která je vzhledem ke sledovanému tématu relevantní. Naš výzkumný soubor se z velké části setkává v každodenní praxi s oběťmi trestných činů.

I když se dosavadní studie ve svých výsledcích ohledně relevantních faktorů a jejich roli při rozhodování v trestním řízení liší, domníváme se, že samotné otevření tohoto tématu může sloužit jako upozornění na to, že takové faktory existují, což může vést k lepšímu pochopení vlastního rozhodovacího procesu i objektivnějšímu rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Na to by ale bylo třeba výsledky významně rozšířit.

9 ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl objasnit, jestli oděv a typ zločinu ovlivňují vnímané charakteristiky oběti. Výzkumný soubor tvořili policisté a studenti policejních škol. V naší studii se projevil vliv oděvu na posouzení věrohodnosti oběti. V rámci Tukeyho post hoc testu se ukázal signifikantní rozdíl mezi formálním oděvem a situací, kdy probandi neměli oděv oběti k dispozici. Formálně oblečená oběť dosáhla v dotazníku průměrně o 2,32 bodů více.

Žádnou z dalších hypotéz nebylo možné přijmout. Na pomezí statistické významnosti se pohyboval vliv oděvu na proměnnou zodpovědnost za čin ($p = 0,066$) a vliv interakce mezi oděvem a zločinem na proměnnou maskulinita ($p = 0,079$). Domníváme se, že větší rozsah výzkumného souboru by mohl pomoci dosažení statistické významnosti.

Hypotézy týkající se proměnné počet zapamatovaných informací jsme se rozhodli neověřovat z důvodu nedostatečné variability dosažených výsledků. Většina probandů odpověděla na všechny kladené dotazy ohledně informací, které zazněly na videu, správně. Škála vlastní konstrukce pro měření této proměnné tedy pravděpodobně nebyla dobře sestavená. Škály pro měření dalších proměnných se pohybují nad hranicí Cronbachovy α 0,7.

V rámci zpětné vazby k výzkumu probandi negativně hodnotili experimentální situaci bez údaje o oděvu a otázky vztahující se k proměnné počet zapamatovaných informací. Zpětná vazba probandů k výzkumu obsahovala také indicie k tomu, jaké charakteristiky oběti jsou pro policisty důležité. Z neverbálních vodítek byly například zmiňovány gestika či posturika. Dále byly zmiňovány charakteristiky oběti jako vzdělání či zaměstnání, dále také charakteristiky pachatele či místa činu. Domníváme se proto, že posouzení oběti je komplexní fenomén, pro jehož porozumění by se mohly budoucí výzkumy zabývat právě těmito vodítky.

10 SOUHRN

Předkládaná práce si klade za cíl zjistit, zdali ovlivňuje oděv oběti a typ trestného činu vybrané posuzované charakteristiky oběti ze strany příslušníků policie a studentů policejních škol. Oděv je aspekt, který je zajímavý v tom, že na něm participují všichni bez ohledu na svůj osobní zájem (Twigg, 2009). V souvislosti s odíváním je zkoumána souvislost mezi oděvem a osobností (Gillani et al., 2016), sebepojetím (Keogan, 2013) či kognitivními funkcemi jedince (Adam & Galinsky, 2012).

Pozornost je věnována tomuto tématu v souvislosti s fenomény sociální psychologie. Oděv ovlivňuje utváření dojmu (Howlett et al., 2013), zkoumá se i přesnost těchto prvotních posouzení osoby ze strany pozorovatele (Naumann et al., 2009). S oblečením se také pojí řada stereotypů. Typicky je například vyzývavé oblečení pojeno s nižší kompetencí (Bernard & Wollast, 2019) nebo sexuálním zájmem (Guéguen, 2011). Oděv je také předmětem základní atribuční chyby. Při posouzení motivace k volbě oděvu u druhých jsou zanedbávány situační proměnné (Moor, 2010). V neposlední řadě je oděv součástí také neverbální komunikace. Dle Lennona et al. (2014) je oděv významným zdrojem informací o moci, síle, kompetenci, inteligenci či charakteru. Rosenbusch et al. (2021) také hovoří například o informacích týkajících se nálady, sebevědomí, či důvěryhodnosti posuzovaného.

Další významnou součástí této práce jsou pojmy týkající se viktimologie, což je obor zabývající se aspekty kriminálních činů, které souvisí s obětí (Zbořilová, 2020). V rámci tohoto oboru se setkáme s pojmem viktimita, který označuje předpoklady zvyšující pravděpodobnost viktimizace neboli stávání se obětí (Čírtková, 2013). Zejména v minulosti vznikla řada teorií věnující se faktorům zvyšujícím viktimitu, mezi které lze řadit například ženské pohlaví, osamělost, či rizikové chování (Garland, 2009; Turvey, 2014a). V současnosti se hovoří o viktimizaci jako o kombinaci čtyř faktorů – motivovaný pachatel a vhodná oběť v místní i časové blízkosti (Daingle, 2018).

Sekundární viktimizace je pojem spojený s chováním orgánů činných v trestním řízení a okolí oběti, které dále prohlubuje viktimizaci. Příkladem je neadekvátní nebo necitlivé jednání (Gekoski et al., 2013). Spadá sem například také jev *victim blaming* neboli vinění oběti, při kterém se okolí snaží najít důvody, proč se právě ona stala obětí trestného činu (McGrath, 2014). Souvisí s dvěma kognitivními zkresleními – defenzivní atribuční

teorií a teorií spravedlivého světa (Brotto et al., 2017). I když se často setkáme s předpokladem, že míra vinění oběti se liší v závislosti na konkrétním trestného činu, výsledky výzkumu se mezi sebou liší a často tuto skutečnost nenalézají (Bieneck & Krahé, 2010; Reich et al., 2022). U některých činů také dochází k nadhodnocování prevalence falešných oznámení, což je jev spojený zejména se znásilněním. Toto nadhodnocení může zvyšovat podezřívavý postoj ze strany orgánů činných v trestním řízení a může hrát roli v tom, proč se oběť rozhodne trestný čin neohlásit (Barrios & Caspi, 2021).

Sekundární viktimizace je často spojena zejména s oběťmi sexuálního násilí, které je spojené s celou řadou mýtů a stereotypů jako je mýtus o atraktivitě či riskantním chování oběti (Čírtková, 2014a). Setkáme se zde s pojmem *rape myth acceptance* vyjadřujícím míru, se kterou daná osoba podléhá těmto mýtům. Vyšší RMA zvyšuje míru vinění oběti (Kwon, 2019).

Co se policie týče, mezi časté stížnosti patří, že policie neudělala dostatek nebo se dostatečně nezajímala (van Dijk et al., 2007). Ukazuje se přitom, že další postup policie a rozhodování o něm může ovlivnit vnímaná věrohodnost oběti, která ale často vychází z faktorů mimo právní rámec. Hovoří se například o zkreslení mírou kooperace oběti s institucemi či morálními charakteristikami oběti (Alderden & Ulman, 2012). Ovlivnění také pramení z neverbální a paraverbální komunikace oběti, například z emoční exprese (van Doorn & Koster, 2019).

Vzhledem ke zkoumanému tématu jsou relevantní studie zabývající se vyzývavým oblečením, porovnáním obětí různých trestných činů a vlivem oděvu na posouzení oběti. Ukazuje se, že obnažené části lidského těla jsou v mozku zpracovány odlišně, než celá lidská postava a blíží se spíše zpracování objektu (Bernard et al., 2018). S vyzývavým oděvem se pojí pojmy objektifikace, tedy soustředění se na fyzickou stránku člověka při zanedbání jeho osobnosti (Fredrickson & Roberts, 1997) a dehumanizace neboli přisuzování nižšího počtu typicky lidských vlastností (Haslam, 2006). Pozorovatelé také často chybně interpretují motivaci k nošení tohoto typu oděvu. Studie Guéguena (2011) například zjistila, že muži více oslovují vyzývavě oblečené ženy a posuzují jejich šance na pohlavní styk s danými ženami jako vyšší.

Jak již bylo řečeno výše, existuje předpoklad, že se oběti různých trestných činů mezi sebou liší v přisuzovaných vlastnostech. To potvrzují zejména starší výzkumy jako například Seligman et al. (1977), kteří hovoří o tom, že neatraktivní oběti znásilnění se setkávají s vyšší

mírou vinění oběti. Alexander (1980) hovoří o tom, že oběti znásilnění jsou více vystaveny posuzování na základě svých osobních charakteristik než oběti jiných trestných činů. Novější výzkumy už ale tyto souvislosti nenalézají, například Felson a Palmore (2018) shledali nižší míru přímého vinění oběti znásilnění, Reich et al. (2022) dokonce žádné rozdíly neobjevili, dle nich se ale oběti znásilnění setkávají zejména se sociální stigmatizací a neochotou vyslechnutí.

Výzkumy zabývající se oděvem oběti jsou také poměrně nekonzistentní. Někteří autoři potvrzují vliv oblečení na vnímané charakteristiky oběti (Loughnan, 2013; Vrij & Akehurst, 1997), jiné ne (Johnson & Lee, 2009). Nejčastěji se ve výzkumech projevuje hlavní efekt interakce oděvu s jinou proměnnou, například se vztahem pachatele a oběti (Osborn et al., 2021) nebo s intoxikací oběti (Goodman – Delahunty & Graham, 2010). Podle metaanalýzy Whatleyho (1996) hraje oblečení roli při posouzení zodpovědnosti oběti, jednotlivé studie se ale velmi liší v zjištěné míře účinku.

Van der Bruggen a Grubb (2014) upozorňují, že většina studií na toto téma je prováděna na populaci studentů, což nemá pro zobecnění vypovídající hodnotu. Také upozorňují na nevhodnost užití psaných příběhů a fotografií, dle autorů je pro zkoumání těchto proměnných vhodnější užití videa.

Tato práce se zaměřuje na to, zdali oděv a typ trestného činu domnělé oběti trestného činu ovlivní posouzení jejich základních charakteristik. Jedná se mezisubjektový experimentální design 3x2. První závisle proměnná typ oděvu je tříúrovňová, zabýváme se oděvem vyzývavým, formálním a také situací, kdy je video rozostřeno. Není tedy vidět ženino oblečení. Tato experimentální situace se nazývá bez údaje o oděvu. Druhou nezávislou proměnnou je typ zločinu. Tato studie pracuje s dvěma trestnými činy ve stádiu pokusu – loupež a znásilnění.

Pro manipulaci s nezávislými proměnnými byla natočena videa reprezentující jednotlivé experimentální situace. Na videích je vidět žena sedící za stolem, která hovoří o tom, co se jí přihodilo. Vyobrazená situace má evokovat situaci výslechu. Na videích je rozostřen obličej ženy, aby bylo zamezeno vlivu atraktivity obličeje na posouzení. Podobný postup byl zvolen u hlasu. Aby si byla jednotlivá videa co nejvíce podobná a bylo tak zamezeno vlivu dalších nežádoucích proměnných, na všech videích reprezentující určitý typ oděvu je identická obrazová stopa, na všech videích popisující stejný trestný čin poté stejná zvuková stopa.

Proměnná typ oděvu byla měněna pomocí toho, co měla figurantka na videu na sobě. Vyzývavé oblečení tvořily černé šaty na ramínka. Formální oblečení bylo reprezentováno bílou košilí a šedým sakem. V situaci bez údaje o oděvu není žena na videu vůbec vidět a je rozostřená.

Příběh, který zaznívá na videu, reprezentuje proměnnou typ zločinu. Pro minimalizaci nežádoucích proměnných jsme se snažili, aby se od sebe oba příběhy lišily pouze minimálně. V obou variantách se tedy jedná o ženu, která jde v noci od přátel na odlehlou zastávku, kde se setká s pachatelem. Pachatel ženu napadne, žena se brání nesouhlasem a křikem, celý příběh končí útekem pachatele.

Mezi závislé proměnné patří přisuzovaná zodpovědnost za čin, měřící míru vinění oběti za to, co se jí stalo, a maskulinita. Tato proměnná souvisí podle Vrije a Akehursta (1997) s agresivitou ženy. Dalšími zkoumanými proměnnými jsou věrohodnost a počet zapamatovaných informací zkoumající, zdali nezávislé proměnné ovlivní paměť posuzovatelů. Pro měření závislých proměnných byly vytvořeny dotazníky vlastní konstrukce, inspirované Vrijem a Akehurst (1997).

Studie se zúčastnilo celkem 216 probandů z řad policistů a studentů policejních škol. Podmínkou pro vstup do výzkumu bylo studium alespoň třetího ročníku policejní střední školy nebo příslušnost k policii. Pro získání probandů byl použit záměrný výběr přes instituce. Zájemci o výzkum se registrovali do formuláře, poté byli znáhodňováním rozřazeni do skupin k určité experimentální situaci. V jednom případě byla data sbírána přímo na policejní škole. Studie se zúčastnilo 148 mužů (68,5 %) a 67 žen (31 %), jeden proband uvedl pohlaví jiné bez další specifikace. Průměrný věk probandů byl 35,5 let. 140 probandů uvedlo, že ve své běžné praxi přichází do styku s oběťmi trestných činů.

Škály vytvořené pro měření závislých proměnných zodpovědnost za čin, maskulinita a věrohodnost dosáhly uspokojivé hladiny vnitřní konzistence. Příslušné Cronbachovy α dosáhly hodnoty 0,69, 0,74 a 0,84. U škály počet zapamatovaných informací nebyla vnitřní konzistence počítána, jelikož se jedná o uzavřené otázky ohledně náhodně vybraných informací z videa.

U proměnné zodpovědnost za čin se nepodařilo přijmout ani jednu hypotézu. Statistické významnosti se blížila hypotéza o efektu oděvu, $p = 0,066$. Podobně také u proměnné maskulinita se statistické významnosti blížila interakce mezi oděvem a zločinem, $p = 0,079$. Předpokládáme, že na větším výzkumném souboru by se mohlo podařit hypotézy

přijmout. V tomto výzkumu se ale nepodařilo přijmout ani jednu z hypotéz týkajících se těchto proměnných.

V rámci proměnné věrohodnost se projevil jako statisticky významný vliv oděvu, $p = 0,036$. Dle hodnoty parciální η^2 se jedná o malý efekt, $\eta^2 = 0,03$. Byl tedy proveden Tukeyho post hoc test, který odhalil statisticky významné rozdíly mezi skupinou formálního oděvu a bez údaje o oděvu.

Výsledky na škále počet zapamatovaných informací nebyly analyzovány. Ukázalo se, že je tato proměnná významně zešíkmená, většina probandů ($n = 142$) na ni totiž dosáhla plného počtu bodů. Usuzujeme, že škála, která byla koncipována jako uzavřené otázky s výběrem ze dvou možností, tedy byla pro probandy příliš jednoduchá. V příštích výzkumech by bylo vhodné použít raději škálu, která má formu otevřených otázek.

Jelikož se jedná o výzkum, ve kterém byly použity pouze metody vlastní konstrukce, považujeme za důležité zmínit zpětnou vazbu k výzkumu. Probandi negativně hodnotili experimentální situaci bez údaje o oděvu a otázky vztahující se k proměnné počet zapamatovaných informací. Zpětná vazba probandů k výzkumu obsahovala také indicie k tomu, jaké charakteristiky oběti jsou pro policisty důležité. Z neverbálních vodítek byly například zmiňovány gestika či posturika. Dále byly zmiňovány charakteristiky oběti jako vzdělání či zaměstnání, nebo také charakteristiky pachatele či místa činu. Domníváme se proto, že posouzení oběti je komplexní fenomén, pro jehož porozumění by se mohly budoucí výzkumy zabývat právě těmito vodítky.

Za limit studie lze považovat nedostatečně velký výzkumný soubor. I když jsme se snažili o co největší eliminaci nežádoucích proměnných, i přes to se mohlo stát, že tyto proměnné hrály roli v rámci našich výsledků. Probandi tak mohli být ovlivněni například podobou výslechové situace, příběhů nebo oděvů vyobrazených na videu. I samotné použité škály mohly být lépe konstruovány, aby byla zvýšená jejich reliabilita.

Za přínos výzkumu lze považovat to, že se jedná o téma, kterému není jak v České republice, tak na světě, věnovaná výrazná pozornost. Výsledky jednotlivých výzkumů se mezi sebou často liší, používají odlišné metody a zkoumají různé proměnné. Řada z nich je navíc starší. Domníváme se proto, že by naše studie mohla přispět k lepšímu porozumění fenoménům, které ovlivňují posouzení oběti. Dalším přínosem může být získání relevantního výzkumného souboru, tedy policistů a studentů policejních škol. Náš výzkumný soubor se z velké části setkává v každodenní praxi s oběťmi trestných činů.

Z toho, že se podařilo přijmout pouze jednu hypotézu lze soudit, že se v řadách policie nachází profesionálové, kteří se při své práci nenechávají ovlivnit mýty a stereotypy. Výsledky ale mohly být ovlivněny specifiky zúčastněného souboru, jelikož vstup do výzkumu byl založen na principu dobrovolnosti, nebo tím, že se jednalo o situaci výzkumu, což samo o sobě mohlo ovlivnit odpovědi probandů.

I samotné nastínění tohoto tématu může sloužit jako upozornění na to, že existují faktory mimo právní rámec, které mohou ovlivňovat průběh trestního řízení. Práce na podobná témata mohou vést k lepšímu pochopení vlastního rozhodovacího procesu a v obecnějším měřítku i k objektivnějšímu rozhodování orgánů činných v trestním řízení.

LITERATURA

- Adam, H., & Galinsky, A. D. (2010). Enclothed cognition. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(4), 918-925. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.02.008>
- Adams, F. M., & Osgood, C. E. (1973). A cross-cultural study of the affective meaning of color. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 4, 135-156. <https://doi.org/10.1177/002202217300400201>
- Aiken, L.R. (1963). The relationship of dress to selected measures of personality in undergraduate women. *The Journal of Social Psychology*, 59(1), 119-128. <https://doi.org/10.1080/00224545.1963.9919417>
- Alderden, M. A., & Ullman, S. E. (2012). Creating a more complete and current picture: Examining police and prosecutor decision-making when processing sexual assault cases. *Violence Against Women*, 18(5), 525-551. <https://doi.org/10.1177/1077801212453867>
- Alexander, C. S. (1980). Blaming the victim. *Women & Health*, 5(1), 65-80. http://doi.org/10.1300/J013v05n01_06
- Allen, W. D. (2007). The reporting and underreporting of rape. *Southern Economic Journal*, 73(3), 623-641. <https://doi.org/10.2307/20111915>
- Ambady, N., & Rosenthal, R. (1993). Half a minute: Predicting teacher evaluations from thin slices of nonverbal behavior and physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(3), 431-441. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.3.431>
- Ames, D. R., Kammrath, L. K., Suppes, A., & Bolger, N. (2010). Not so fast: The (not-quite-complete) dissociation between accuracy and confidence in thin-slice impressions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(2), 264-277. <https://doi.org/10.1177/0146167209354519>
- Andrianos, M. (2017). *Change style to make your mind: Effects of clothes on abstract reasoning*. [Magisterská diplomová práce, The American College of Greece]. Research Gate. https://www.researchgate.net/publication/329425100_Change_Style_to_Make_Your_Mind_Effects_of_Clothes_on_Abstract_Reasoning

- Angerosa, O. N. (2014). *Clothing as communication: How person perception and social identity impact first impressions made by clothing*. [Bakalářská diplomová práce, Rochester Institute of Technology]. Academia.
https://www.academia.edu/35552038/Clothing_as_Communication_How_Person_Perception_and_Social_Identity_Impact_First_Impressions_Made_by_Clothing
- Ask, K. (2010). A Survey of police officers' and prosecutors' beliefs about crime victim behaviors. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(6), 1132–1149.
<https://doi.org/10.1177/0886260509340535>
- Aubrey, J. S., Hopper, K. M., & Mbure, W. G. (2011). Check that body! The effects of sexually objectifying music videos on college men's sexual beliefs. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 55(3), 360-379.
<http://dx.doi.org/10.1080/08838151.2011.597469>
- Awasthi, B. (2017). From attire to assault: Clothing, objectification, and de-humanization – a possible prelude to sexual violence? *Frontiers in Psychology*, 8.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00338>
- Banim, M., Green, E., & Guy, A. (2001). Introduction. In A. Guy, E. Green & M. Banim (Eds.), *Through the wardrobe: Women's relationship with their clothes* (s. 1-21). Oxford University Press. <http://dx.doi.org/10.2307/3089498>
- Barnard, M. (2002). *Fashion as communication*. (2. vydání). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315013084>
- Barrios, V. R., & Caspi, J. (2021). Disclosing sexual assault: Understanding the culture of nondisclosure. In R. Geffner, J. W. White, L. K. Hamberger, A. Rosenbaum, V. Vaughan-Eden & V. I. Vieth, (Eds.), *Handbook of interpersonal violence and abuse across the lifespan. A project of the National Partnership to End Interpersonal Violence Across the Lifespan (NPEIV)* (s. 3673-3690). Springer.
<http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-62122-7>
- Barnett, M. A., Quackenbush, S. W., Sinis, C. S., Wegman, C. M., & Otney, K. L. (1992). Factors affecting reactions to a rape victim. *The Journal of Psychology*, 126(6), 609–620. <https://doi.org/10.1080/00223980.1992.10543391>

- Beichner, D., & Spohn, C. (2005). Prosecutorial charging decisions in sexual assault cases: Examining the impact of a specialized prosecution unit. *Criminal Justice Policy Review*, 16(4), 461-498. <https://doi.org/10.1177/0887403405277195>
- Bernard, P., Content, J., Deltenre, P., & Colin, C. (2018). When the body becomes no more than the sum of its parts: The neural correlates of scrambled versus intact sexualized bodies. *NeuroReport*, 29(1), 48-53.
<https://doi.org/10.1097/WNR.0000000000000926>
- Bernard, P., & Wollast, R. (2019). Why is sexualization dehumanizing? The effects of posture suggestiveness and revealing clothing on dehumanization. *SAGE Open*, 9(1).
<https://doi.org/10.1177/2158244019828230>
- Bieneck, S., & Krahé, B. (2010). Blaming the victim and exonerating the perpetrator in cases of rape and robbery: Is there a double standard? *Journal of Interpersonal Violence*, 26(9), 1785-1797. <https://doi.org/10.1177/0886260510372945>
- Bílý kruh bezpečí (2015, říjen). *Třetina klientů poraden Bílého kruhu bezpečí trestný čin neoznámila Policii ČR*. <https://www.bkb.cz/aktuality/n462-tretina-klientu-poraden-bileho-kruhu-bezpeci-trestny-cin-neoznamila-policii-cr/>
- Bouska, M. L., & Beatty, P. A. (1978). Clothing as a symbol of status: Its effect on control of interaction territory. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 11(4), 235-238.
<https://doi.org/10.3758/BF03336817>
- Brotto, G. L. M., Sinnamon, G., & Petherick, W. (2017). Victimology and predicting victims of personal violence. In W. Petherick & G. Sinnamon (Eds.), *The psychology of criminal and antisocial behavior. Victim and offender perspectives* (s. 79-144). Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809287-3.00008-0>
- Brown, J. M. (2010). Victimology. In J. M. Brown & E. A. Campbell (Eds.), *The Cambridge handbook of forensic psychology* (s. 732-739). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511730290>
- Buddie, A. M., & Miller, A. G. (2001). Beyond rape myths: A more complex view of perceptions of rape victims. *Sex Roles*, 45(3-4), 139-160.
<https://doi.org/10.1023/A:1013575209803>
- Burgoon, J.K., Guerrero, L. K., & Floyd, K. (2010). *Nonverbal communication*. Routledge.

- Burt, M. R. (1980). Cultural myths and support for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217-230. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.38.2.217>
- Campbell, B. A., Menaker, T. A., & King, W. R. (2015). The determination of victim credibility by adult and juvenile sexual assault investigators. *Journal of Criminal Justice*, 43(1), 29-39. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2014.12.001>
- Carrabine, E., Cox, P., Lee., M., Plummer, K., & South, N. (2009). *Criminology: A social introduction* (2. vydání). Routledge.
- Chaudhury, S., Bakhla, A. K., Murthy, P. S., & Jagtap, B. (2017). Psychological aspects of rape and its consequences. *Psychology and Behavioral Science International Journal*, 2, 1-7. <https://doi.org/10-19080/PBSIJ.2017.02.555586>
- Clark, L. A., & Watson, D. (1995). Constructing validity: Basic issues in objective scale development. *Psychological Assessment*, 7(3), 309-319.
<https://doi.org/10.1037/1040-3590.7.3.309>
- Cosbey, S. (2001). Clothing interest, clothing satisfaction, and self-perception of sociability, emotional stability, and dominance. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 29(2), 145-152. <http://doi.org/10.2224/sbp.2001.29.2.145>
- Čírtková, L. (2007). Psychologie oběti. In L. Čírtková & P. Vitoušová (Eds.), *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů* (s.11-50). Grada.
- Čírtková, L. (2013.) *Forenzní psychologie* (3. vydání). Nakladatelství Aleš Čeněk.
- Čírtková, L. (2014a, 30. dubna). *Mýty o obětech znásilnění. Přetrvávající mýty v oblasti sexuálního násilí na ženách a dětech*. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/pretrvavajici-myty-v-oblasti-sexualniho-nasili-na-zenach-a-detech.aspx>
- Čírtková, L. (2014b). *Viktimologie pro forenzní praxi*. Portál.
- Čírtková, L. (2015). *Policejní psychologie*. (2. vydání). Nakladatelství Aleš Čeněk.
- Čírtková, L. (2018). Problematika posuzování věrohodnosti. *Právo a rodina*, 20(3), 12-17.
- Čírtková, L. (2023). *Právní psychologie v aktuálních tématech*. Galén.
- Daingle, L. E. (2018). *Victimology: A text/reader* (2. vydání). Sage Publications.

- Deakin, J., Smithson, H., Spencer, J., & Medina-Ariza, J. (2007). Taxing on the streets: Understanding the methods and process of street robbery. *Crime Prevention and Community Safety*, 9(1), 52–67. <http://doi.org/10.1057/palgrave.cpcs.8150033>
- De Zutter, A. W. E. A., Horselenberg, R., & van Koppen, P. J. (2017). Motives for filling a false allegation of rape. *Archives of Sexual Behavior*, 47(2), 457–464. <https://doi.org/10.1007/s10508-017-0951-3>
- Drašník, A., Zezulová, J., Fryšták, M., & Nett, A. (2005). *Trestní právo procesní: multimediální text*. Nakladatelství Masarykova univerzita.
- Driesmans, K., Vandenbosch, L., & Eggermont, S. (2015). Playing a videogame with a sexualized female character increases adolescents' rape myth acceptance and tolerance toward sexual harassment. *Games for Health Journal*, 4(2), 91-94. <https://doi.org/10.1089/g4h.2014.0055>
- Du Mont, J., Miller, K. L., & Myhr, T. L. (2003). The role of “real rape“ and “real victim“ stereotypes in the police reporting practices of sexually assaulted women. *Violence Against Women*, 9(4), 466-486. <https://doi.org/10.1177/1077801202250960>
- Dunbar, N. E., & Segrin, C. (2012) Clothing and teacher credibility: An application of expectancy violations theory. *International Scholarly Research Notices*, 2012. <https://doi.org/10.5402/2012/140517>
- Durdík, T., & Vitoušová, P. (2021). *Práva oběti trestného činu. Stav platný k 1.8.2021*. Bílý kruh bezpečí.
- Edwards, K. M., Turchik, J. A., Dardis, C. M., Reynolds, N., & Gidycz, C. A. (2011). Rape myths: history, individual and institutional-level presence, and implications for change. *Sex Roles*, 65(11-12), 761-773. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9943-2>
- Farrell, G., & Pease, K. (2007). Preventing repeat residential burglary victimization. In B. C. Welsch & D. P. Farrington (Eds.), *Preventing crime: What works for children, offenders, victims and places* (s.161-176). Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/1-4020-4244-2>
- Felson, R. B., & Palmore, C. (2018). Biases in blaming victims of rape and other crime. *Psychology of Violence*, 8(3), 390-399. <https://doi.org/10.1037/vio0000168>
- Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu* (2. Vydání). Portál.

- Frank, M. G., & Gilovich, T. (1988). The dark side of self- and social perception: Black uniforms and aggression in professional sports. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(1), 74- 85. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.1.74>
- Fredrickson, B. L., & Roberts, T. A. (1997). Objectification theory: Toward understanding women's lived experiences and mental health risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21(2), 173-206. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00108.x>
- Fredrickson, B. L., Roberts, T. A., Noll, S., Quinn, D. M., & Twenge, J. M. (1998). The swimsuit becomes you: Sex differences in self-objectification, restrained eating, and math performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(1), 269-284. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.75.1.269>
- Freeman, L. (2013). *Support for victims: Findings from the crime survey for England and Wales*. London: Ministry of Justice.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/194181/findings-crime-survey.pdf
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198237907.001.0001>
- Gale, J. A., & Coupe, T. (2005). The behavioural, emotional and psychological effects of street robbery on victims. *International Review of Victimology*, 12(1), 1–22. <https://doi.org/10.1177/026975800501200101>
- Garland, T. (2009). Mendelsohn's typologies. In J. K. Wilson (Ed.), *The Praeger handbook of victimology* (s.166-167). Praeger Publishing.
https://uppolice.gov.in/writereaddata/uploaded-content/Web_Page/18_11_2013_16_50_38_HB_Victimology.pdf
- Gavin, H. (2008). *Understanding research methods and statistics in psychology*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446214565>
- Gekoski, A., Adler, J. R., & Gray, J. M. (2013). Interviewing women bereaved by homicide: Reports of secondary victimization by the criminal justice system. *International Review of Victimology*, 19(3), 307–329. <https://doi.org/10.1177/0269758013494136>

- Gillani, B. S., Haider, S. K.F., & Jan, F. A. (2016). The relationship of clothing with personal identity of different style personalities among working women. *Journal of Management Info*, 3(1), 1-4. <http://dx.doi.org/10.31580/jmi.v9i1.43>
- Gino, F., Norton, M. I., & Ariely, D. (2010). The counterfeit self: the deceptive costs of faking it. *Psychological Science*, 21(5), 712-720.
<https://doi.org/10.1177/0956797610366545>
- Goodman-Delahunty, J., & Graham, K. (2011). The influence of victim intoxication and victim attire on police responses to sexual assault. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8(1), 22-40. <https://doi.org/10.1002/jip.127>
- Green, B. L., & Kenrick, D. T. (1994). The attractiveness of gender-typed traits at different relationship levels: Androgynous characteristics may be desirable after all. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(3), 244-253.
<https://doi.org/10.1177/0146167294203002>
- Grove, L. E., Farrell, G., Farrington, D. P., & Johnson, S. D. (2012). *Preventing repeat victimization: A systematic review*. The Swedish National Council of Crime Prevention. [https://eprints.whiterose.ac.uk/116406/1/Grove%20et%20al%202012%20Preventing%20Repeat%20Victimization%20-%20A%20Systematic%20Review%20\(Bra\).pdf](https://eprints.whiterose.ac.uk/116406/1/Grove%20et%20al%202012%20Preventing%20Repeat%20Victimization%20-%20A%20Systematic%20Review%20(Bra).pdf)
- Gřivna, T. Loupež. (2009). In D. Hendrych (Ed.), *Právnícký slovník*. C.H.Beck.
- Gřivna, T. Sexuální nátlak. (2009). In D. Hendrych (Ed.), *Právnícký slovník*. C.H.Beck.
- Gřivna, T., Šámal, P., & Válková, H. (2020). *Oběti trestných činů: komentář* (2. vydání). C.H. Beck.
- Guéguen, N. (2011). The effect of women's suggestive clothing on men's behavior and judgement: A field study. *Psychological Reports*, 109(2), 635-638.
<https://doi.org/10.2466/07.17.pr0.109.5.635-638>
- Gurung, R. A. R., Brickner, M., Leet, M., & Punke, E. (2017). Dressing "in code": Clothing rules, propriety and perceptions. *The Journal of Social Psychology*, 158(5), 553-557.
<https://doi.org/10.1080/00224545.2017.1393383>

- Hafer, C. L., & Bègue, L. (2005). Experimental research on Just-World theory: Problems, developments, and future challenges. *Psychological Bulletin*, *131*, 128-167. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.1.128>
- Halmagyi, M. (2019). "Looking the part": A Qualitative study on how counselling psychologists make sense of their professional attire. [Dizertační práce, University of the West of England]. <https://uwe-repository.worktribe.com/preview/1491107/Looking%20the%20Part%20-%20Halmagyi%20final.pdf>
- Hamby, S., & Grych, J. (2016). The complex dynamics of victimization. In C. A. Cuevas & C. M. Rennison (Eds.), *The Wiley handbook on the psychology of violence* (s. 66-85). Wiley & Sons, Ltd.
- Hannover, B., & Kühnen, U. (2002). "The clothing makes the Self" via knowledge activation. *Journal of Applied Social Psychology*, *32*(12), 2513-2525. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb02754.x>
- Harris, L. T., & Fiske, S. T. (2006). Dehumanizing the lowest of the low: Neuroimaging responses to extreme out-groups. *Psychological Science*, *17*(10), 847-853. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2006.01793.x>
- Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Review*, *10*(3), 252-264. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1003_4
- Hayes, N. (2013). *Základy sociální psychologie* (7. vydání). Portál.
- Hayes, R. M., Lorenz, K., & Bell, K. A. (2013). Victim blaming others: Rape myth acceptance and the Just World belief. *Feminist Criminology*, *8*(3), 202-220. <https://doi.org/10.1177/1557085113484788>
- Hebl, M. R., King, E. B., & Lin, J. (2004). The swimsuit becomes us all: ethnicity, gender, and vulnerability to self-objectification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *30*(10), 1322-1331. <https://doi.org/10.1177/0146167204264052>
- Herzog, S. (2008). An attitudinal explanation of biases in the criminal justice system. *Crime & Delinquency*, *54*(3), 457-481. <https://doi.org/10.1177/0011128707308158>

- Hester, N., & Hehman, E. (2023). Dress is fundamental component of person perception. *Personality and Social Psychology Review*, 27(4), 414-433. <https://doi.org/10.1177/10888683231157961>
- Holton, R., & Shute, S. (2007). Self-control in the modern provocation defense. *Oxford Journal of Legal Studies*, 27(1), 49-73. <https://www.jstor.org/stable/4494573>
- Hope, T., & Norris, P. A. (2013). Heterogeneity in the frequency distribution of crime victimization. *Journal of Quantitative Criminology*, 29(4), 543-578. <https://doi.org/10.1007/s10940-012-9190-x>
- Horáková, J. (2021). *Oblékám se, tedy jsem...aneb je skutečně pravda, že šaty dělají člověka?* Togga.
- Horn, M. J., & Gurel, L. M. (1981). *The second skin: An interdisciplinary study of clothing*. Houghton Mifflin.
- Horton, C. B., Adam, H., & Galinsky, A. D. (2023). Evaluating the evidence for encloded cognition: Z-Curve and meta-analyses. *Personality and Social Psychology Bulletin*. <https://doi.org/10.1177/01461672231182478>
- Howlett, N., Pine, K., Cahil, N., Orakçioğlu, I., & Fletcher, B. (2013). The influence of clothing on first impressions. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 17(1), 38-48. <https://doi.org/10.1108/13612021311305128>
- Howlett, N., Pine, K., Cahil, N., Orakçioğlu, I., & Fletcher, B. (2015). Unbuttoned: The interaction between provocativeness of female work attire and occupational status. *Sex Roles*, 72(3-4), 105-116. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0450-8>
- Human Rights Monitoring Institute. (2018). *Communicating with victims of crime. A handbook for officers*. Justice Programme of the European Union. <https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/01/Handbook-for-Officers-HRMI.pdf>
- Infovictims. (2022). *Transforming how we communicate with victims. Moving beyond information provision to a system of communication*. Victim Support Europe. https://victim-support.eu/wp-content/files_mf/1681918001TransformingHowWeCommunicateWithVictims_compressed.pdf

- Ipsos Tambor. (2007). *Spokojenost občanů s prací Policie ČR. Výsledky za ČR a kraje. Policie České republiky.* <https://www.policie.cz/clanek/vyzkum-verejneho-mineni.aspx>
- Jackson, L. A., Hunter, J. E., & Hodge, C. N. (1995). Physical attractiveness and intellectual competence: A meta-analytic review. *Social Psychology Quarterly*, 58(2), 108-122. <https://doi.org/10.2307/2787149>
- Jelínek, J. (2016). Úvodní výklady. In J. Jelínek (Ed.), *Trestní právo procesní*. Leges.
- Javaid, A. (2016). Male rape, stereotypes, and unmet needs: Hindering recovery, perpetuating silence. *Violence and Gender*, 3(1), 7–13. <https://doi.org/10.1089/vio.2015.0039>
- Johnson, K., Lennon, S. J., & Rudd, N. (2014). Dress, body and self: research in the social psychology of dress. *Fashion and Textiles*, 1(1), 20. <https://doi.org/10.1186/s40691-014-0020-7>
- Johnson, K. K. P., & Lee, M. (2009). Effects of clothing and behavior on perceptions concerning an alleged date rape. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 28(3), 332-357. <https://doi.org/10.1177/1077727X00283003>
- Jordan, J. (2004). Beyond belief?: Police, rape and women's credibility. *Criminology & Criminal Justice*, 4(1), 29-59. <https://doi.org/10.1177/1466802504042222>
- Kanekar, S., & Kolsawalla, M. B. (1980). Responsibility of a rape victim in relation to her respectability, attractiveness, and provocativeness. *Journal of Social Psychology*, 112(1), 153-154. <https://doi.org/10.1080/00224545.1980.9924310>
- Kanin, E. J. (1994). False rape allegations. *Archives of Sexual Behavior*, 23(1), 81–92. <https://doi.org/10.1007/BF01541619>
- Kayser, D. N., Elliot, A. J., & Feltman, R. (2010). Red and romantic behavior in men viewing women. *European Journal of Social Psychology*, 40(6), 901-908. <http://doi.org/10.1002/ejsp.757>

- Keogan, K. (2013). *The relationship between clothing preference, Self-concept and Self-esteem*. [Bakalářská diplomová práce, DBS School of Arts]. https://esource.dbs.ie/bitstream/handle/10788/1620/ba_keogan_k_2013.pdf?sequence=1
- Kerstetter, W. A. (1990). Getaway to justice: Police and prosecutorial response to sexual assaults against women. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 81(2), 267-313. <https://doi.org/10.2307/1143908>
- Kinley, T., Strübel, J. & Amlani, A. (2019). Impression formation of male and female millennial students wearing eyeglasses or hearing aids. *Journal of Nonverbal Behavior*, 43(3), 357-379. <https://doi.org/10.1007/s10919-019-00296-0>
- Kodžoman, D. (2019). The psychology of clothing: Meaning of colors, body image and gender expression in fashion. *Textile Leather Review*, 2(2), 90-103. <https://doi.org/10.31881/TLR.2019.22>
- Korecká, V. (2009). Protiprávní úkon. In D. Hendrych (Ed.), *Právní slovník*. C.H.Beck
- Koukounas, E., Dimitriadis, S., & Miller, P. (2016). The effects of gender, clothing style, and alcohol consumption on the perception of sexual intent. *Journal of Substance Use*, 22(2), 211-217. <https://doi.org/10.1080/14659891.2016.1179804>
- Kučerová, H., & Horzinková, E. (2019). *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákon o některých přestupcích s komentářem a judikaturou* (2. vydání). Leges.
- Kwon, Y. H. (1994). Feeling toward one's clothing and self-perception of emotion, sociability, and work competency. *Journal of Social Behavior & Personality*, 9(1), 129-139. <https://www.proquest.com/docview/1292305178?sourcetype=Scholarly%20Journal>
- Kwon, H. R. (2019). Influencing factors of attitude towards secondary victimization in sexual assault cases by the police officers. *The Journal of the Korea Contents Association*, 19(1), 671-681. <https://doi.org/10.5392/JKCA.2019.19.01.671>

- Lennon, S. J., Johnson, K. K. P., Noh, M., Zheng, Z., Chae, Y., & Kim, Y. (2014). In search of a common thread revisited: what content does fashion communicate? *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 7 (3), 170-178. <https://doi.org/10.1080/17543266.2014.942892>
- Lightstone, K., Francis, R., & Kocum, L. (2011). University faculty style of dress and students' perception of instructor credibility. *International Journal of Business and Social Science*, 2(15), 15-22. https://www.researchgate.net/publication/261507505_University_Faculty_Style_of_Dress_and_Students%27_Perception_of_Instructor_Credibility
- Lisak, D., Gardinier, L., Nicksa, S. C., & Cote, A. M. (2010). False allegations of sexual assault: an analysis of ten years of reported cases. *Violence Against Women*, 16(12), 1318-1334. <https://doi.org/10.1177/1077801210387747>
- Liu, L., Lan, Minxuan, L., Eck, J. E., & Kang, E. L. (2020). Assessing the effects of bus stop relocation on street robbery. *Computers, Environment and Urban Systems*, 80, article 101455. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2019.101455>
- Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1994). Rape Myths. *Psychology of Women Quarterly*, 18(2), 133-164. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1994.tb00448.x>
- Loughnan, S., Pina, A., Vasquez, E. A., & Puvia, E. (2013). Sexual Objectification increases rape victim blame and decreases perceived suffering. *Psychology of Women Quarterly*, 37(4), 455-461. <https://doi.org/10.1177/0361684313485718>
- Lowenstein, L. F. (1980). Mugging – Crime of greed and vicious hostility and indifference. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*, 53(1), 30 – 42. <https://doi.org/10.1177/0032258X8005300106>
- Lower, J. (2018). *Style speaks volumes: Clothing judgements, gender stereotypes and expectancy violations of professional women*. [Magisterská diplomová práce, University of Central Florida]. <https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6785&context=etd>
- Lynch, A. (2007). Expanding the definition of provocative dress: An examination of female flashing behavior on a college campus. *Clothing and Textiles Research Journal*, 25(2), 184-201. <https://doi.org/10.1177/0887302X06298699>

- Maran, T., Liegl, S., Kraus, S., & Furtner, M. (2021). Clothes make the leader! How leader use attire to impact followers' perceptions of charisma and approval. *Journal of Business Research*, 124, 86-99. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.11.026>
- Masser, B., Lee, K., & McKimmie, B. M. (2009). Bad woman, bad victim? Disentangling the effects of victim stereotypicality, gender stereotypicality and benevolent sexism on acquaintance rape victim blame. *Sex Roles*, 62(7-8), 494-504. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9648-y>
- Matoušková, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. Grada.
- McCarthy, M. (2017). *A psychotherapeutic exploration of the impact of the therapists clothing in the room*. [Magisterská diplomová práce, Dublin Business School]. <https://esource.dbs.ie/server/api/core/bitstreams/17e9cfd8-c891-48d3-873f-7a15544b3b43/content>
- McGrath, M. (2014). Psychological aspects of victimology. In B. E. Turvey (Ed.), *Forensic Victimology: Examining violent crime victims in investigative and legal context* (2. vydání, s. 207–251). Elsevier Inc.
- Mendelsohn, B. (1976). Victimology and contemporary society's trends. *Victimology*, 1(1) 8-28. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/victimology-and-contemporary-societys-trends>
- Ministerstvo vnitra České republiky. (2022). *Policejní školy MV*. <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-skolstvi-policejni-skoly-mv-a-skolske-zarizeni-mv.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.
- Monk, K. M., Heinonen, J. A., & Eck, J. E. (2010). *Street robbery*. Center for problem-orienting policing. U.S. Department of Justice. <https://portal.cops.usdoj.gov/resourcecenter/ric/Publications/cops-p181-pub.pdf>
- Moor, A. (2010). She dresses to attract, he perceives seduction: A gender gap in attribution of intent to women's revealing style of dress and its relation to blaming the victims of sexual violence. *Journal of International Women's Studies*, 11(4), 8. https://vc.bridgew.edu/jiws/vol11/iss4/8/?source=post_page-----

- Moore, N. J. (2019). *Nonverbal communication: Studies and applications*. Cognella.
- Morabito, M. S., Pattavina, A., & Williams, L. M. (2016). It all just piles up: Challenges to victim credibility accumulate to influence sexual assault case processings. *Journal of Interpersonal Violence*, *34*(15), 3151-3170.
<https://doi.org/10.1177/0886260516669164>
- Myong-Sug, J., & Yong-Im, K. (2001). A study on the relationship between the clothing behavior and the MBTI personality type. *Korean Journal of Human Ecology*, *10*(1), 57-71. <https://doi.org/10.9708/jksci.2018.23.12.185>
- Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie* (2. vydání). Academia.
- Naumann, L.P., Vazire, S., Rentfrow, P. J., & Gosling, S. D. (2009). Personality judgements based on physical appearance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *35*(12), 1661-1671. <https://doi.org/10.1177/0146167209346309>
- O'Donohue, W., Carlson, G. C., Benuto, L. T., & Bennett, N. M. (2014). Examining the scientific validity of Rape Trauma Syndrome. *Psychiatry, Psychology and Law*, *21*(6), 858-876. <https://doi.org/10.1080/13218719.2014.918067>
- O'Neal, E. N. (2019). "Victim is not credible": The Influence of rape culture on police perceptions of sexual assault complaints. *Justice Quarterly*, *36*(1), 1-34.
<http://dx.doi.org/10.1080/07418825.2017.1406977>
- Orchowski, L., Bogen, K. W., & Berkowitz, A. (2021). False reporting of sexual victimization: Prevalence, definitions, and public perceptions. In R. Geffner, J. W. White, L. K. Hamberger, A. Rosenbaum, V. Vaughan-Eden & V. I. Vieth (Eds.), *Handbook of interpersonal violence and abuse across the lifespan. A project of the National Partnership to End Interpersonal Violence Across the Lifespan (NPEIV)*. (s. 3691 – 3713). Springer.
- Orchowski, L. M., Meyer, D. H., & Gidycz, C. A. (2009). College women's likelihood to report unwanted sexual victimization to campus agencies: Trends and correlates. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, *18*(8), 839-858.
<https://doi.org/10.1080/10926770903291779>

- Osborn, K., Davis, J. P., Button, S., & Foster, J. (2021). Juror decision making in acquaintance and marital rape: The influence of clothing, alcohol, and preexisting stereotypical attitudes. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(5-6), 2675-2696. <https://doi.org/10.1177/0886260518768566>
- Patterson, D. (2010). The linkage between secondary victimization by law enforcement and rape case outcomes. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(2), 328–347. <https://doi.org/10.1177/0886260510362889>
- Pazda, A. D., Prokop, P., & Elliot, A. J. (2014). Red and romantic rivalry: viewing another women in red increases perceptions of sexual receptivity, derogation, and intentions to mate-guard. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40(10), 1260-1269. <https://doi.org/10.1177/0146167214539709>
- Pemberton, A., & Mulder, E. (2023). Bringing Injustice back in: Secondary victimization as epistemic injustice. *Criminology & Criminal Justice*. <https://doi.org/10.1177/17488958231181345>
- Penone, G., & Spaccatini, F. (2019). Attribution of blame to gender violence victims: A literature review of antecedents, consequences and measures of victim blame. *Psicologia sociale*, 2, 133-164. <https://doi.org/10.1482/94264>
- Peterson, Z. D., & Muehlenhard, C. L. (2004). Was It rape? The function of women's rape myth acceptance and definitions of sex in labeling their own experiences. *Sex Roles*, 51, 129-144. <https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000037758.95376.00>
- Policie České republiky. (n.d.) *Trestní řízení*. <https://www.policie.cz/clanek/trestni-řízení.aspx>
- Policie České republiky. (2022a). *Registrované skutky sexuálního nátlaku a znásilnění*. <https://www.policie.cz/clanek/zverejnene-informace-2022-registrovane-skutky-sexualniho-natlaku-a-znasilneni.aspx>
- Policie České republiky. (2022b). *Trestný čin znásilnění – statistika r. 2019 až 2021*. <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni-statistika-r-2019-az-2021.aspx>
- Policie České republiky. (2023a). *Početní stavy příslušníků Policie České republiky*. <https://www.policie.cz/clanek/zverejnene-informace-2023-pocetni-stavy-prislusniku-policie-ceske-republiky.aspx>

- Policie České republiky. (2023b). *Vývoj registrované kriminality v roce 2022*. <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2022.aspx>
- Policie České republiky. (2024). *Vývoj registrované kriminality v roce 2023*. <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2023.aspx>
- Rand, M. R. (1995). *Effects of offender weapon use and victim self-defense on robbery outcomes*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/effects-offender-weapon-use-and-victim-self-defense-robbery>
- Raum, B. A. (1983). Rape Trauma Syndrome as Circumstantial Evidence of Rape. *The Journal of Psychiatry and Law*, 11(2), 203-213. <https://doi.org/10.1177/009318538301100206>
- Reich, C. M., Pegel, G. A., & Johnson, A. B. (2022). Are survivors of sexual assault blamed more than victims of other crimes? *Journal of Interpersonal Violence*, 37(19-20), 394-416. <https://doi.org/10.1177/08862605211037423>
- Reid, A., Lancuba, V., & Morrow, B. (1997). Clothing style and formation of first impressions. *Perceptual and Motor Skills*, 84(1), 237-238. <https://doi.org/10.2466/pms.1997.84.1.237>
- Ribar, M., & Bratko, D. (2020). Personality and dressing style: cues and stereotypes. In A. Tokić (Ed.), *Conference: Book of Selected Proceedings of 21st Psychology days in Zadar* [sborník odborných příspěvků] (s. 139-151). University of Zadar. <https://morepress.unizd.hr/books/index.php/press/catalog/view/61/60/926>
- Rogers, P., & Davies, M. (2007). Perceptions of victims and perpetrators in a depicted child sexual abuse case: gender and age factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(5), 566-584. <https://doi.org/10.1177/0886260506298827>
- Rosenbusch, H., Aghaei, M., Evans, A. M., & Zeelenberg, M. (2021). Psychological trait inferences from women's clothing: human and machine prediction. *Journal of Computational Social Science*, 4, 479-501. <https://doi.org/10.1007/s42001-020-00085-6>
- Seligman, C., Brickman, J., & Koulack, D. (1977). Rape and physical attractiveness: Assigning responsibility to victims. *Journal of Personality*, 45(4), 554-563. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1977.tb00171.x>

- Shepherd, J. M. (2002). Reflections on a rape trial: The role of rape myths and jury selection in the outcome of the trial. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 17(1), 69-92. <https://doi.org/10.1177/0886109902017001005>
- Sleath, E., & Bull, R. (2012). Comparing rape victim and perpetrator blaming in a police officer sample: Differences between police officers with and without special training. *Criminal Justice and Behavior*, 39(5), 646-665. <https://doi.org/10.1177/0093854811434696>
- Slepian, M. L., Ferber, S. N., Gold, J. M., & Rutchick, A. M. (2015). The cognitive consequences of formal clothing. *Social Psychological and Personality Science*, 6(6), 661-668. <https://doi.org/10.1177/1948550615579462>
- Smith, O., & Skinner, T. (2017). How rape myths are used and challenged in rape and sexual assault trials. *Social & Legal Studies*, 26(4), 441-466. <https://doi.org/10.1177/0964663916680130>
- Smith, R. E., Keating, J. P., Hester, R. K., & Mitchell, H. E. (1976). Role and justice considerations in the attribution of responsibility to a rape victim. *Journal of Research in Personality*, 10(3), 346-357. [https://doi.org/10.1016/0092-6566\(76\)90024-6](https://doi.org/10.1016/0092-6566(76)90024-6)
- Spohn, C., Beichner, D., & Davis-Frenzel, E. (2001). Prosecutorial justifications for sexual assault case rejection: guarding the “getaway to justice“. *Social Problems*, 48(2), 206-235. <https://doi.org/10.1525/sp.2001.48.2.206>
- Spohn, C., & Tellis, K. (2014). *Policing and prosecuting sexual assault. Inside the criminal justice system*. Lynne Rienner Publishers. <https://doi.org/10.1515/9781626374133>
- Sporer, S. L., & Schwandt, B. (2007). Moderators of nonverbal indicators of deception: A meta-analytic synthesis. *Psychology, Public Policy and Law*, 13(1), 1-34. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1076-8971.13.1.1>
- Spurný, J. (2010). *Psychologie výslechu*. Nakladatelství Aleš Čeněk.
- Ståhl, T., Eek, D., & Kazemi, A. (2010). Rape victim blaming as system justification: The role of gender and activation of complementary stereotypes. *Social Justice Research*, 23, 239-258. <https://doi.org/10.1007/s11211-010-0117-0>

- Stangor, Ch. (2016). The study of stereotyping, prejudice and discrimination within social psychology. A quick history of theory and research. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping and discrimination* (2. vydání) (s. 3-29). Psychology Press.
- Straus, J., & Němec, M. (2009). *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Nakladatelství Aleš Čeněk.
- Suarez, E., & Gadalla, T. M. (2010). Stop blaming the victim: A meta-analysis on rape myths. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(11), 2010-2035. <https://doi.org/10.1177/0886260509354503>
- Šafařík, R. (2020). Znásilnění: donucení k pohlavnímu styku násilím, či absence souhlasu? In K. Šimáčková, B. Havelková & P. Špondrová (Eds.), *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Wolters Kluwer ČR, a.s.
- Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., & Doucha, J. (1997). *Přípravné řízení trestní*. C.H.Beck.
- Špatenková, N., & Ševčík, D. (2017). Oběti trestné činnosti. In N. Špatenková (Ed.), *Krize a krizová intervence* (s.232-238). Grada.
- Tasca, M., Rodriguez, N., & Koss, M. P. (2012). Police decision making in sexual assault cases: Predictors of suspect identification and arrest. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(6), 1157-1177. <https://doi.org/10.1177/0886260512468233>
- Testa, M., Hoffman, J. A., & Livingston, J. (2011). Integrational transmission of sexual victimization vulnerability as mediated by parenting. *Child Abuse & Neglect*, 35, 363-371. <https://doi.org/10.1016%2Fj.chiabu.2011.01.010>
- Thurston, J. L., Lennon, S. J., & Clayton, R. V. (1990). Influence of age, body type, fashion, and garment type on women's professional image. *Home Economics Research Journal*, 19(2), 139-150. <https://doi.org/10.1177/1077727X9001900204>
- Turvey, B. E. (2014a). Victimology: A brief history with an introduction to forensic victimology. In B. E. Turvey (Ed.), *Forensic Victimology: Examining violent crime victims in investigative and legal context* (2. vydání, s. 1–30). Elsevier Inc.
- Turvey, B. E. (2014b). Victimology: entering the criminal justice system. In B. E. Turvey (Ed.), *Forensic Victimology: Examining violent crime victims in investigative and legal context* (2. vydání, s. 31–65). Elsevier Inc.

- Twigg, J. (2009). Clothing, identity, and the embodiment of age. In J. Powell, & T. Gilbert (Eds.), *Aging and Identity: A postmodern dialogue* (s. 93-104). Nova Science Publishers.
- Van der Bos, K., & Maas, M. (2009). On the psychology of the belief in a Just World: Exploring experiential and rationalistic paths to victim blaming. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(12), 1567-1578.
<https://doi.org/10.1177/0146167209344628>
- Van Der Bruggen, M., & Grubb, A. (2014). A review of the literature relating to rape victim blaming: An analysis of the impact of observer and victim characteristics on attribution of blame in rape cases. *Aggression and Violent Behavior*, 19(5), 523-531.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.008>
- Van Dijk, J., van Kesteren, J., & Smit, P. (2007). *Criminal victimization in international perspective. Key findings from the 2004 – 2005 ICVS and EU ICS*. Gallupe Europe.
http://www.unicri.eu/services/library_documentation/publications/icvs/publications/ICVS2004_05report.pdf
- Van Doorn, J., & Koster, N. N. (2019). Emotional victims and the impact on credibility: A Systematic Review. *Aggression and Violent Behavior*, 47, 74–89.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.03.007>
- Velikovská, M. (2016). *Psychologie obětí trestných činů*. Grada.
- Von Hentig, H. (1948). *The criminal and his victim: Studies in the sociobiology of crime*. Yale University Press.
- Vrij, A., & Akehurst, L. (1997). The existence of black clothing stereotype: The impact of a victim's black clothing on impression formation. *Psychology, Crime and Law*, 3(3), 227-237. <https://doi.org/10.1080/10683169708410817>
- Vrij, A., & Firmin, H. R. (2001). Beautiful thus innocent? The impact of defendants' and victims' physical attractiveness and participants' rape beliefs on impression formation in alleged rape cases. *International Review of Victimology*, 8(3), 245-255.
<https://doi.org/10.1177/026975800100800301>
- Vrij, A., Meissner, Ch. A., Fisher, R. P., Kassin, S. M., Morgan, Ch. A., & Kleinman, S. M. (2017). Psychological perspectives on interrogation. *Perspectives on Psychological Science*, 12(6), 927-955. <https://doi.org/10.1177/1745691617706515>

- Weary, G., Stanley, M. A., & Harvey, J. H. (2012). *Attribution*. Springer Science & Business Media.
- Ward, L. M. (2016). Media and sexualization: State of empirical research, 1995-2015. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 560-577. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1142496>
- Whatley, M .A. (1996). Victim characteristics influencing attribution of responsibility to rape victims: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 1(2), 81-95. [https://doi.org/10.1016/1359-1789\(95\)00011-9](https://doi.org/10.1016/1359-1789(95)00011-9)
- WHO. (2002). *World Report on Violence and Health*. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1
- Willis, J., & Todorov, A. (2006). First impressions. Making up your mind after a 100-Ms exposure to a face. *Psychological Science*, 17(7), 592-598. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2006.01750.x>
- Wolfendale, J. (2016). Provocative dress and sexual responsibility. *The Georgetown Journal of Law and Gender*, 17(1), 599-624. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/grggen17&id=1&collection=journals&index=>
- Wood, T. J. (2013). Exploring the role of first impressions in rater-based assessments. *Advances in Health Sciences Education*, 19(3), 409-427. <https://doi.org/10.1007/s10459-013-9453-9>
- Workman, J. E. (1984). Effects of appropriate and inappropriate attire on attributions of personal dispositions. *Clothing and Textiles Research Journal*, 3(1), 20-23. <https://doi.org/10.1177%2F0887302X8400300104>
- Workman, J. E., & Freeburg, E. W. (1999). An Examination of date rape, victim dress, and perceiver variables within the context of attribution theory. *Sex Roles*, 41, 261-277. <https://doi.org/10.1023/A:1018858313267>
- Yeater, E. A., & Viken, R. J. (2010). Factors affecting women's response choices to dating and social situations. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(8), 1411-1428. <https://doi.org/10.1177/0886260509354588>

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Česká republika.
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Česká republika.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Česká republika.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Česká republika.
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Česká republika.
- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Česká republika.
- Zbořilová, K. (2020). Oběti trestných činů. In H. Boukalová & I. Gillernová, (Eds.), *Kapitoly z forenzní psychologie*. Karolinum.
- Zelin, A. I., Walker, R. V., & Johnson, D. M. (2018). Cornered at a bar: How victim clothing, alcohol intake, and relationship with bystander impact intention to help. *Violence Against Women*, 25(10), 1163-1190. <https://doi.org/10.1177/1077801218809948>
- Zoellner, L. A., Foa, E. B., Brigidi, B. D., & Przeworski, A. (2000). Are trauma victims susceptible to “false memories“? *Journal of Abnormal Psychology*, 109(3), 517-524. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.109.3.517>
- Zondeka, F. M., & Barkhuizen, J. (2017). Psychological and social consequences of aggravated robberies on victims: Evidence from selected predicts in the Eastern Cape. *Acta Criminologica: African Journal of Criminology and Victimology*, 30(5). <https://hdl.handle.net/10520/EJC-e5ef14338>

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Seznam tabulek:

- Tabulka 1:** Deskriptivní charakteristiky souboru mužů a žen z hlediska věku
Tabulka 2: Deskriptivní charakteristiky jednotlivých závislých proměnných
Tabulka 3: Deskriptivní charakteristiky použitých škál
Tabulka 4: Výsledky faktoriální ANOVY pro proměnnou zodpovědnost za čin
Tabulka 5: Výsledky faktoriální ANOVY pro proměnnou maskulinita
Tabulka 6: Výsledky faktoriální ANOVY pro proměnnou věrohodnost
Tabulka 7: Výsledky Tukeyho post hoc testu

Seznam obrázků:

- Obrázek 1:** Průměrné skóry proměnné zodpovědnost za čin
Obrázek 2: Průměrné skóry proměnné maskulinita
Obrázek 3: Průměrné skóry proměnné věrohodnost
Obrázek 4: Histogram skóru proměnné počet zapamatovaných informací
Obrázek 5: Krabicové grafy pro jednotlivé experimentální situace
Obrázek 6: Snímek obrazovky zobrazující experimentální situaci bez údaje o oděvu
Obrázek 7: Snímek obrazovky zobrazující experimentální situaci vyzývavý oděv
Obrázek 8: Snímek obrazovky zobrazující experimentální situaci formální oděv

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Znění úvodu výzkumu – informovaný souhlas a pokyny
4. Plné znění příběhů na videích
5. Plné znění použitých škál
6. Snímky obrazovky z videí

Příloha č. 1: **Abstrakt v českém jazyce**

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Vliv oděvu a trestného činu na posouzení vybraných charakteristik oběti

Autor práce: Bc. Adéla Peřinová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Počet stran a znaků: 81 stran, 168 292 znaků

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 210

Abstrakt (800–1200 zn.):

Tato práce se zabývá faktory, které mohou ovlivňovat posouzení oběti trestného činu. Jedná se o experimentální mezisubjektový design. Studie se zúčastnilo celkem 216 probandů z řad policistů a studentů policejních škol. Zkoumanými proměnnými jsou typ oděvu (vyzývavý, formální, bez údaje o oděvu) a typ zločinu (pokus o znásilnění, pokus o loupež). Probandi měli za úkol zhlédnout video, na kterém hovořila figurantka o tom, co se jí přihodilo, poté měli odpovědět na otázky vztahující se k zodpovědnosti za čin, maskulinitě a věrohodnosti ženy. Sledovanou proměnnou byl také počet zapamatovaných informací z videa. Z dat vyplývá, že oděv ovlivňuje posouzení věrohodnosti oběti. Rozdíl byl nalezen mezi skupinou formálního oděvu a bez údaje o oděvu. Vliv oděvu či typu trestného činu na jiné proměnné se nepotvrdil. Výsledky nasvědčují tomu, že ovlivnění faktory mimo právní rámec nepředstavuje v řadách policie problém, další vysvětlení ale může spočívat ve vlivu nežádoucích proměnných na výsledky. Roli mohl hrát například nevhodně zvolený typ oděvu či popis trestných činů.

Klíčová slova: viktimologie, odívání, znásilnění, loupež, experiment

ABSTRACT OF THESIS

Title: The influence of clothing and crime on victim's perceived characteristics

Author: Bc. Adéla Peřinová

Supervisor: Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Number of pages and characters: 81 pages, 168 292 characters

Number of appendices: 6

Number of references: 210

Abstract (800–1200 characters):

This thesis addresses factors that might contribute to perceived characteristics of victims of crimes. It is a between-subject experiment. 216 policemen and students of police schools took part in this study. The independent variables were type of clothing (provocative, formal, clothing was not visible) and type of crime (attempted rape, attempted mugging). The respondents watched a video, where a woman described what had happened to her, and then answered questions regarding victim blaming, masculinity and credibility of the woman. We also examined the number of remembered information from the video. According to the results, clothing impacts the credibility of the victim. A significant difference was found between formal clothing and when clothing was not visible. The impact of clothing or type of crime on the other variables was not confirmed. The results indicate that extra-legal factors do not play a big role in assessing victim characteristics. It is also possible that other factors, such as the clothing or the story used, could have impacted the results.

Key words: victimology, clothing, rape, mugging, experiment

Příloha č. 3: **Znění úvodu výzkumu – informovaný souhlas a pokyny**

Vážení respondenti,

jmenuji se Adéla Peřinová a nyní studuji druhý ročník navazujícího magisterského studia psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. V rámci své diplomové práce se zabývám tím, jak působí oběti trestného činu na policisty a studenty policejních škol na základě vodítek, které mají k dispozici. Vedoucím mé práce je Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.

Studie se skládá ze tří částí – nejprve vyplníte určité údaje o sobě, poté zhlédnete video, na kterém žena hovoří o tom, co se jí stalo. Až video zhlédnete, vyplníte dotazník. Celý proces zabere asi 15–20 minut.

Dotazník prosím vyplňujte SAMOSTATNĚ a na klidném místě. Pokud máte informaci, že se studie účastní i Váš známý, nesdělujte si prosím mezi sebou obsah, dokud nebudete mít dotazník oba vyplněný a odeslaný.

Účast na výzkumu je dobrovolná. Studie je anonymní a veškerá sesbíraná data budou použita pouze pro účely této studie. Účast na studii nepředstavuje pro respondenty žádné riziko. Situace popisovaná na videu je pouze smyšlená. Odesláním tohoto dotazníku souhlasíte se svou účastí na studii.

V případě dotazů mě neváhejte kontaktovat na e-mailu: adela.perinova01@upol.cz

Příloha č. 4: Plné znění příběhů na videích

Znění příběhu popisující pokus o loupež:

Figurantka: No čekala jsem na autobusové zastávce, jela jsem z takového malého posezení u přátel, už bylo relativně pozdě, asi kolem desáté, už spíš k jedenácté večer.

Tazatel: A kde to bylo?

F: Byt kamarádů je na sídlišti a ta zastávka je až úplně na okraji toho sídliště, moc lidí tam nechodí, obzvlášť takhle večer.

T: Hmm.

F: Tak jsem seděla na lavičce u zastávky a čekala na autobus. (...pauza) Najednou na tu zastávku přišel nějaký muž, mohl mít něco kolem třiceti let. Sednul si ke mně, což mi teda bylo hodně nepříjemné, protože ta lavička není úplně velká. Nejprve se mě zeptal, jestli nevím, kolik je hodin, tak jsem mu to řekla, že jo. (...pauza) Potom se se mnou dal do řeči, odkud jedu a co tady dělám sama. Skoro vůbec jsem se s ním nebavila, odpovídala jsem jenom úsečně. (...pauza)

T: A co bylo pak?

F: Potom se mě začal vyptávat, jestli náhodou nemám cigarety, jestli bych mu nepůjčila telefon, že si potřebuje zavolat. Odpověděla jsem mu, že ne, to mi už teda bylo hodně nepříjemné. Modlila jsem se, ať už ten autobus přijede. (...pauza) No a potom se stalo to, že najednou chytil moji kabelku a snažil se mi ji vytrhnout. (...pauza) Vůbec jsem nevěděla, co mám dělat. Bránila jsem se, o kabelku jsme se chvíli přetahovali. (...pauza) On mi řekl, ať tu kabelku okamžitě pustím, nebo mě zbije. Autobus pořád nikde, nikdo okolo nebyl. Opravdu jsem se bála a začala jsem křičet. (...pauza) To ho asi vyděsilo, protože kabelku pustil a utekl.

T: A kam utekl?

F: Někam směrem k tomu sídlišti.

T: A co bylo pak?

F: Byla jsem celá roztřesená, vůbec jsem nevěděla, co teď. (...pauza) Naštěstí za chvíli už přijel ten autobus, už jsem na tom místě raději nechtěla zůstat, tak jsem nastoupila. Z autobusu jsem hned zavolala na policii.

Znění příběhu popisující pokus o znásilnění:

Figurantka: No čekala jsem na autobusové zastávce, jela jsem z takového malého posezení u přátel, už bylo relativně pozdě, asi kolem desáté, už spíš k jedenácté večer.

Tazatel: A kde to bylo?

F: Byt kamarádu je na sídlišti a ta zastávka je až úplně na okraji toho sídliště, moc lidí tam nechodí, obzvlášť takhle večer ne.

T: Hmm.

F: Tak jsem seděla na lavičce u zastávky a čekala na autobus. (...pauza) Najednou na tu zastávku přišel nějaký muž, mohl mít něco kolem třiceti let. Sednul si ke mně, což mi teda bylo hodně nepříjemné, protože ta lavička není úplně velká. No nejprve se mě zeptal, jestli nevím, kolik je hodin, tak jsem mu to řekla, že jo. (...pauza) Potom se se mnou dal do řeči, odkud jedu a co tady dělám sama. Skoro vůbec jsem se s ním nebavila, odpovídala jsem jenom úsečně. (...pauza)

T: A co bylo pak?

F: A pak se začal vyptávat na otázky, jestli mám nějakého přítele, jestli bydlím někde poblíž a že mám hezkou halenku, to už mi bylo teda hodně nepříjemné. Hrozně se na mě lepil. Modlila jsem se, ať už ten autobus přijede. (...pauza) No a potom se stalo to, že mi začal sahat na stehno a dal mi ruku kolem ramen. (...pauza) Vůbec jsem nevěděla, co mám dělat. Řekla jsem, ať toho nechá, ale on, ať se nedělám, nebo že mě zbije. (...pauza) Sahal mi už i na prsa a začal mě líbat na tvář. Autobus pořád nikde, nikdo okolo nebyl. Tak jsem se už opravdu bála, vytrhla jsem se mu a začala jsem křičet. (...pauza) To ho asi vyděsilo, protože utekl.

T: A kam utekl?

F: Někam směrem k tomu sídlišti.

T: A co bylo pak?

F: Byla jsem celá roztřesená, vůbec jsem nevěděla, co teď. (...pauza) Naštěstí za chvíli už přijel ten autobus, už jsem na tom místě raději nechtěla zůstat, tak jsem nastoupila. Z autobusu jsem hned zavolala na policii.

Příloha č. 5: Plné znění použitých škál

Škála zodpovědnost za čin

- Svědomitá – nedbalá
- Opatrná – lehkomyšlná
- Žena na videu je do jisté míry zodpovědná za vzniklou situaci.
- Žena na videu je ten typ ženy, který přitahuje podobné situace.
- Žena na videu může za vzniklou situaci.

Škála maskulinita

- Nejistá – sebejistá
- Pasivní – aktivní
- Samostatná – nesamostatná (reverzní)
- Slabá – silná
- Soběstačná – bezradná (reverzní)

Škála věrohodnost

- Důvěryhodná – nedůvěryhodná (reverzní)
- Uprímná – neupřímná (reverzní)
- Příčetná – nepřičetná (reverzní)
- Příběhu, který řekla žena na videu, věřím.
- Žena na videu řekla úplnou pravdu.

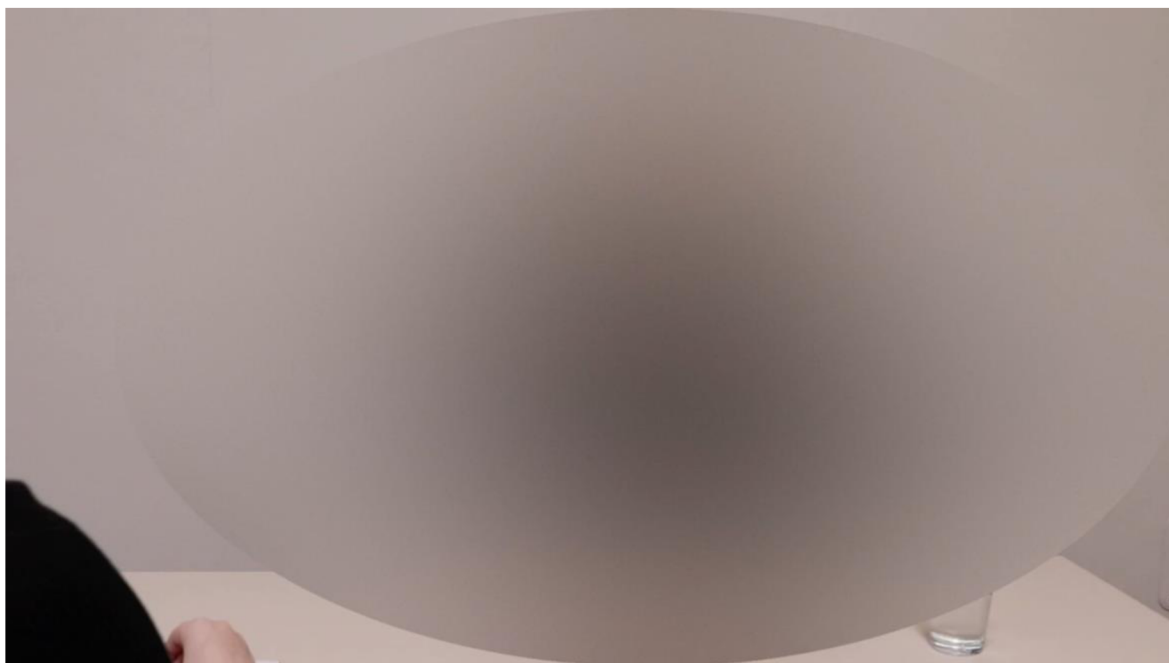
Škála počet zapamatovaných informací

- Žena jela:
 - od přátel.
 - od přítele.
- Kolik let měl podle ženy pachatel?
 - Kolem padesáti let.
 - Kolem třiceti let.
- Jak vypadal pachatel dle ženy?
 - Vousatý.
 - Blíže ho nepopsala.
- Na co se nejprve zeptal pachatel ženy?
 - Kam jede?
 - Kolik je hodin?

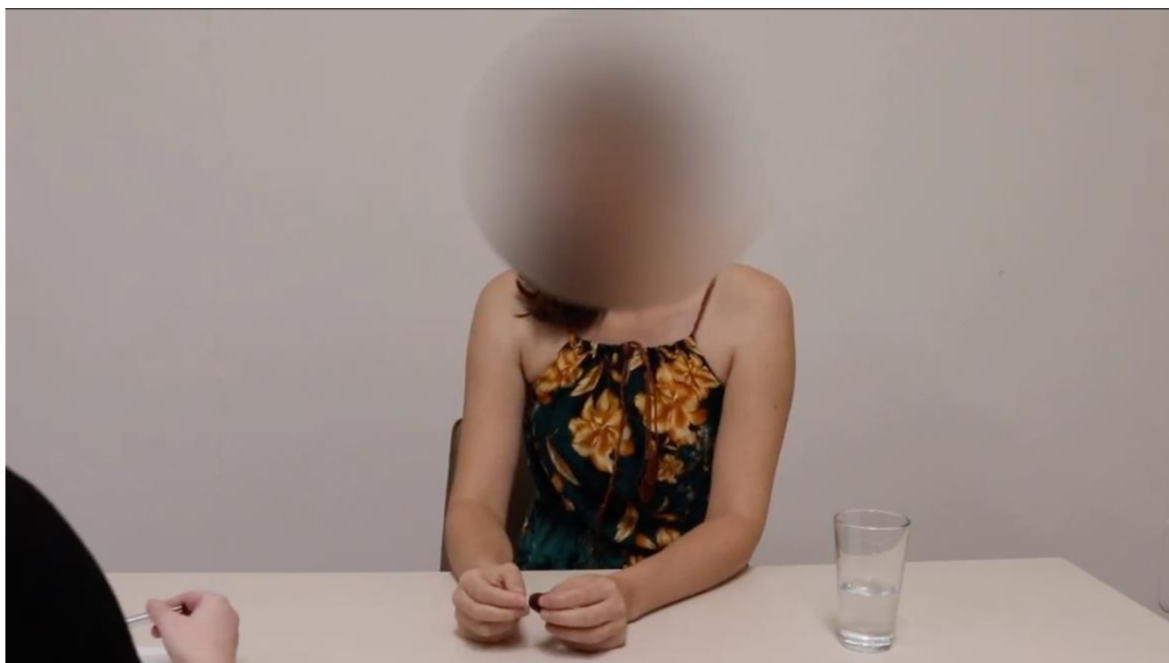
- Co udělala žena po napadení pachatelem?
 - Uhodila ho.
 - Začala křičet.
- Kam utekl pachatel?
 - Směrem od sídliště.
 - Směrem k sídlišti.
- Co udělala žena po útěku pachatele?
 - Nastoupila do autobusu.
 - Vrátila se do bytu, ze kterého přišla.

Příloha č. 6: **Snímky obrazovky z videí**

Obrázek 6: Snímek obrazovky zobrazující experimentální situaci bez údaje o oděvu

Obrázek 7: Snímek obrazovky zobrazující experimentální situaci vyzývavý oděv

Obrázek 8: Snímek obrazovky zobrazující experimentální situaci formální oděv

